

Mérleg – a vám és a rév

December végén fogadta el a köznevelésről szóló törvényt az Országgyűlés. Ezzel az oktatás keret-szabályairól szóló vita – legalábbis a parlamenti szinten – egy időre minden bizonnyal lezárult. Számos kérdés maradt nyitott, az ezekre adandó válaszok találgatása helyett azonban válasszuk annak értékelését, mi is történt.

Egy vitának mindig vannak személyes vesztesei és nyertesei, akár szakmai, akár politikai, akár morális szempontból. Ennek elemzése is érdekes lehet, de egy közügy esetében másodlagos. Érdekes ugyanakkor megvizsgálni, hogy másfél-két évvel ezelőtt egy ilyen törvényről volt-e szó, vagyis a koncepció alapvetéseit megfogalmazóknak sikerült-e megvalósítaniuk elképzeléseiket. Nem mindegy ugyanis, hogy a vita eredményeként mennyit nyertünk a vámon, s mennyit veszítettünk a réven.

Szakpolitikai szempontból a törvény két legfontosabb kérdése a fenntartói rendszer és a szakképzés átalakítása volt. Tény, hogy az oktatásirányításért felelős párt, a KDNP szakmai programja (*Iskola – Erkölc – Tudás*) egészen más megoldásokat vázolt fel, mint ami a törvényben végül testet öltött, s ezen nem változtat, ha most azt hangoztatják: végig így gondolták.

A fenntartói rendszert érintően a 2009-es dokumentumban ez állt: „*Intézményfenntartó lehet az állam, az önkormányzatok, az egyházak, alapítványok és más jogi vagy magánszemélyek (...), a pedagógusbéreket a központi költségvetés biztosítja közvetlenül (...), az önkormányzati intézmények működési és fejlesztési költségein az állami költségvetés és a fenntartó arányosan osztozik.*”

Ezen a téren több ütemben kerültek vesztes pályára az oktatásért felelős tárca vezetői. Előbb az dőlt el, hogy – az óvoda kivételével – a fenntartó alapesetben az állam lesz, s az intézménytípusok többsége esetében csupán visszaszerződhetnek majd ezekre a feladatokra a nagyobb önkormányzatok. A második huppanónál az is kiderült, hogy a kormány nem kíván a törvényben világos finanszírozási garanciákat vállalni. Az utolsó lépcsőforduló aztán különösen meredeknek bizonyult számukra (s fájdalomukon aligha enyhített, hogy itt már a polgármesterekkel közösen gurultak a lépcső al-

jáig), amikor a szavazás napjaiban derült ki, hogy fenntartásról sem, csupán működtetéséről – ahogy néhány polgármester fogalmazott: gondnokságról – lehet szó, érdemi jogosítványok, felelősség nélkül.

A törvény másik nagy, az egész rendszerre kihatással lévő elemét a szakképzés átalakítása jelenti. Ez a csata már korábban eldőlt, bár néhány képviselő azért a törvény végaszavazásáig megpróbált változtatásokat kicsikarni.

„*A korosztályok egyre növekvő hányada fejez be eredményesen a középiskolát (...). A szakiskola funkciója a középfokú szakképzés megszerzésének elősegítése az alpműveltség szélesítése mellett (...), legfeljebb öt, kivételesen minimum 2,5 évfolyama van*” – állt az alapvetésekben.

Nos, ezen a téren is totális az oktatási terület veresége. A körvonalazódó rendszerben nem növekedni, de jó eséllyel csökkenni fog a középiskolát végzetek aránya (a szakiskola ugyanis nem középiskola!). Ezen csak az segíthet, ha sikerül a ma működő középfokú felvételi rendszert fenntartani, s nem lép ennek helyébe egy olyan szisztéma, amely a gyerekeket egy kötelező záróvizsga eredménye alapján mintegy szétszórja az iskolatípusok között, függetlenül tanulási szándékuktól. Erre még van esély, az ambíciózus célként kítűzött öt éves szakiskolai képzés megvalósulására viszont semmi. Éppen ezért érthetetlen, hogy a tárca a kezdeti kudarc után miért vonult sértődötten félre, s miért nem támogatta legalább azokat a javaslatokat, amelyek a négy éves szakiskolai képzés lehetőségét is megtartották volna: így ugyanis talán lett volna esély az eredeti cél egy részének megvalósulására, az alpműveltség szélesítésére. A redukált szakképzés keretei között erre nincs remény, ami rövid időn belül súlyos foglalkoztatási és szociális problémákhoz vezet majd.

Azért a nyereség oldalán is akad elkönnyelhető elem. Nem lesznek korrekciós felzárkóztató osztályok teljesen ép, csak kicsit lassabban fejlődő gyermekek számára, sikerült megvédeni a középiskolai felvételi rendszert, és azt nem kötötték össze a teljesen más céllal és tartalommal működő kompetenciaméréssel. Az óvodát sem válthatja majd ki a családi napközi, és a volunta-

A tartalomból

Gloviczki Zoltán: Az egyénnel szemben a közösség érdeke kerül előtérbe	2
Halász Gábor: A nemzetközi trendekkel ellentétes irányba fordultunk	6
A középiskolai matematikaoktatás megújításáról – Egy új matematika-tankönyv margójára	10
Az <i>Audiovizuális emlékgűjtés</i> című projekt eredményeinek felhasználása a középiskolai oktatásban	12
A művészetoktatás és tehetséggondozás ünnepi gálája	16
Harmónia: Ne szégyelld magad!	19
Philip Roth hite – Egy kortárs amerikai író műveiről	20
Pósa Zoltán költői estje Szófiában	22
Látogatás Doncsev Tosónál, a Szófia Magyar Kulturális Intézet új igazgatójánál	23
Balogh József költő, tanár halálára	24
Még! Műfajteremtő fotóvers-kiállítás a Szikrában	25
A nemzet közös ihlet – Sorok Makovecz Imréről	27
Jánosi Együttes: népzenei hungaricum	28
Pedagógusok a filmvászonon: Gyermekek várakozás (A Child Is Waiting, 1963)	30
Egészség: A bowling	31

rista „muszajnapközi” helyett valódi egész napos iskolák működhetnek majd. Tere marad az uniformizált egyentantervek mellett az alternatív programoknak is, és talán van még esély a kétszintű érettségi és a két tanítási nyelvű általános iskolai oktatás, illetve a nyelvi előkészítő évfolyamok megmentésére is.

A nagy rendszerszintű változások terén azonban az oktatási ágazat rosszul jött ki a törvények vitájából. Nem a szaktárca kudarca a fájó, hanem az, hogy ezekkel a lépésekkel nem a sikeres oktatási rendszerek irányába indulunk el. Ez az, amit elvesztettünk a réven. ■

ÚJ KATEDRA Pedagógusok lapja

Kiadja: COMMITMENT Kommunikációs Iroda Kft., 1095 Budapest, Máriássy u. 5–7., Tel.: 412-09-09, fax: 412-09-08

Felelős kiadó: Ekler Gergely ■ **Alapító-főszerkesztő:** Pecsenye Éva ■ **Felelős szerkesztő:** Varga Gabriella, varga.gabriella@cck.hu

Szerkesztőbizottság: Kojanitz László (elnök), Barlai Róbertné, Szebedy Tas

Munkatársak: Klotz Mária, Novák Imre, Simonyi Gáspár ■ **Tervezőszerkesztő:** Molnár Tamás ■ **Olvasószerkesztő:** Nagy Márton

A szerkesztőség címe: 1095 Budapest, Máriássy u. 5–7., Tel.: 412-09-09, fax: 412-09-08

Hirdetésfelvétel: Kovács Balázs, 30/337-9962, kovacs.balazs@ypsylonmedia.hu, www.ypsylonmedia.hu

Nyomdai munkák: OOK-Press, Veszprém ■ **Felelős vezető:** Szathmáry Attila ■ ISSN 0865-6177 (nyomtatott) ■ ISSN 1788-3709 (on-line)

Az egyénnel szemben a közösség érdeke kerül előtérbe

Gloviczki Zoltán szerint az új törvény egyik legfontosabb eleme, hogy a nevelés került középpontba

Az iskolarendszer várható megújulásáról tájékoztatta a sajtó képviselőit december 20-án dr. Réthelyi Miklós nemzeti erőforrás miniszter, dr. Hoffmann Rózsa oktatásért felelős államtitkár és dr. Gloviczki Zoltán közoktatásért felelős helyettes államtitkár, miután a Magyar Országgyűlés 252 igen (és 62 nem) szavazattal elfogadta a Nemzeti köznevelési törvényt. Réthelyi Miklós hangsúlyozta: az új köznevelési törvény célja, hogy értékke váljon az oktatás, a rendszerezett tudás, amit az iskolában szerezhetnek meg a fiatalok. Hoffmann Rózsa elmondta: amilyen a ma iskolája, olyan lesz a jövő ebben az országban. A szerkezetében fellazult, nehezen követhető régi törvény helyére lépő új jogszabály megalkotásával az volt a cél, hogy a minőség, a magasabb erkölcsiség jegyében újuljon meg a közoktatás; hogy visszaemelje az iskolába a nevelést, egységesítse a műveltséget és megteremtse a jó pedagóguspolitika feltételeit – fogalmazott az államtitkár. Gloviczki Zoltán szerint koherens, használható, áttekinthető kerettörvényt fogadott el a parlament. A jogszabály megalkotásának folyamatáról, a várható változásokról és azok fogadtatásáról a közoktatásért felelős helyettes államtitkárt kérdeztük.

– Az államtitkár asszony sokszor sok helyen elmondta – a 2011. januári Educatio kiállításon is –, hogy reményei szerint még tavasszal, de legkésőbb ősz elején a parlament elé kerülhet az új közoktatási törvény. Magyarország fél éves EU-elnökségén és a közoktatási törvénnyel szoros összefüggésben álló önkormányzati törvény decemberi elfogadásán kívül volt-e más oka is a késedelemnek?

– Az EU-elnökség miatt a kormány munkarendje 2011 első félévében teljesen átszerveződött, a tisztség betöltése, az ezzel járó feladatok ellátása befolyásolta, hogy mely törvények férnek be a parlamenti munkába. Valójában a törvényalkotási folyamat. De amint átadtuk az EU-elnökséget Lengyelországnak, nagyon hamar megszületett a döntés a törvénykoncepcióról, majd a kodifikált változatról, és ősz közepén valóban a parlament elé került az anyag.

– Ön a sajtótájékoztatón úgy fogalmazott, hogy a köznevelési törvény az egyik olyan jogszabály, amelyet széles társadalmi vitára bocsátottak. Mint mondta, több ezer oldalnyi hozzászólás, vélemény, észrevétel érkezett az államtitkárságra, s ez hozzávetőlegesen a koncepció egynegyedét érintette és alakította át. Milyenek találja az elfogadott törvény végleges szövegváltozatát az eredeti tervezethez képest?

– Nagyon sok kérdés tisztázódott, amitől valóban koherensebb lett a szöveg. Nyilvánvaló, hogy itt egy más műfajról, egy kerettörvényről van szó. A végrehajtási rendelkezések megalkotásakor vissza kell térni a koncepcióhoz, s megjelennek majd a lefolytatott viták eredményei is. Mindenesetre az alakulás folyamata kétségkívül jót tett a

törvénynek. Hozzá kell tenni: a jogszabály tartalmaz több olyan fontos részt, amely egymásfél évvel ezelőtt még nem került szóba. Ilyen például az intézményfenntartás kérdése. Az eredeti programunk és koncepciónk egyáltalán nem foglalkozott ezzel, hiszen csak a kormányzás átvétele után derült fény az önkormányzatok katasztrófális helyzetére. Akkor fogalmazódott meg, hogy megoldást kell találni a rendszerváltozás utáni decentralizációból fakadó, húsz éve görgetett gondokra. Ez nagyon komoly változás az eredeti kiindulóponthoz képest, s nyilván nem a társadalmi vitában alakult az eredmény, hanem a parlamenti erőterben, ahol nagyon fontos

szempontokat kellett az utolsó pillanatig összeegyeztetni.

– Hogyan értelmezhető az állam és az önkormányzat viszonylatában az oktatási intézmények fenntartásával és működtetésével kapcsolatos döntés?

– Fenntartásról beszéltünk, és a törvény-előkészítés alatt is sokáig fenntartásról és a fenntartás egy részének a visszavételéről volt szó. A parlamenti vita vége felé ez annyiban módosult, hogy az önkormányzatok által visszavehető feladatokat – éppen a fogalom tisztázása érdekében – nem nevezzük fenntartásnak. Maga a törvényi rendelkezés egyébként nem változott, tehát ugyanazokat a jogosultságokat és kötelezettségeket veszi vissza az önkormányzat, ám az érthetőség kedvéért az államot nevezzük meg fenntartónak, és az önkormányzat működtetésbe veszi át az intézményeket, kétségtelen, hogy bizonyos fenntartói jogokkal együtt.

– A másfél évig tartó vita tapasztalatainak birtokában hogyan látja, van-e valami, amit másként csinálnának?

– Amit másképp kellett csinálni, azt valóban másképp csináltuk. Nem arról van szó, hogy elfogadtunk bizonyos javaslatokat vagy sem, hanem arról, hogy e viták nélkül elképzelhetetlen lett volna a törvény megalkotása. Ez világos volt az első pillanattól.

– Mit tart a törvény legfontosabb üzenetének?

– Mindenekelőtt azt, hogy a nevelés fontosságát helyezi a középpontba. Számunkra, akik pedagógusként dolgoztunk az elmúlt években, évtizedekben, az egyik legfeszítőbb probléma az volt, hogy milyen lehetőségeink vannak az iskolában a nevelésre. Jóllehet minden pedagógus, minden iskola, óvoda nevel, hiszen enélkül az egész rendszer

működése elképzelhetetlen lenne, ám a jogszabályok ezzel nem foglalkoztak. Gondolok itt például arra, hogy a diákok és a szülők jogainak a túlhangsúlyozása – ami sok esetben nem is volt jogszabályilag megalapozott – sok nehézséget okozott. Vagy azzal, hogy az iskolai életet csupán a tanórákra, az oktatásra korlátozták, háttérbe szorult a nevelés lehetősége mondjuk az osztálykirándulásokon vagy más területeken. A nevelés középontba állítása tehát nem valami ideológiai máz ezen a törvényen, hanem áthatja az egésznek a szellemiségét.

A másik fontos üzenet érdekes módon az, amit sokszor éppen kritikaként fogalmaznak meg a törvénnyel szemben. A parlamenti zárószavazáskor Hiller István nagyon bölcsen belátta és összegezte, hogy itt valójában két erőteljes ideológia ütközött, jelesül, hogy az egyén vagy a közösség nézőpontjából értelmezi a világot egy törvény – ez pedig a hátrányos helyzetű gyerekek sorsának megoldására is kihat. Az előző oktatási rendszer és törvény egyéni szempontok szerint közelített az oktatáshoz, aminek véleményünk – és nagyon sok pedagógus véleménye – szerint meglehetősen negatív hatása van egy iskola életére, hiszen a teljes közösségnek kell egy-egy speciális esethez igazodnia. Ez nem építő jellegű szemlélet. Amikor a hátrányos helyzetű gyerekekről van szó, azt gondoljuk, azzal segítünk nekik a legtöbbit, ha úgy tekintünk rájuk, mintha semmiben nem térnének el a közösségtől. Ez lenne a cél, ez az abszolút ideális állapot, de jelenleg nem ez a helyzet. Egy szemléletes példával élve: olyan ez, mint amikor egy vak ember áll a zebra egyik oldalán segítségre szorulva, és

nekem azt a dilemmát kell feloldanom, hogy segítek-e neki, s ezzel szegregálom, hiszen fölhívom a környezete és a saját figyelmét arra, hogy valamilyen okból hátrányt szenved másokkal szemben, vagy nem segítek, mert tiszteletben tartom, hogy ő ugyanolyan, mint más. Anélkül, hogy elviccelném a dolgot: igen, olyan társadalomban szeretnék élni, ahol minden jelzőlámpa hanggal jelez a vak embernek, csak hogy most nem minden jelzőlámpa ilyen. A dolgot tehát valahogy meg kell oldani. Visszatérve a mondandóm elejére: nagyon sokan amiatt bírálják a törvényt, hogy a leszakadó rétegekkel szemben támaszt nehézségeket, meggyőződésem szerint azonban épp most nyílnak lehetőségek az ő felzárkóztatásukra. A hároméves kortól való óvodáztatás, a Híd-programok mind ezt szolgálják. Az elmúlt nyolc évben bizonyos értelemben álitegrációknak voltunk a tanúi, amikor a segítségre szoruló gyerekeket segítség nélkül akarták beilleszteni a többségi társadalomba. Ám időközben magukra maradtak a problémával a pedagógusok, a segítségre szoruló családok és a többségi társadalom. Ezt szándékozza orvosolni az új köznevelési törvény.

– **Megújul a tanügy. Az új nemzeti köznevelési rendszer címmel az Oktatásért Felelős Államtitkárság munkatársai országjáró körúton tájékoztatták a pedagógusokat, a szakmai közvéleményt a készülő Nemzeti köznevelésről szóló törvényről. Az államtitkár asszonnyal összesen 26 városban ismertették meg az érdeklődőkkel a várható változásokat. A találkozókön összességében több mint tizenegyezer pedagógus és intézményvezető vett részt. Mit**

tapasztaltak, hogyan fogadták a hallottakat?

– Azt tapasztaltuk, hogy az elmúlt egy évben nagyon sok aggodalom gyűlt össze a pedagógusokban. Ez nem csoda, hiszen nagyon nagy rendszerről, sok tízezer ember munkájáról és egzisztenciájáról van szó. De egyúttal azt is tapasztaltuk, hogy a feszültség nem a készülő törvénnyel, a formálódó köznevelési rendszerrel szemben, hanem a bizonytalanság miatt tornyosult föl bennük. Nagyon erős várakozás és igény volt bennük, hogy hiteles forrásból tudják meg, mi fog történni. Mihelyst erre választ kaptak, mielőtt a legendákra és pletykákra egyértelmű igent vagy nemet tudtunk mondani, éreztük, hogy oldódik bennük a bizonytalanság. Még akkor is enyhült a feszültségük, ha kérdéseikre esetleg nem a legkedvezőbb válasz érkezett.

– **Számos kérdésben csak felhatalmazások születtek; ahogy ön is említette, most kezdődik a részletek, a törvény végrehajtásának a kidolgozása. Az érettségi, a Nemzeti alaptanterv, a kerettantervek is ezután kerülnek napirendre. Mikorra várható ezek befejezése és hogyan zajlik majd az ezekről szóló társadalmi vita? Miben jelentenek majd újat?**

– Ezt a kérdést két részre bontanám, hiszen a fontos elvi részletek társadalmi vitája már a koncepció kapcsán lezajlott. Nyilván sok szakmai egyeztetésre lehet még számítani, de olyan részletekről, amelyek a törvény fontos elemeit bontják le, már nem fogunk újabb vitát nyitni, hanem a korábban beérkezett véleményekből, javaslatokból merítünk. A NAT esetében viszont olyannyira komoly párbeszédet szeretnénk folytatni,

A parlament elfogadta a Nemzeti köznevelésről szóló törvényt

A NEFMI Oktatásért Felelős Államtitkárság sajtóanyaga, 2011. december 20.

Az ország jövője szempontjából az egyik legjelentősebb törvényt fogadta el a parlament, hiszen Magyarország megújításához, felemelkedéséhez elengedhetetlen a versenyképes tudást biztosító iskolarendszer. Az elmúlt évek gazdasági válsága ráébresztette Európa és a világ államait, hogy a fenntartható fejlődés legjobban megtérülő befektetése az oktatás.

Az új Nemzeti köznevelésről szóló törvény orvosolja a rendszerváltozás óta eltelt húsz esztendő oktatáspolitikai intézkedéseinek hibáit, torzulásait. Az állam ismét kitüntetett feladatként kezeli a nevelést és az oktatást, irányítja, szabályozza, ellenőrzi és gondoskodik annak színvonalas működtetéséről. Az új jogszabály értékalpokra helyezi az oktatási rendszert, szakít a jelenleg hatályos szabályozás látszólagosan értékesleges és döntően csak az egyéni jogok, érdekek érvényesítésére hangsúlyt fektető szemléletével. A ko-

rábbi szellemiséggel szemben az egyik legfontosabb változás, hogy a kormány a köznevelést, az oktatást közszolgáltatásnak és nem szolgáltatásnak tekinti.

A törvény kiemelt célja a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása, a tehetséggondozás, valamint a magyar társadalom hosszú távú fejlődéséhez szükséges feltételek biztosítása.

Az új Nemzeti köznevelésről szóló törvény megteremt annak garanciáját, hogy minden gyermek

hozzájuthasson a későbbi boldogulását segítő magas színvonalú oktatáshoz.

A pedagógus-életpályamodell elfogadásával a kormány és az Országgyűlés több évtizedes adósságot egyenlített ki: megteremt a gyermekeink nevelését, oktatását végzők társadalmi felelősségével arányos anyagi és erkölcsi megbecsülését feltételeit.

A Nemzeti köznevelésről szóló törvény legfontosabb újdonságai

• **Az intézményrendszer fenntartója az állam lesz**

2013. január elsejétől főszabály szerint az óvoda kivételével a köznevelési intézmények fenntartója az állam lesz, amely a kormányhivatalokon keresztül gyakorolja a fenntartói jogait. A települési önkormányzatok öt évre szóló köznevelési szerződésben vállalhatják – meghatározott feltételek mellett – bizonyos intézmények

hogy a munkaanyag nem is a minisztérium hatáskörében fog megjelenni, hanem az azt előkészítő Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet fogja szakmai és társadalmi vitára bocsátani januárban. Akkor lesz hivatalos, közigazgatási vitaalap, amikor a visszajelzések szerint elegendő vélemény, hozzászólás érkezik az anyaghoz.

– **A minap beleszórtam egy szülői felháborodásba, amelynek tárgya egy negyedik osztályos olvasókönyvben szereplő „vers” volt. Így szól: „Pufinak hívja mindenki, / Mert egy picurkát pufók. / Csak egy picurkát. / Gyakran áll a tükör előtt, / és motyogja: »csak egy picurkát«.** / **Pufinak fogynia kellene, / de ha olyan nagyon szereti a húsgombócot! / Pufit Karl-Fredericnek hívják, / de ezzel senki se törődik, / csak Ulla. / Carl-Frederic! – kiabálja / jó hangosan, hogy hallja mindenki. / Pufi szereti Ullát.”** (Britt G. Hallqvist: Pufi. Fordította: Tótfalusi István, Földvári Erika: Olvasókönyv IV. osztályosoknak, Mozaik Kiadó, Szeged). Ön szerint hogyan kerülhet egy ilyen „vers” egy negyedik osztályos olvasókönyvbe?

– Az országjáró körúton az én beszédeimnek is mindig fontos részei voltak az öt gyermekem valamelyikének a tankönyveiből származó hasonló részletek. Vannak ideológiai és esztétikai problémák, amik akár ezt a verset is érinthetik, mégis azt mondom: egy ilyen vers jelenléte az olvasókönyvben vagy az irodalomkönyvben olyan kérdés, amin tovább lehet lépni. Sokkal nagyobb gond, hogy egy negyedik természetismeret-könyvben a fajhő és az olvadáshő pontos definíciójáról vagy egy ötödikes „kezdő” nyelvtankönyvben a fonetika tudományosan részletező

kifejtéséről kell olvasnia egy diáknak. Amikor Nemzeti alaptantervről és kerettantervről beszélünk, annak a tisztázására is gondolunk, hogy mi és miért kerül egy tankönyvbe. Nem arról van szó, hogy a verseket cenzúrázná valaki, hanem arról, hogy a XXI. században egy adott életkorú gyermek tankönyvébe tartalmazni mi és miért kerülhet bele. Van olyan negyedik természetismeret tankönyv, amiben benne van a fajhő és az olvadáshő, és van olyan, amiben nincs. Magyarul: fehérn-feketén látszik, hogy e témában nincs egyértelmű iránymutatás. Se én, se más, senki nem szeretné politikailag felülvizsgálni, hogy egy ilyen vers tetszeni fog-e valakinek vagy sem, belerakja-e egy tankönyvíró a tankönyvbe vagy sem, pedagógiai szempontból és a tananyag megválasztása szempontjából azonban ennél súlyosabb kérdések tisztázására mindenképpen szükség van.

– **A felsőoktatási intézmények panaszkodnak a hozzájuk bekerülő, érettségizett hallgatók felkészületlensége miatt, és hosszasan lehetne sorolni a diákok tudásszintjéről bírálatokat. Egy két évvel ezelőtt megjelent interjúból ollóztam ki a következő gondolatsort: „Nyolcszáz kilós táskát kell cipelniük, amitől csak a gerincük ferdül el, de valóban képtelenség megtanulni rendesen annyi mindent. Rengeteg szükségtelen, felesleges, sőt életellenes dolgot kellene megtanulniuk, miközben sok gyerek a fát sem tudja megkülönböztetni a bokortól. Csirke helyett grillcsirkét rajzolnak, a tehenet meg lilára színezik. Néha már az a kényszerképzetem, hogy szándékosan pusztítják őket agyilag. Az angol leckében kigyófigyiről meg békasütiről olvasgatunk. Rájöttem,**

hogy az alapokat nem tanították meg nekik! Mintha szándékosan akarnák elszakítani a természettől a gyerekeket. A lelkiüket tönkretéve lehet manipulálni őket! Olyan bábukat kell futószalagon gyártani belőlük, akik úgymond a társadalomnak kellene. Akkora a nyomás a gyerekeken, hogy sok közülük fizikailag és szellemileg már betegen végzi el a középiskolát.” Ez az értelmiségi anyuka egyszer valamikor lát majd mást a kisiskolás gyermeke körül?

– Ha nem, akkor hiába dolgozunk a Nat-on. A Nat hiánya érdekes módon nem úgy hatott a közoktatásra, a tananyagfejlesztésre és a tankönyvkiadásra, hogy generálisan csökkent volna a tartalmi színvonal. Fordítva történt. Egyrészt a tankönyvkiadók kimondva-kimondatlanul visszatértek az utolsó, 1978–79-es kiadott tantervekhez, mert egyszerűen nincs más kézzel fogható, meghatározott tananyag. Ez azért kritikus kérdés, mert a hetvenes évekig a magyar közoktatást még egy XIX. századi anyagközlési kényszer, lendület vitte. Ma már sok szempontból korszerűbben gondolkozunk arról, hogy mit és mennyit kell tanítani az iskolában. A tartalmi szabályozás hiányára az volt a másik válasz, hogy egy megjelenő tankönyvet tudományosan, szakmailag lektoráltak, vagyis nem jelenhetett meg olyan állítás egy alsó tagozatos természetismeret-könyvben, ami nem igaz, de hogy az adott problémát miért kell megtanítani alsó tagozaton, arra nem volt válasz, főleg nem a különböző tárgyak egymáshoz viszonyításában. A Nat tartalmi felülvizsgálatának az egyik legfontosabb célja, hogy a gyerekek nevelésében rendszerszerűen is minden a megfelelő hely-

működtetését. Természetesen megmarad az alapítás szabadsága, így egyházi és magánintézmények is működhetnek.

A központi költségvetés fenntartótól függetlenül biztosítja a nevelési-oktatási intézmény és a kötelezően igénybe veendő pedagógiai szakszolgálat ellátásához szükséges pedagógusok és a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottak illetményét, munkabéret és ezek járulékait. Az egyházi, valamint a nemzeti önkormányzati intézményfenntartók által ellátott nevelési, nevelési-oktatási feladatok központi költségvetési finanszírozása az állami fenntartású intézményekre vonatkozó általános szabályok alapján, azokkal azonos mértékben történik, vagyis ezek az intézmények – a megfelelő jogi háttér fennállása esetén – kiegészítő támogatást is kapnak.

• Tankötelezettség

A gyermek abban az évben válik tankötelezővé, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik élet-

évet betölti, vagy az azt követő évben. Az a gyermek, akinek esetében szakértői bizottság javasolja, további egy nevelési évig az óvodába járhat.

A tankötelezettség Európa 19 országához – Bulgária, Dánia, Észtország, Franciaország, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Málta, Moldova, Nagy-Britannia, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, San Marino, Spanyolország, Svédország, Szlovákia – hasonlóan a tanuló 16. életévének betöltéséig tart. A tanköteles kor leállítására ellenére az állam továbbra is biztosítja a térítésmentes továbbtanulás lehetőségét a 16. életévüket betöltött fiatalok számára az érettségi, illetve az első szakképesítés megszerzéséig. A tanköteles, de általános iskolát elvégezni nem tudó vagy általános iskola elvégzését követően továbbtanulni nem tudó vagy nem akaró tanulók számára a köznevelési Híd-programok biztosítanak lehetőséget a tanulás folytatására. Ezek a programok egyénre szabott segítséget nyújtanak a tanulóknak a középfokú nevelés-oktatásba,

szakképzésbe való bekapcsolódáshoz vagy a munkába álláshoz, valamint az önálló életkezdéshez szükséges ismeretek megszerzéséhez.

• Hároméves kortól kötelező az óvoda

A gyermeknek főszabály szerint hároméves korától kötelező napi négy órában óvodai foglalkozáson részt vennie. A jegyző a szülő kérelmére és az óvodavezető, valamint a védőnő egyetértésével a gyermek ötödik életévének betöltéséig felmentést adhat a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól, ha a gyermek családi körülményei, képességeinek kibontakoztatása, sajátos helyzete indokolja.

• Megújul a Nemzeti alaptanterv

A valódi esélyegyenlőséget szolgálja a Nemzeti alaptanterv, amely meghatározza azt a korszerű tudás-, nemzeti és egyetemes műveltségi minimumot, amely minden magyar gyermek számára alanyi jogon jár. A megújuló Nat alapján készülnek

Dr. Gloviczki Zoltán

1968. április 30-án született Budapesten, tanulmányait is itt végezte. Az ELTE Apáczai Csere János Gyakorlógimnáziumában érettségizett 1986-ban. Ugyanebben az évben az országos középiskolai tanulmányi versenyen latin és magyar nyelvből egyaránt országos IV. helyezést ért el, valamint megnyerte az országos Kazinczy-versenyt, így – egyéves, Lentiben letöltött sorkatonai szolgálatát követően – felvételi mentességgel kezdhette meg tanulmányait az ELTE BTK magyar–latin szakán, ahol egy évvel később a magyar helyett az ógörög, illetve levéltár szakot vette fel. Nyelvtanári diplomáját 1991-ben, levéltárosi képesítését 1992-ben szerezte. Egyetemi éve alatt az MTA Néprajzi Kutatóintézetének a megbízásából részt vett a magyarországi boszorkányperek szövegeinek kiadásában, valamint egy évig vezette a Magyarországi Piarista Rendtartomány Központi Levéltárának rendezését. 1999 és 2002 között az ELTE BTK Ókortudományi Doktori Iskolájában folytatott posztgraduális tanulmányokat. 1991 óta a budapesti Németh László Gimnáziumban főállású tanárként, osztályfőnökként, 1997-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetem vezetőtanáraként, 1998 óta ugyanott a latintanítás módszertanának tanáraként dolgozott. 2003-tól kezdve irányította a latin nyelv országos kerettantervének, megújult érettségi követelményrendszerének és vizsgarendjének kialakítását, vezette az ehhez kapcsolódó tanártovábbképzéseket. Tanári munkája mellett rendszeres résztvevője, előadója szakterülete tudományos konferenciáinak. Számos pedagógiai, tantárgypedagógiai és tudományos publikációja – önálló kötetek, tanulmányok, recenziók – jelent meg. *Művész és művészet Ovidius életművében* című doktori (PhD-) értekezését 2006-ban védte meg, *summa cum laude* minősítéssel. Tagja az Ókortudományi Társaságnak, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Cambridge Philological Societynek. Fontosabb kitérítései: Kazinczy-díj (1986), Faludi Szilárd-díj (2005), Németh László-díj (2006). Hitoktatóként és felnőtt katekétaként 1996 óta a Káposztásmegyeri Szentháromság-plébánia munkatársa. Kinevezéséig a KDNP országos oktatási és tudományos bizottságának elnöke. A 2010 tavaszán alakult második Orbán-kormány közoktatásért felelős helyettes államtitkára. 1997 óta nő, felesége orvosstanhallgató. Öt gyermek édesapja.

re kerüljön. Kémiai jelenségeket ne akarjunk az alsó tagozaton megtanítani, ehelyett a gyerek megtanulhatna írni és olvasni, kevesebb könyvvel és nagyobb jókedvvel. Akkor nem ötödik–hatodikban kellene ezt a hiányosságot pótolni, és a szaktudományokat is a megfelelő helyükön lehetne kezelni később.

– Jelenleg nincs elegendő férőhely ahhoz, hogy minden hároméves gyerek óvodába kerüljön és a pedagógus-életpályamodell bevezetése is súlyos forintmilliárdokat kíván. A jelenlegi gazdasági helyzetben irreálisnak tűnnek ezek az elképzelések. Miként lesz a megvalósulásukra mégis esély?

– Mint ahogy bármire, az óvoda kérdé-

a kötelezően választható kerettantervek, amelyek szerint az iskolák elkészítik a helyi tantervüket. A kerettantervek lehetőséget adnak az egyéni arculat kialakítására, a tananyag 10 százalékáról pedig teljesen szabadon rendelkezhet az iskola. Lehetőség lesz egyéni, alternatív kerettantervek használatára is.

Az új Nat-hoz hasonlóan szabályozza a kötelező ismeretanyagot több európai ország (például Dánia, Franciaország, Görögország, Németország és Portugália).

• Hit- és erkölcsstan

2013-tól felmenő rendszerben a kötelező tanórai foglalkozások része lesz az állami általános iskolában az erkölcsstan vagy az ehelyett választható hit- és erkölcsstanóra.

• Az iskolai foglalkozások ideje

Az általános iskolában 16 óráig tart a nevelés-oktatás, igény esetén az iskolának 17 óráig gondos-

kodnia kell a tanulók felügyeletéről. Az általános iskola *egész napos iskolaként* is működhet. Az intézményvezető a szülő kérelmére felmenti a tanulót a délutáni „egyéb foglalkozások” alól, amennyiben az intézmény nem „egész napos iskolaként” működik.

• Érettségi vizsgára vonatkozó szabályok

Az érettségi vizsga kötelezően választandó tantárgyainak köre e gimnáziumban nem változik. A szakközépiskolában a magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika és idegen nyelv mellett az ötödik érettségi tárgy nem a „kötelezően választandó vizsgatárgy”, hanem a *szakközépiskola ágazatának megfelelő szakmai vizsgatárgy*.

2016. január elseje után az érettségi vizsga bizonyítvány kiadásának feltétele 50 óra „közösségi szolgálat” elvégzésének igazolása.

• Szakképzés

A szakiskolai végzettség a jövőben középfokú

sére is sokféleképpen lehet statisztikákat varázsolni. A „legpozitívabban torzító” statisztikai adat az, hogy ma több óvodai férőhely van, mint ahány gyerek. Ez azért torzító, mert nem ott vannak a férőhelyek, ahol szükség lenne rájuk. Az egyik probléma a nagyvárosok és elsősorban Budapest agglomerációjában tapasztalható. A budai kerületekben például óriási a férőhelyhiány, a környező településekről ugyanis behozzák a gyerekeket a családok, és ez más nagyvárosokban is így van. A másik neurálgikus pont éppen a halmozottan hátrányos helyzetű körzetek óvodai ellátottsága. Az előbbi csak úgy tudjuk orvosolni, hogy a kötelező óvodáztatásnál – miként az iskoláztatásnál is – körzetekben gondolkozunk. Vagyis a Budakeszről bejövő gyereket nem lesz kötelessége fölvenni a budai második kerületi óvodának: első körben az a fontos, hogy saját lakóhelyén legyen óvodája a gyerekeknek. Lehet, hogy emiatt át kell szervezni a családok programját, de más nem várható el az óvodáktól és az önkormányzatoktól. A halmozottan hátrányos helyzetű körzetekben pedig európai uniós pénzből próbálunk meg segíteni. Éppen a napokban jelent meg egy közel tízmilliárdos óvodaépítési program, amelyből már tavasszal elkezdődhetnek az építkezések. Elképzelhető, hogy nem érünk a végére és nem lesz mindenkinek helye, mint ahogy az is elképzelhető, hogy a pedagógus-életpályamodell megindítása is nagyon komoly akadályokba fog ütközni. Mindenesetre szeretnénk megpróbálni. Ha ezt a kérdést a magyar kormány vezetői klebelsbergi fordulatként kezelik, akkor bele lehet, sőt bele kell kezdeni az építkezésbe. ■ VARGA GABRIELLA

végzettségnek számít. A szakiskolának – a speciális és készségfejlesztő intézmények, továbbá a törvényben meghatározott képzési formák kivételével – három, az adott szakképzés megszerzéséhez szükséges közismereti képzést és szakmai elméleti és gyakorlati oktatást magában foglaló szakképzési évfolyama van.

• Pedagógiai szakmai szolgáltatók

A pedagógiai szakszolgálat intézményei állami intézmények lesznek. Feladataik között szerepel egyebek mellett a nevelési tanácsadás és a kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozása is. Utóbbi szerepel a pedagógusok kötelességei között is.

Országosan egységes szakmai irányítás mellett pedagógiai szakmai szolgáltatást állami vagy egyházi, illetve magánintézmények fenntartói nyújthatnak. A szakmai szolgáltatók legfontosabb feladata a szaktanácsadás és a továbbképzések szervezése.

Halász Gábor: A nemzetközi trendekkel ellentétes irányba fordultunk

Nincs felkészülve az ország a köznevelési törvénnyel járó radikális változásokra – véli Halász Gábor oktatáskutató, aki legfeljebb néhány éves életet jósol a nemzetközi trendeknek ellentmondó, decemberben megszavazott közoktatási rendszernek. Az ELTE egyetemi tanára ugyanakkor nem tartja tragédiának sem a tankötelezettség felső korhatárának leszállítását, sem a központosított tantervet.

– A december 20-án megszavazott köznevelési törvény alapján egy éven belül radikálisan megváltozik a magyar iskolarendszer. Az egyik legnagyobb változás az, hogy 2013 januárjától – az óvodákat kivéve – minden magyar közoktatási intézmény állami fenntartásba kerül. Mennyire jellemző ez a fajta struktúra Európában? Mik a tapasztalatok, hatékonyan működnek a kizárólag állami fenntartásra épülő iskolarendszerek?

– Döntően a dél-európai, mediterrán térségre jellemző, hogy közvetlenül az állam, illetve az állami szervek az iskolák fenntartói. Ezek a rendszerek jelentősen rosszabb hatékonysággal működnek, mint az önkormányzati fenntartásra épülő északnyugat-európai rendszerek. Európában az a domináns fejlődési trend, hogy az államok önkormányzati fenntartásba adják az iskolákat. Ahol volt oktatásirányítási reform, ott mindenütt ezt figyelhettük meg. Ennek az egyik legfontosabb oka az, hogy nem lehet fenntartani a XIX. századból megörökölt, elavult, az állam közvetlen működtetésére

alapozott modellel a nagy, komplex, modern oktatási rendszereket. Vannak persze olyan államok, amelyek nem voltak képesek végrehajtani ezt a reformot. Az esetek egy részében azért, mert a tanári szakszervezetek ellenálltak ennek, más esetekben – például Görögországban – nincsen olyan fejlett és megbízható önkormányzati struktúra, amely képes lenne ezt a funkciót felvállalni. Azt azonban kijelenthetjük, hogy a magyarországi folyamatok pont ellentétesek a globális trendekkel.

– Az államosítás mellett legfőbb érv az, hogy a szegényebb települések nem képesek garantálni megfelelő színvonalú iskolák működését. Nem ugyanolyan oktatásban részesül egy nagyvárosi gyerek, mint egy falusi. Ez a kiegyenlítő szerep nem elég nyomós érv az állami fenntartás bevezetésére?

– Ha egy rendszernek vannak záró pontjai, akkor azokat szoktuk megjavítani, nem az egész rendszert kell lecserélni. A kisebb településekkel kapcsolatos problémákból nem következik, hogy az egész rendszert

államosítani kellene. Elég lett volna mindezt úgy megoldani, hogy csak azoktól veszi át az állam a fenntartást, amelyek nem képesek a megfelelő színvonalat garantálni. Lassan 15-20 éve mondjuk: a közoktatási rendszer egyik fő problémája, hogy túl sok és túl kicsi átlagos méretű önkormányzat gyakorolja a fenntartási feladatokat. A megoldás az, hogy meg kellene növelni ezeknek az egységeknek az átlagos méretét. Ebbe az irányba elindultak próbálkozások – gondoljunk az iskolatársulásokra –, de ezeket annak idején

• Pedagógus-életpályamodell 2013. szeptember 1-jétől

A Nemzeti köznevelési törvényben a pedagógus-életpályamodell a jelenleginél nagyságrendekkel magasabb béreket irányoz elő és rögzíti az előmeneteli rendszert. A pedagógus-életpálya kétéves gyakornoki időszakból és négy – a Pedagógus I., a Pedagógus II., a Mesterpedagógus és a Kutatótanár – fokozatból áll. Az új bértábla nemcsak a megszerzett képesítéseket és a pályán töltött éveket veszi figyelembe, hanem a minősítés eredményét is.

A pedagógus-életpálya 2013. szeptember 1-jei bevezetésének pillanatában minden pedagógus többet fog keresni, a minősítés megszerzését követően pedig további jelentős béremelkedésre számíthatnak. A nem állami, nem önkormányzati fenntartású intézmények pedagógusaira ugyan ezek a szabályok érvényesek. A bérek értékálóságának megőrzése érdekében az illetményalap főiskolai végzettség esetén a mindenkori

minimálbér száznyolcvan, egyetemi végzettség esetén kétszáz százaléka. A minősítő vizsga és a minősítési eljárás során minden pedagógusra egységes szabályok vonatkoznak. A bizottság a jelölt teljes körű iskolai tevékenységét vizsgálja. A pedagógusok minősítő vizsgáját és minősítési eljárását a kormányhivatal szervezi. A minősítő vizsga és a minősítési eljárás részletes szabályait rendelet szabályozza. A pedagógusok meghatározott feltételek teljesítése esetén legfeljebb egy éves „alkotói szabadságot” vehetnek igénybe.

• Kötelező óraszám nem szerepel a törvényben

A kötelező óraszám fogalma – a vezetők kötelező óraszámának kivételével – nem szerepel a Nemzeti köznevelésről szóló törvényben. A pedagógus munkakörben dolgozó pedagógus heti teljes munkaidejének nyolcvan százaléka (32 óra) a „kötött munkaidő”, amelyet a pedagógus az intézményvezető által meghatározott feladatok ellátásával köteles tölteni. A teljes munkaidő öt-

venőt-hatvanöt százaléka (22–26 óra) a „neveléssel-oktatással lekötött munkaidő”, amelynek terhére tanórai és egyéb foglalkozások megtartása rendelhető el. A kötött munkaidő fennmaradó részében a pedagógus a nevelés-oktatást előkészítő, nevelés-oktatással összefüggő egyéb feladatokat lát el. Az intézményvezető kötelessége az órák és egyéb feladatok arányos beosztása.

• Pedagógiai-szakmai ellenőrzés bevezetése

Az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés öt-évente ismétlődő, értékeléssel záruló vizsgálat. Célja a pedagógusok munkájának külső, egységes kritériumok szerinti ellenőrzése és értékelése a minőség javítása érdekében. Az ellenőrzés fenntartótól függetlenül kiterjed minden köznevelési intézményre. Az intézmény ellenőrzését legalább három köznevelési szakértőből álló csoport végzi. Az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzésben az a köznevelési szakértő vehet

nem sikerült keresztülvinni a parlamenten. Egy olyan nagyságú országnak, mint Magyarország, maximum 200-300 iskolafenntartó önkormányzattal kellene rendelkeznie.

– A köznevelési törvény egyik alaptézise az, hogy az oktatás színvonala és a tanulók teljesítménye folyamatosan romlott. Ennek mintha ellentmondának a hazai és nemzetközi vizsgálatok. Mi az igazság?

– Semmilyen empirikus alapja nem volt annak, hogy kijelentsék a folyamatos teljesítményromlást. Ez pusztán egy subjektív közérzetet fejez ki, ez nem mért adatokon alapul. A PISA-vizsgálatok szerint a 15 éves magyar tanulók teljesítménye matematikából, természettudományból évek óta az OECD-átlag körül van. A szövegértésben pedig szignifikáns javulást figyelhettünk meg az utóbbi időben, miközben az országok nagy részében romlás volt e területen.

– Mi lehet az oka a szövegértés-teljesítmények javulásának?

– Erről nem volt vizsgálat, de a javulásnak szerintem két fő oka lehet. Az egyik az, hogy – elsősorban uniós forrásokból – óriási invesztálás volt az elmúlt évtizedben az osztálytermi munka minőségének javítása érdekében. Furcsa lenne, ha nem lenne ennek semmilyen eredménye. Amikor öt évvel ezelőtt ezek a programok elindultak, fogadni mertem volna, hogy javulni fognak a tanulói teljesítmények. Fejlesztési programok sokasága zajlott le iskolák százaiban, ahol tanárok ezrei tanultak meg új pedagógiai módszereket, kezdtek figyelni a tanulás minőségére, váltak képessé arra, hogy differenciáljanak a gyerekek között. Mindez nem maradhatott hatás nélkül. A másik ok szerintem az, hogy az elmúlt évtizedben épült ki Magyarországon az Országos kompetenciamérés rendszere, amelynek segítségével kivétel nélkül minden egyes magyar iskoláról meg tudjuk mondani, hogy baj van-e vele. Egy ilyen visszajelző rendszernek, amely valamennyi szereplőjének megmutatja, hogy jó irányba halad-e vagy sem, szintén hatnia kell a gyakorlatra. S ez a 2000-es évek közepe óta megbízhatóan működik.

– Visszatérve az államosításra: a nemzetközi vizsgálatok azt mutatják, hogy akkor jó egy iskolarendszer, ha az intézmények szakmai autonómiával rendelkeznek és ezzel párhuzamosan számon kérhetőek. A most kialakítandó központosított rendszerben van lehetőség e kettős feltétel teljesülésére?

– Állami rendszerben is lehet egy iskola autonóm és egy önkormányzatiban is lehet nem autonóm. Logikai összefüggés tehát nincs. De empirikus összefüggés van. Azokban az országokban, ahol az állam közvetlenül irányít, ott az iskolai autonómia gyengébb. Van kivétel is: Szingapúrban például állami irányítás, ugyanakkor intézményi önállóság van, igaz, itt az állam egy városállam. A másik oldal – az elszámoltathatóság, felelősség – talán még fontosabb. A tapasztalat azt mutatja, hogy ott, ahol az állam közvetlen intézményfenntartó, az elszámoltathatósági rendszerek primitívebb formáit alkalmazzák, mint a decentralizált rendszerekben. Ahol az állam nem közvetlen fenntartó, ott nem tudja saját apparátusával ellenőrizni az iskolákat, így szofisztikáltabb módszereket kell alkalmaznia – mint például nálunk a kompetenciaméréseket. Az állami

bürokrácia ráadásul hajlamos kizárólag jogi, pénzügyi kontrollban gondolkodni.

– A pedagógus-életpályamodellben fontos fejezet a tanárok ellenőrzése, a tanfelügyeleti rendszer „újratöltése”. Ez nem elegendő az elszámoltathatósági oldalon?

– Ez is egy olyan dolog, amit meg lehet jól és rosszul is csinálni. Ha az egyes tanárok közvetlen munkájának ellenőrzésére kívánják használni az új tanfelügyeletet, az nem fog menni. Ehhez olyan mennyiségű szakemberre lenne szükség, aminek például nincsenek meg a pénzügyi feltételei. Egy jó ellenőrző rendszer azt vizsgálja, hogy van-e minden egyes iskolában a tanári munka minőségének folyamatosan működő rendszere. Tehát nem az egyes tanárt ellenőrzi, hanem az iskola belső rendszerét. A törvényből egyelőre nem derül ki, hogy mire gondoltak a jogalkotók. Látni kellene a felügyeleti rendszer működési elveit, szabályait. Nem tudhatjuk, hogy intelligens felügyeleti rendszer alakul, vagy egy primitív, amelyben formális dolgokat formális módon ellenőrző emberek dolgoznak, akik növelik a költségeket, de az eredményesség növeléséhez nem járulnak hozzá. Ezt még nem tudhatjuk. A holland felügyelők például kockázatelemzésből indulnak ki, először azonosítják azokat az iskolákat, amelyekkel a leginkább probléma lehet, és azokra koncentrálnak. Nem pocsékolják el az energiáikat arra, hogy „szőnyegbombázáshoz” hasonló ellenőrzés legyen.

– Egy ilyen beazonosításra nálunk alkalmas lehetne a kompetenciamérés?

– Ha nem is elegendő, de meghatározó adatokkal szolgálna. Ezzel az eszközzel pontosan meg tudjuk határozni, hogy hol kell

részt, aki az előírt továbbképzési követelményeket teljesítette. Az intézmény ellenőrzésében részt vevő szakértő kijelöléséhez a fenntartó egyetértése szükséges.

Módosító javaslatok

A Nemzeti köznevelésről szóló törvény jelentőségét bizonyítja, hogy több mint háromszáz módosító javaslat érkezett a tervezethez, melyekből 134-et támogattak a különböző bizottságok. (Támogatott soron elfogadott javaslatok: Fidesz–KDNP: 103, Jobbik: 3, LMP: 3, Oktatási Bizottság: 17, Emberi Jogi Bizottság: 2, Nemzeti Összetartozás Bizottság: 1. Támogatott soron kívül elfogadott javaslatok: Fidesz: 4, Oktatási Bizottság: 1.)

A parlamenti vita eredményeként, KDNP-s javaslatra az alapelvekből kikerült az állami intézmények számára világnézeti semlegességet előíró rész. Helyette azt írja elő a törvény, hogy az állami és települési önkormányzati nevelési-oktatási intézményben az ismereteket, a vallási,

világnézeti információkat tárgyilagosan, sokoldalúan kell közvetíteni, a teljes nevelési-oktatási folyamatban tiszteletben tartva a gyermek, a tanuló, a szülő, a pedagógus vallási, világnézeti meggyőződését, és lehetővé kell tenni, hogy a gyermek, tanuló egyházi jogi személy által szervezett fakultatív hit- és vallásoktatásban vehessen részt. Szintén KDNP-s javaslatra az iskolapszichológus alkalmazása nem a fenntartótól függ, hanem 500 gyermekig, tanulóig egy szakember foglalkoztatását félállásban, 500 fő fölött főállásban finanszírozza az állam.

Fideszes javaslatra az 50 óra közösségi szolgálat nem az érettségi megkezdésének, hanem a bizonyítvány kiadásának lesz a feltétele; az óvoda nem váltható ki 5 éves korig családi napközivel; a középiskolákban központi felvételi vizsga szervezhető. Fideszes javaslatra emellett helyi felvételi vizsga szervezhető ott, ahol három év átlagában kétszeres a túljelentkezés. Szintén fideszes javaslatra a gyermek öt éves koráig nem

az óvodavezető a védőnő egyetértésével, hanem az óvodavezető és a védőnő egyetértésével a jegyző (egyházi és magánintézmény esetén a fenntartó) adhat felmentést a kötelező óvodába járás alól.

Fidesz–KDNP-s, LMP-s és jobbikos javaslatra a gyermek, a szülő és a pedagógus jogainak felsorolásába is visszakerült, hogy azok az oktatási jogok biztosához fordulhatnak.

Lázár János javaslatára a 2-es osztályzat elnevezése elégséges marad.

A törvény megfogalmazza a Nemzeti Tehetség Program szerepét.

Az Országgyűlés Emberi Jogi Bizottságának javaslatára megjelenik az általános iskolában a kötelező foglalkozások részeként az erkölcsóra vagy az ehelyett választható, egyházi jogi személy által szervezett hit- és erkölcsoktatás, 2013 szeptemberétől felmenő rendszerben.

Az Oktatási Bizottság javaslatára alapján

- a települési önkormányzat nem az intézmény

leginkább beavatkozni. Annál is inkább, mert évekre visszamenően bemutatja egy-egy adott iskola adatait. Ha azt látjuk, hogy egy intézmény több éve gyenge eredményeket mutat, akkor ott baj van, be kell avatkozni.

– **A másik nagy változás, hogy újra vizsztatérünk a központi, minden iskolára kötelező tananyaghoz, amitől egy-egy iskola csak 10 százalékban térhet el. Ez növelheti az iskolai munka minőségét, kiszámíthatóságát?**

– Ma már nem az érdekel bennünket, hogy az egyes iskolákban mit *tanítanak*, hanem az, hogy mit *tanulnak* a gyerekek. A kompetenciamérésekkel és hasonló eszközökkel meg tudjuk mérni, hogy megfelelően fejlődnek-e a diákok képességei, tehát nem azt, hogy mit tanítanak a tanárok, hanem azt, hogy mit tudnak a tanulók. Annak, hogy központilag részletesen meghatározzák a kötelező tananyagot, és jogi eszközökkel előírják annak a tanítását, csekély direkt hatása lehet arra, hogy a gyerekek mit tanulnak.

– **Azért a előírják, hogy pontosan mit, mikor kell tanítani, és azt ellenőrzik is, annak mégiscsak lesz hatása a mindennapi iskolai gyakorlatra. Törvénysértést követ el az a pedagógus, aki nem azt teszi, ami elő van írva.**

– Az iskola munkafolyamatai olyan bonyolultak, hogy azokat nem lehet ilyesfajta jogi ellenőrzéssel befolyásolni. A tantervi ügyekkel foglalkozó emberek jól ismert naivsága, hogy elhiszik: ha beleírnak egy mondatot egy központi tantervnek nevezett dokumentumba, akkor az az iskolák szintjén megváltoztat valamit. A fejlett világ nagy részén tudják, hogy ez nem így van. Ezért nem azzal

„szórakoznak”, hogy ezeket a központi tantervi dokumentumokat „bütyköljük”, hanem a tanítást közvetlenül támogató eszközöket adnak a tanárok kezébe. Azt az energiát, amit a központi dokumentumok át- és újraírására pazarolnának el, inkább arra fordítják, hogy jó tankönyveket és taneszközöket fejlesszenek ki, amelyeket megfelelő tesztelés után vesznek használatba. Nálunk is érdemes volna ezt az irányt követni.

– **A törvény szerint lesz egy vagy két kerettanterv és ahhoz kapcsolódva tárgyaként egy-egy tankönyv.**

– Ez olyan, mintha valaki megálmodná, milyen gyógyszerrel lehet egy betegséget gyógyítani, és azt bevezetnék kötelezően. Ez így nem működik. Ott is valaki megkonstruál egy szert, azt elkezdik kipróbálni a gyakorlatban, és ha működik, elterjesztik. A tankönyvek, sőt nem csupán tankönyvek, hanem programcsomagok esetében is ez a helyes módszer. A törvényből egy eltévesztett modellt olvasható ki. Olyan nincs, hogy kitalálják a tankönyvet. Nem lehet a semmiből újat alkotni. Azt kellene inkább megnézni, hogy az elmúlt években melyik tankönyvvel dolgozó tanárok milyen eredményt értek el. És kiválasztani, hogy melyik a legjobb, majd a támogatást arra koncentrálni. Hozzáteszem: nincs olyan, hogy egyetlen legjobb tankönyv; amelyik az egyik tanár kezében kincs, az a másik számára lehet alig használható. De hangsúlyozom, a tankönyv kevés: ott kell hogy legyen mellette, milyen értékelési, tanulásszervezési módszereket használ a tanár. Sőt ma már a tankönyv nem is feltétlenül érdekel minket, tökéletesen meg lehet szervezni a tanulást tankönyv nélkül is.

– **Egy iskola eredményességét ma a kompetenciamérések mutatják, illetve a kimeneti szabályzók. Ezek jobban is befolyásolják az iskolák mindennapi munkáját, mint a tantervek?**

– Igen. Az értékelés tudja a leginkább befolyásolni az iskolai munkát. Amikor 2001-ben elindult a kompetenciamérés, nem véletlenül hangoztatták, hogy az iskolák, tanárok értékelési kultúráját kell fejleszteni. Az ugyanis nem elegendő, hogy évente egyszer keletkezik egy adatsor, azokat folyamatosan használni kell. Rendkívül hasznos volna, ha a kompetenciamérések adatait megtanítanánk használni a pedagógusokkal. Az érettségi rendszer viszont önmagában alapvetően meghatározza nemcsak a középiskolai, hanem az alsóbb szintű oktatást is.

– **Szomorú közhely, hogy a magyar oktatás világelőreléssel, mennyire nem tudja kezelni a gyermekek magukkal hozott szociális-gazdasági hátrányait. Ez mennyiben változhat az új törvény után?**

– Országos átlagban valóban így van. Ugyanakkor tudunk olyan iskolákról, amelyek fantasztikus eredményeket érnek el e téren. Ebből az következik, hogy igenis tudná kompenzálni a hátrányokat az iskola, ha ezt ténylegesen céljának tekintené, és tudná mozgósítani a megfelelő eszközöket. Ez alapvetően iskolaszervezési, iskolavezetési kérdés. Azok az országok tudnak komoly eredményt elérni, ahol investálnak az iskolavezetés fejlesztésébe. Szerintem nálunk például olyan fejlesztő-képző programokat kellene működtetni, amelyek kifejezetten a nehéz körülmények között, a halmozottan

fenntartását, hanem működtetését veheti át az államtól szerződés keretében;

- az iskolában a helyi közösségek érdekeinek képviselőit a szülők, a tanulók, a nevelőtestület, az intézmény székhelye szerinti települési önkormányzat, a történelmi egyházak, a helyi gazdasági kamarák azonos számú képviselőjéből és az intézmény székhelye szerint illetékes kormányhivatal delegáltjából álló intézményi tanács hozható létre;

- az általános iskola egész napos iskolaként is működhet. A törvény értelmezi az egész napos iskola fogalmát, és rögzíti, hogy amennyiben az iskola ilyen nevelés-oktatási programcsomagként működik, a tanuló nem kérhető el a 16 óráig szervezett foglalkozásokról.

Kikerült azonban a törvényből a 7. életévüket betöltött, de nem iskolaérett tanulók számára szervezett kis létszámú fejlesztő pedagógiai osztály, helyette a gyermek a szakértői bizottság javaslata alapján még egy évig óvodában maradhat.

A hatálybalépés fontosabb dátumai

2012. szeptember 1.

Ekkor lép hatályba a Nemzeti köznevelésről szóló törvény, de legtöbb intézkedése késleltetve, illetve fokozatosan kerül bevezetésre. Többek között ehhez is a 2012-es hatálybalépés biztosítja a jogalapot.

2013. január 1.

Ekkortól kerülnek fősabály szerint állami fenntartásba a köznevelési intézmények, és változik a bérek finanszírozása.

Hatályba lépnek a szakszolgálatokkal kapcsolatos változások.

Ekkortól érvényesek a tankötelezettségre vonatkozó szabályok.

2013. szeptember 1.

Ekkortól lép életbe:

- az általános iskolában 16 óráig szervezendő foglalkozások;

- a pedagógus-életpályamodell;

- a pedagógusok új típusú munkaidő-számítása;

- a pedagógusok magasabb bérezése.

Indulnak a köznevelési Híd-programok.

Ekkortól érvényesek az új csoport- és osztálylétszámok és tanulói óraszámok.

Bevezetésre kerül általános iskolában felmenő rendszerben az erkölcsstan és a helyette választható hittan.

Hatályba lépnek az intézményvezetők létszáma és óraszámjai.

Ekkortól kell nyolc gyermek esetén a szülők kérésére óvodát vagy alsó tagozatot szervezni a kistérségi szinten.

Ekkortól hatályos a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő létszámára vonatkozó melléklet.

2014. szeptember 1.

Ekkortól kötelező a 3 éves kortól való óvodába járás.

Dr. Halász Gábor

Egyetemi tanár, oktatáskutató. 1952. augusztus 17-én született Budapesten. A váci Táncsics Mihály Mezőgazdasági Technikumban érettségizett 1970-ben mezőgazdasági technikusként. Francia szakos középiskolai tanári és pedagógia szakos előadói végzettségét 1978-ban szerezte Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Tudományos fokozatai: egyetemi doktor (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 1982), a neveléstudomány kandidátusa (MTA, 1988), MTA doktora (MTA, 2003), egyetemi habilitáció (ELTE, 2007). Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának tanára, a Neveléstudományi Intézet központvezetője, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet tudományos tanácsadója, az Országos Közoktatási Intézet volt főigazgatója. Szakterülete az oktatáspolitikai, az oktatás irányítása, az oktatási rendszerek nemzetközi összehasonlító elemzése és a nemzetközi integráció oktatásügyi hatásai. Érdeklődési és kutatási területei: oktatásszociológia, oktatáspolitikai-kutatás, oktatásirányítás és oktatásmenedzsment, oktatási rendszerek elmélete, nemzetközi összehasonlító elemzések, oktatás és nemzetközi együttműködés, európai integráció és oktatás, felsőoktatás-kutatás. Szakértőként a nyolcvanas évek közepe óta vesz részt a magyarországi oktatási reformok előkészítésében. Számos hazai és nemzetközi tudományos és közéleti megbízatása van. Az OECD, a Világbank, az Európai Bizottság, az Európa Tanács és más nemzetközi szervezetek felkérésére több programban és országban látott el szakértői feladatokat. Tagja és több évig elnöke volt az OECD Oktatáskutatói és Innovációs Intézete Igazgatótanácsának. Az egyetemi oktatásban az európai integráció oktatásügyét, összehasonlító oktatáspolitikát és oktatásszociológiát tanít, továbbá részt vesz a közoktatási vezetők és a doktori hallgatók képzésében. Munkásságát 1994-ben Kiss Árpád díjjal, 1999-ben Széchenyi Ösztöndíjjal, 2004-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével ismerték el.

hátrányos helyzetű gyerekek nagy arányával dolgozó iskolák vezetésének szólnak. El kellene vinni ezen tanintézmények vezetőit olyan iskolákba, amelyek ezen a területen különleges eredményeket értek el, és megmutatni nekik, hogyan lehet ezt jól csinálni. Ez a dimenzió azonban hiányzik a jelenlegi tervek közül. Mellesleg óriási pénzek állnak rendelkezésre e terület fejlesztésére. Az uniós pénzek jellegzetesen erre használhatók. Kiemelt figyelmet kellene fordítani arra, hogy az európai szociális alapról nagy összegeket lehessen elkülöníteni, felhasználni kifejezetten az iskolai hátránykezelésre. Én most nem látok komoly erre utaló jeleket.

– Az egész napos iskola bevezetése hozhat látványos vagy érezhető javulást?

– Igen, de csak ha a feltételek megvannak hozzá. Én egyébként itt nem is bevezetésről, hanem elterjesztésről beszélnék. A célokat pedig valahog úgy határozom meg, hogy mondjuk 2015-ig különösen a hátrányos helyzetű régiókban az iskolák 50 százaléka dolgozzon ebben a formában. Az elterjesztés gyorsaságát tudja a kormány segíteni.

– Talán a legnagyobb vitát a tankötelezettség 18-ról 16 évre történő leszállítása váltotta ki. Azt olvastam, hogy ön szerint ez nem akkora probléma. Miért gondolja, hogy nem lényeges a tankötelezettség felső korhatárának csökkentése?

– Amikor felemelték 18 évre a tankötelezettség korhatárát, én kifejezetten rossz

iránynak gondoltam. De ha már egyszer az ország elkövette ezt a butaságot, akkor bölcsebb lett volna a korhatárt nem leszállítani, hanem átértelmezni a tankötelezettséget. Annak ugyanis nem feltétlenül azt kellene jelentenie, hogy a hét öt napján minden egyes gyereknek ott kell ülnie az iskolapadban. Definiálhatnánk olyan rugalmas formákat, amelyeknek egy része kifejezetten munkavégzéssel kombinálható forma lenne. De a korhatár leszállítása is rendben van, ha párosul olyan határozott intézkedésekkel, programokkal, amik azt szolgálják, hogy ne kerülhessenek ki a fiatalok a semmibe. A kötelező iskolába járás és a „semmi” között elég sok mindent el lehet képzelni. Lehetnek olyan támogató rendszerek, amelyek a foglalkoztatáspolitikai, szociálpolitikai határvidéken gondoskodnak ezekről a gyerekekről, segítik a társadalmi beilleszkedésüket. Ha csak leszállítják a korhatárt és ez a másik oldal hiányzik (és én egyelőre nem látom, hogy lenne erre valamilyen terv), akkor nagyon nagy gondok lehetnek.

– Európában a tankötelezettség felső korhatára sok helyen 16 év. Ezekben az országokban melléteszik ezeket a programokat?

– Igen. Például Skandináviában – ahol hihetetlen gondoskodás van, minden gyerekről tudják, hol van 17–18 éves koráig – nem gondolják, hogy a tankötelezettséget fel kellene emelni 18 évre. Gondoskodni kell, nem kötelezni.

– Az új oktatási törvények alapján beszűkülnek az utak a középiskola és a felsőoktatás felé. Ez ön szerint a kormány társadalmi víziójából vagy inkább a gazdasági megszorításokból fakad?

– A kettő keveredik egymással. Az oktatási nyilvánosság hangadói között is vannak olyanok, akik tényleg azt gondolják, hogy kevesebb embernek kellene tanulnia. Ők e szempontból az európai és globális főáramtól elterelnék Magyarországot. Ez a hang fel tud erősödni, ha az erőforrások szűkösök. Ha összehasonlítom a magyar kormánypolitikát más országok kormánypolitikájával, azt látom, hogy nálunk az oktatásra és az emberi erőforrások fejlesztésére irányuló figyelem jóval kisebb, mint másutt. Magyarország nem tartozik azon országok közé, amelyek kormánypolitikáján belül az emberi erőforrások fejlesztése és a képességek fejlesztése kiemelkedő prioritást élvez.

– A törvényt december 20-án megszavazta a parlament. Az abban rögzített gyökeres változásokat elég gyorsan, a nagyját egy év alatt akarják bevezetni. Van erre esély? Fel van készülve erre az ország?

– Nincs felkészülve erre az ország. És csak formálisan lehet bevezetni ezt a törvényt. Teljesen kizárt, hogy hatékonyan működő rendszert hozzanak létre. Egyébként az a modell, amit most fognak kialakítani, nem egy fenntartható modell. Ennek én legfeljebb néhány éves, 4-5 éves életet jósolok. Láttam már néhány országban olyan rendszert, ahol nem a szaktárcának alárendelt állami hivatalok voltak az iskolák gazdái, de ezek átmeneti megoldások voltak. Tartósan ez nem tud fennmaradni.

– Mi lehet utána, mi lesz 4-5 év múlva?

– Ha fogadnom kéne, akkor arra tennék, hogy újra visszatérünk az önkormányzati fenntartáshoz, csak kevesebb önkormányzattal. Azaz: az jön létre, ami e kerülő út nélkül is létrejöhetett volna. A másik út az lehet, hogy kiválnak a megyei közigazgatási hivatalokból az oktatással foglalkozó szervezeti részek és átkerülnek az oktatási tárca irányítása alá. Ez egy rossz hatékonysággal működő mediterrán modell felé való elmozdulás lenne.

– Mit fognak a következők – ezek szerint várhatóan – 4-5 évből a tanárok, diákok, szülők érezkelni?

– Nem szükségképp érezkelnek majd sok mindent. De az biztos, hogy a rendszer fejlesztésére ez a struktúra nem alkalmas. Legjobb esetben stagnálás lesz. A résztvevők valószínűleg azt fogják megélni, hogy a jogszabályoknak inkább megfelelően működnek a dolgok, de közben a rendszer tartalmi értelemben nem fejlődik. ■ FL

A középiskolai matematikaoktatás megújításáról

Egy új matematika-tankönyv margójára

Egy új középiskolai matematika-tankönyv (*Marosvári-Korányi-Dómel: Matematika közel a mindennapokhoz, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2012*) megjelenése kapcsán szedtem össze gondolataimat a magyar matematikaoktatás problémáiról. Míg hosszú évtizedeken keresztül a „hírességek” gyakorta viccelődtek azzal, hogy iskoláskorukban mennyire nem szerették és nem is tudták a matematikát, mára ezt egyre ritkábban hallhatjuk. Egyre többen érzik saját bőrukön, hogy jobb a matematikával barátságban lenni. Ugyanakkor a '70-es, '80-as években végzett nemzetközi mérések azt mutatták, hogy a matematikaoktatás hazánkban – ellentétben például az értő olvasással – jól vagy igen jól teljesített. Bár a PISA 2000 vizsgálat óta kicsit árnyalódott ez a kép, de az általános iskolásokat vizsgáló TIMSS-mérések még mindig megnyugtató képet sugároznak. Figyelmeztető azonban, hogy a 15 éveseket mérő PISA 2009 tükrében a matematikai eszköztudás a mért három terület közül – szövegértés, természettudomány, matematika – az utolsó helyre szorult. Ennek egyik lehetséges okára mutat rá az Országos Kompetenciamérés 2011-ben megjelent összefoglaló jelentése: „A matematikai eszköztudásnak a 8. és a 10. évfolyam közötti stagnálása-visszaesése nagy valószínűséggel mindössze azt a tényt tükrözi, hogy a gyakorlati alkalmazási készségek fejlesztésére a középiskolai matematikaoktatás általánosságban kevés hangsúlyt helyez. A mérési eredmények hiányában eddig feltételezhető volt, hogy a matematikai modellek tanulása közben a gyakorlati alkalmazási készségek spontán is fejlődnek, ám a mostani eredmények tükrében ez az álláspont már aligha tartható (*Oktatási Hivatal, 2011 – lásd az alábbi grafikonon*).

Talán ez a felismerés tükröződik a most formálódó NAT 2012 matematika fejezetében, ahol ez olvasható: „A matematikai kompetencia birtokában az egyén rendelkezik azzal a képességgel, hogy alkalmazni tudja matematikai tudását az ismeretszerzésben és a problémák megoldásában (a mindennapokban otthon és a munkahelyen).”

Mindezekre a kihívásokra úgy kell a helyes választ megtalálni, hogy a peremfeltételek jelentősen megváltoztak a mai középiskolai

matematikaoktatás kialakulásakor fennállókhöz képest. Hiszen az elmúlt 20-25 évben jelentősen megváltozott:

- a középiskolában tanulók száma, aránya, és ezzel együtt az a képességskála, amelyet ezek a fiatalok lefednek;
- az a társadalmi attitűd, amellyel a tanulók és azok szülei viszonyulnak az iskolához és a tanuláshoz;
- az a képességmező, ahonnan a napjaink fiatal vagy a közeljövőben pályájukat kezdő matematikatanárai kikerülnek.

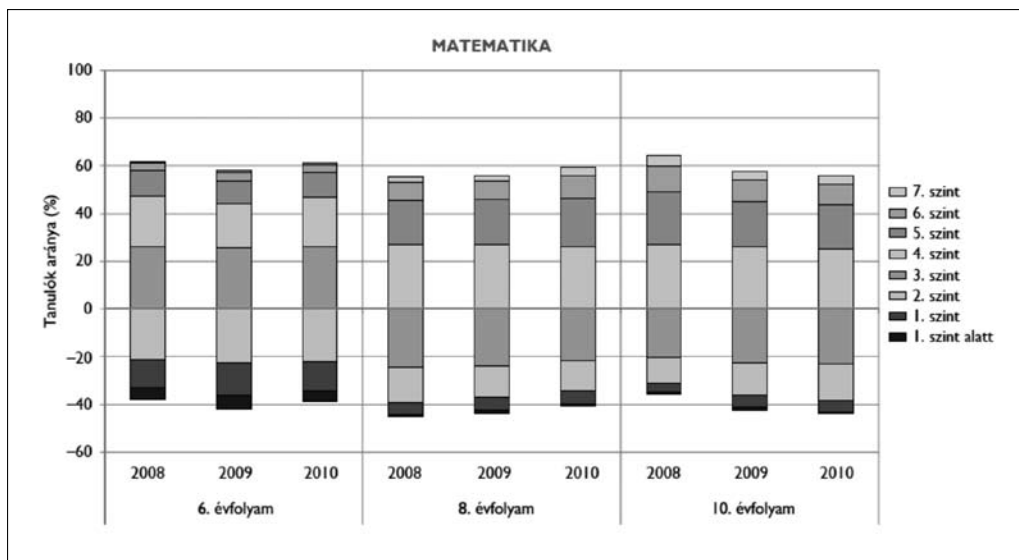
Ilyen peremfeltételek mellett a tankönyvnek is új feladatai is vannak:

- didaktikai vezérfonal szerepet kell vállalni;
- segíteni a diák és a tanár munkáját;
- indikálni a korszerű tanulás-szervezési módszerek alkalmazását;
- segíteni a tanárnak a motivációs problémák leküzdésében;
- segíteni a diáknak az önálló ismeretszerzés technikájának elsajátításában.

Úgy gondolom, hogy a bevezetőben említett matematikakönyv pontosan erre tesz kísérletet. „*Gykezettünk olyan könyvet írni, amely illeszkedik napjaink kihívásaihoz, ennek megfelelően szemléletében, tartalmában, kivitelében kissé formabontó is. Könyvünk készítésekor fontos szempont volt számunkra, hogy a tanári munkához is a lehető legtöbb segítséget adjuk, hogy a diákok zöme esetében eredményesen tanítható mennyiségű, ugyanakkor szakmai szempontból igényes tananyagot állítsunk össze*” – írják a szerzők.

A feldolgozott ismeretanyag szigorúan a kerettanterv és az érettségi vizsgakövetelményekben megfogalmazott keretek között marad. Ez az ismeretanyag minden lehetőséget felhasznál a NAT 2012 és az OKM által definiált ismeretek és kompetenciák fejlesztésére. Szeretném nagyon hangsúlyosan kiemelni, hogy mennyiségileg mindig nagyon mértéktartó! A szerzők mindent megtesznek az érettségire készülő döntő többség sikeres felkészítésére, ugyanakkor nyíltan vállalják, hogy tankönyvükben nem a „tagozatos” matematikaoktatás igényeinek akarnak megfelelni. Ez a könyv tehát nem a legjobb 10 százaléknak készült, de igen jó szolgálatot tesz a „fennmaradó” 90 százaléknak: használható, a hétköznapokban is szükséges, ugyanakkor színvonalas matematikai ismereteket tanít, meggyőzi a matematikatanulást használókat is!

Minden kötet 100 leckéből áll, melyek zömükben egy tanítási óra teljes anyagát – az ismeretektől a házi feladatokig – tartalmazzák. A szerzők törekedtek arra, hogy – a sorozatcímnek megfelelően – az ismeretek a mindennapi élet szempontjából is értelmezhetőek legyenek. Jelentős számban találhatunk

feladatokat a PISA- és az OKM-mérések feladatlapjaiból.

A tördelés 2+2 oldalas, az első két oldal általában az órai munkát, a második kettő pedig a házi feladatokat és a kiegészítő ismereteket tartalmazza. Ez a szerkezet előkészíti a digitális feldolgozást, az aktív-táblán való használatot.

A tankönyv igyekszik minél több segítséget adni az érdekelteknek.

A tanárnak azzal, hogy:

- kész dolgozatterveket ad, amelyeket két dolgozatsorozatnak használhat, de akár gyakorlóórát is szervezhet két csoportnak;

- bevezető és kidolgozott feladatok segítenek a témák felvezetésében, ötleteket adnak más hasonló problémák megtalálásához;

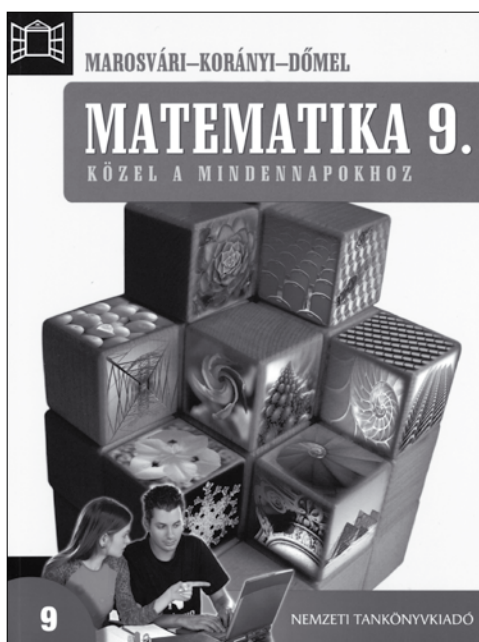
- módszertani utalások segítenek egyes tananyagrészek feldolgozásában (például: kooperatív munkamódszer, csoportmunka, egyéni munka);

- kidolgozott óravázlatokként is használhatók az egyes leckék.

A diákoknak azzal, hogy:

- a gyakorló feladatok végeredménye szerepel a tankönyvben, így ellenőrizhetik, hogy helyesen számoltak-e. Ez a tanárok órákra való felkészülését is segíti;

- az érdeklődő tanulók bőven találnak többletananyagot a ráadásokban és a kiegészítő anyagok között;

- magántanulók, esti és levelező tagozatosok, sokat hiányzóik is eredményesen használhatják a könyvet, mert pontosan tudhatják, mi történik az órákon. A könyv bevezető és kidolgozott példái, magyarázatai segítik a hosszabb ideig tartó egyéni tanulást is;

- minden lecke végén vannak házi feladatok, ezek száma és minősége átlagos középiskolai osztályhoz igazodik.

Minden érintettnek azzal, hogy:

- az áttekinthető szerkezet tanárnak, diáknak és szülőknek egyaránt előnyös, mert követhetővé, ellenőrizhetővé teszi a tanulási folyamatot;

- átgondoltan megtervezett, heti 3 órában is „megtanítható”, négy évfolyamra elosztott tananyagot tartalmaznak a könyvek.

A leckéken végigvonul a kilenc tagú Arany-család mindennapos élete; számos matematikai anyagot az ő problémáikon keresztül vezetnek be a szerzők. Ezzel érik el azt, hogy sokkal ritkábban hallható az ismerős kérdés: „Miért is kell nekem matematikát tanulnom?”

Végül a hivatalos tankönyvbírálatból idézek: „Nem véletlenül került a tankönyv hátsó borító oldalára a jól ismert kínai mondás: »Amit tudok, elfelejtem, amit láttam, arra emlékszem, amit csináltam, azt most is tudom.« Valóban ennek szellemében készült a tankönyv, hiszen tartalmi gazdagsága lehetőséget biztosít a differenciált oktatásra, a hétköznapi életben is felmerülő, matematikai eszközökkel modellezhető problémák bemutatására, a matematika eszköztudás fejlesztéséhez.” ■ KÖRNYEI LÁSZLÓ

Eötvös József Pedagógiai Szolgáltató

OM azonosító: 200216

Felnőttképzési nyilvántartási szám: 01063-2008

Intézményi akkreditációs lajstromszám: AL-1988

Cím: 7100 Szekszárd, Szent István tér 11-13.

Intézetünk szakmailag önálló intézményként évek óta alapvetően pedagógiai-szakmai szolgáltatások ellátását végzi a Köznevelési Törvény 36. § (2) bekezdés alapján köznevelési intézmények és fenntartók számára.

Eredményeink között szerepel a régiós jelleg kialakítása, a képzési tevékenység megerősítése, szaktanácsadói, szakértői hálózat kiépítése, a feladatellátás minőségének emelése, a megnyert pályázatok színvonalas megvalósítása.

Kiemelt szolgáltatásaink:

- Akkreditált felnőttképzési intézményként pedagógus-továbbképzések tartása.
- Korszerű tanulás-szervezéssel kapcsolatos módszertani fejlesztések, szakmai konferenciák, felkészítő tréningek, előadások, tájékoztatók, workshopok szervezése.
- Pályázati projektek szakmai megvalósítása.
- Szakértői feladatok ellátása köznevelési intézmények, intézményfenntartók számára.

**Kollégáink készséggel állnak rendelkezésükre!
Forduljanak hozzánk bizalommal!**

További információ: Telefon: 06-74/505-660 • Fax: 06-74/505-639 • www.epszi.hu • E-mail: kepzes@epszi.hu

Mondd el, hogy tudjuk

Az Audiovizuális emlékgűjtés című projekt eredményeinek felhasználása a középiskolai oktatásban

A projektről

Az oral history módszere az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb figyelmet kap a XX. századi történelemmel foglalkozó kutatásokban. Ezzel párhuzamosan a középiskolai történelemoktatás is egyre nagyobb figyelmet szentel az egyéni emlékezés dokumentumainak. Ezt a folyamatot erősíti a forrásközpontú feldolgozás módszerének az előtérbe kerülése, de ebbe az irányba hat a modern történelemdidaktika által megfogalmazott multiperspektívikus megközelítés igénye is. A filmes megjelenítés és az egyéni emlékezés egyedisége olyan plusz motivációs tényezők, amelyek haszonnal alkalmazhatóak az iskolai tanórákon. A nyolcvanas, kilencvenes években készített történelmi dokumentumfilmek jórészt az oral history eszközeivel éltek, amikor megszólaltatták az egykori események résztvevőit, jó lehetőséget nyújtottak iskolai feldolgozásra, bár használhatóságukat terjedelmük és hozzáférhetőségük korlátozta.

Az utóbbi években az internet révén a kisebb-nagyobb vizuális archívumok egyre több filmes dokumentumához férhet hozzá a történelemtanár; jó példa a történelemoktatást segítő online filmgyűjteményre a Nemzeti Audiovizuális Archívum által a közelmúltban közzétett több száz filmhíradó, ami értékes és a tanórán jól felhasználható filmes forrás.¹ Az oral history jelentőségének megnövekedése, a történelmi interjúk számának világszerte megfigyelhető gyors gyarapodása, valamint az infokommunikációs technológia és kultúra fejlődése, különösen a fiatalok körében tapasztalható gyors terjedése következtében az utóbbi években felmerült annak az igénye és lehetősége, hogy ezeket a vizuális emlékeket az iskolai oktatásban is felhasználják. Az elmúlt néhány évben elsősorban a holokauszthoz kapcsolódó interjúk iskolai felhasználására történtek kísérletek világszerte – így hazánkban is, elsősorban a Shoah Foundation Institute-nak köszönhetően.²

1 <http://filmhíradok.nava.hu/>

2 Az USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education az alapítvány több mint ötven ezer interjú őrző archívumára támaszkodva a világ több egyetemével együttműködve támogat közoktatási projekteket. Az alapítvány 2010-ben a Holokauszt Emlékközponttal és az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézettel közösen Magyarországon is pályázatot írt ki *Holokauszt- és toleranciaoktatási multimédiás tananyagok fejlesztése* címen. Az oktatási anyagokat és mintaórákat lásd: <http://dornsife.usc.edu/vhi/hungarian>.

Az *Audiovizuális emlékgűjtés* (TÁMOP 3.2.9/08/1/A-2009-0002) című program magyarországi viszonylatban minden eddiginél nagyobb szabású, úttörő vállalkozás az oral history módszerének közoktatásban történő alkalmazására. A projekt során 69 magyarországi középiskola kb. ezer tanulója több mint háromezer interjút készített a XX. századi magyar történelem időszakáról. A program célja a „*történelemtanításban alkalmazható új módszertani eszköz bevezetése, mely miközben a felnövekvő nemzedékek infokommunikációs ismereteire és percepciók szokásaira támaszkodik, hozzájárul a diákok történelmi tudatának erősödéséhez, és az emlékhagyományozás révén elmélyíti a nemzedékek közötti információs és érzelmi kohéziót.*”³

A program projektgazdája a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány. Az előkészítést követően 2010 tavaszán pályázat útján választották ki a részt vevő középiskolákat, majd a képzési szakasz következett, amelynek során az irányító szaktanárokat készítették fel arra, hogy az iskoláikban irányítsák a munkát, és az interjúkészítés és -feldolgozás tartalmi és technikai ismereteit képesek legyenek átadni tanulóiknak. Ennek kapcsán a közalapítvány a pedagógus-továbbképzés támogatására szolgáló segédanyagot adott ki, amely elméleti, módszertani és technikai jellegű megfontolásokkal és útmutatással szolgált a projektben részt vevő pedagógusok és diákok számára.⁴

A pedagógiai megvalósítás szakasza 2010 nyarától 2011 őszéig tartott, ennek a keretében történt az interjúkészítő diákcsoportok szervezése és felkészítése, a technikai háttér megteremtése, az interjúalanyok kiválasztása, az interjúzás megszervezése, lebonyolítása, technikai és tartalmi feldolgozása és eljuttatása a projektgazdához. A folyamatot állandó mentorálás kísérte, amelynek során szakemberek segítették a pedagógusok

3 Schmidt Mária: Előszó: „Mondd el, hogy tudjuk!” In: Schmidt Mária, Tallai Gábor, Tarcsa Zoltán (szerk.): *Mondd el, hogy tudjuk! Háromezer interjú a múlt századi Magyarországról. Az Emlékpontok program értékelése – zárótanulmányok.* XX. Század Intézet – Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, 2011.

4 Schmidt-Tallai-Tarcsa i. m.

munkáját, illetve ösztönözték a már elkészült interjúk felhasználását az oktatásban. A folyamatot rendszeres regionális találkozók, illetve a Terror Házában rendezett konferenciák támogatták. A közalapítvány szakemberei folyamatosan fogadták és dolgozták fel a beérkező anyagot, amely 2011 tavaszától fokozatosan került föl a www.emlekpontok.hu honlapra. 2011 októberére valamennyi interjú feldolgozása megtörtént, amelynek eredményeként jelenleg összesen 1657 interjú tekinthető meg az említett helyen – ennyi interjúalany vállalta a beszélgetés nyilvánosságra hozatalát. Az interjúkból összesen tíz mintaóra-összeállítás is készült, amelyek pedagógiai segédletekkel együtt ugyancsak hozzáférhetőek az Emlékpontok honlapján.⁵ A projektet záró kötet 2011 novemberében jelent meg, sokféle szempontból megközelítve a folyamatot és az összegyűjtött anyagot.⁶ Jelen írásunk az összegyűjtött anyag középiskolai felhasználhatóságáról számol be.

A középiskolai felhasználhatóságról

Míg az interjúkészítés pedagógiai haszna a projekt során is bebizonyosodhatott, addig a kész interjúknak, illetve a filmeknek az oktatásban való hasznosíthatósága korántsem magától értetődő. Az oral historyval foglalkozó szakértők általában megegyeznek abban – amire a projektet előkészítő könyv is felhívja a figyelmet –, hogy a tankönyvekben megjelenő történelem és az élettörténetüket elbeszélők emlékezete a múlt gyökeresen eltérő rekonstrukciói.⁸ Ez a tény a felhasználás során óvatosságra kell hogy készítessen bennünket. Ugyanakkor a modern történelemtanításnak kár lenne lemondania azokról a gazdag pedagógiai lehetőségekről, amelyeket a történelmi interjúk jelenthetnek.

„*A történelem a társadalom közös emlékezete*” – ezzel a mondattal kezdődik a Nemzeti alaptanterv történelem tantárgyra vonatkozó része. Történelemórán jó esetben nem lebutított történettudományt tanítunk, hanem történelmi műveltséget, ami nem pusztán a szakértők által elfogadott történe-

5 <http://www.emlekpontok.hu/hu/gyujtemenyek/mintaorak/>

6 Kerényi György, Schmidt Mária, Tallai Gábor (szerk.): *Mondd el, hogy tudjuk! Háromezer interjú a múlt századi Magyarországról. Az Emlékpontok program értékelése – zárótanulmányok.* XX. Század Intézet – Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, 2011.

7 Lásd bővebben Porogi András: *Az audiovizuális emlékek felhasználása a középiskolai oktatásban.* Kerényi György, Schmidt Mária, Tallai Gábor (szerk.) i. m. 111–124. o.

8 Hosszú Gyula–Knausz Imre: *Az elbeszélő történelem mint pedagógiai módszer.* In Schmidt Mária, Tallai Gábor, Tarcsa Zoltán (szerk.): i. m. 8–9. o.

szí rekonstrukció, de aminek része lehet az egyéni emlékezetekben őrzött és a jelenben (re)konstruált múlt is, illetve mindaz, amit erről a tanulók gondolhatnak. Az interjúkban tetten érhető multiperspektivitás, az egyes témák kontroverz megjelenése, az egyes történetekben tetten érhető morális dilemmák, az interjúkkal kapcsolatos gondolkodás különféle kognitív és affektív aspektusai – természetesen kiegészítve más forrásokkal, ha kell, tanári magyarázattal – a hagyományos tanításnál, a rutinszerű forrásfeldolgozáshoz sokszor hatékonyabb lehetőséget kínálnak az alaptantervben meghatározott általános, illetve az *Ember és társadalom* műveltségi területhez kapcsolódó speciális oktatási-nevelési célok megvalósítására.

Különösen igaz ez, ha túl akarunk lépni a szorosan vett kognitív szférán, ami a XX. század történelmének tanítása során aligha megkerülhető követelmény. Nem lehet véletlen, hogy az oral history, a történeti interjúk szélesebb körű közoktatási felhasználására mind nemzetközi, mind hazai téren többnyire éppen egy nagyon is affektív témakörben, a holokauszt kapcsán történnek kísérletek. Az is érthető, hogy a holokauszthoz kapcsolódó interjúkat feldolgozó mintáorák is elsősorban érzelmi-morális megközelítést alkalmaznak; kérdéseik, feladataik morális alapú készségek (például tolerancia, empátia) kialakítását, értékek interiorizációját, az énkép és a demokratikus gondolkodás fejlesztését célozzák.⁹ Mindez pozitív módon visszahat a történelem-tudás egyéb aspektusaira is, hiszen „a kognitív fejlődés nem magyarázható csak kognitív tényezőkkel, az attitűdök, a meggyőződések, az énkép, a motiváció, az attribúciók mind-mind befolyásolják a tanulást, a tudás gyarapodását, a képességek fejlődését.”¹⁰

A Nemzeti alaptantervben az *Ember és társadalom* műveltségi területre vonatkozó valamennyi – azaz mind a hat – *Fejlesztési feladat* kisebb-nagyobb részét elősegíthetjük az interjúk segítségével, és legalább négy európai kulcskompetencia fejlesztésére is alkalmat szolgáltathatnak (anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, hatékony

önálló tanulás, szociális és állampolgári kompetencia, sőt bizonyos projektfeladatok esetében az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség). Ugyancsak elősegíthetik az énkép fejlődését, a közösséghez való viszony formálását és részben ezeken keresztül a történelemtanítás egyik legfőbb célját: az identitás kialakítását, elmélyítését. Az interjúk feldolgozása jól szolgálhatja a szakirodalom egy részében narratív kompetenciának nevezett tudás kialakulását és fejlődését is. Kellő körültekintéssel a mintáorák filmjeit és az interjúkat illusztrációként, forrásként, inspiráló mintaként, vitát, szerepjátékot, projekt-munkát vagy egyéb tanulói aktivitást szolgáló alapanyagként egyaránt használhatjuk az oktatásban.

A projektet lezáró kutatás szerint a megkérdezett pedagógusok „a történelemtanítás eredményességét tekintve rendkívül fontos funkciókban vélik nagyon jól, illetve jelentős mértékben jól alkalmazhatónak az interjúkat, úgymint:

- szemléltetés, a történelmi események személyessé tétele;
- a történelmi narratívák, az emlékezés sajátosságainak bemutatása;
- a tanári magyarázat vagy más történeti forrás kiegészítése;
- saját (tanulói) család-történeti kutatási folyamat elindítása;
- a tanulók motiválása;
- az internethasználat ismeretszerzési folyamatba való bekapcsolása;
- tanórai egyéni vagy csoportos feladatok elvéggeztetése;
- új tanulásszervezési eljárások alkalmazásának ösztönzése.”¹¹

Az interjú mint forrás és illusztráció

A történelmi tárgyú (dokumentum)film az oktatásban sokáig elsősorban illusztrációs szerepet töltött be. Az olykor túlterhelt tanár számára az interjúk esetében is csábító lehetőség, hogy a tananyag, a tankönyvi szöveg illusztrációjaként használja ezeket az emlékezőseket. Az illusztráció a voltaképpen tananyag olyan kísérőeleme, ami színesítheti az óránkat, motiválhatja tanulóinkat. A film kitágítja a tanóra tér- és időkereteit, konkretizálja, képi- és élményszerűen mutatja be a tanórán sokszor csak általánosságban és elvontan szereplő fogalmakat és témákat. Interjúink és filmjeink esetében az egyediség és a konkrétság éppen emocionális hatásai miatt erős motiválóerőt jelenthetnek. Közhelyszámba menő felismer-

rés, hogy a huszadik századi történelmet tanítva többször kell tömeges terrortól, milliók szenvedéséről és pusztulásáról beszámolnunk, ám érzelmi hatást a tanulóknál inkább egyes konkrét esetek bemutatásával kelthetünk, hiszen ezek szolgáltatnak alkalmat a beleélésre.

Am az illusztráció több mint motiváló eszköz; ahogyan a latin szó jelentése („világossá tétel”) is utal rá, célja a szemléltetés, az adott tárgy megvilágítása, bemutatása. A képkalkotás – ami a megértés fontos fázisa – meghatározóan analogikus természetű, vagyis minél kisebb a képkalkotáshoz megadott információ és minél csekélyebb az analógiaalkotáshoz használt képi tapasztalatunk, annál valószínűbb, hogy ez a kép téves és félrevezető lesz. A jó illusztrációk információt adnak, árnyalják, javítják a felidézett képeket, támpontokat adnak az információkat szükségszerűen kiegészítő képzeteknek. A vizuális megértést nemcsak konkrét kép szolgálhatja: az interjúk során az elbeszélők leírásai érzelmi benyomásokat is közvetítenek. Egy kitelepített beszámoló arról, hogy 138 embernek kellett berendezkednie egy 120 négyzetméteres barakkban: „Az hittem, ez biztos nem lehet igaz, ez nem sokáig tarthat, biztos valahová elvisznek bennünket, képtelenség így élni. És... ebből a barakkból a szüleimmel harminckilenc hónap múlva szabadultunk.” A tankönyv, illetve a történettudomány a kitelepítettek esetében nehéz, olykor embertelen körülményekről tudósít, ennek része az emberek összezsúfolása, a személyes szféra felszámolása is. Mindez persze csak egy illusztráció, egy önmagában talán jelentéktelen részlet, amely azonban mégis hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók jobban megértsék a kitelepítésnek nevezett folyamatot. Hiszen a kitelepítés fogalma mögött szándékok, emberek, eljárások, életviszonyok, helyszínek, gondolatok, félelmek, indulatok, egykori és mai vélemények és még ki tudja, mi minden sejlik fel. Ha a tanuló egyikről sem tud semmit, a kitelepítés üres vagy hibásan értelmezett fogalom lesz a számára.

Általában véve az illusztrációk érzékibb formában újramesélnék egy történetet, vagyis egyfajta új narratívát adnak az illusztrált témáról. Példánkban maradvá: a kitelepítésről szóló, a tananyagban szereplő legfeljebb egy-két mondatos információnak olyan illusztrációi lehetnek az emlékezők elbeszélései, amelyek egymást és a tananyagban szereplő állításokat is kölcsönösen kiegészítik, pontosítják, árnyalják, értelmezik, esetleg megkérdőjelezik. Az újabb és újabb elbeszélések megismerése lehetőséget ad a tanulóknak arra, hogy összevessék az addig ismert narratívákból szőtt tudásukkal, korrigálják tudásuk hálózatát, illetve beépítsék az új elbeszélést. A fent említett hatások többé-kevésbé érvényesülhetnek az

9 Lásd például Gyárfás Katalin–Oláh Lajos: *Túlélés, megmenekülés, segítségnyújtás. Segédanyag a Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archivumának magyar nyelvű oktatási anyagához*. 2010. http://dornsife.usc.edu/vhi/hungarian/hungarian_lessons.php; Molnár Péter: *Sodródás és szembenállás. Sorsok a vészkor-szakban. Multimédiás oktatóanyag a középiskolák 11–12. évfolyama számára*. Budapest, 2010. <http://dornsife.usc.edu/vhi/hungarian/opposition>. Stefány Judit: *Anne Frank és én – Kisépoca (5x85 perc) a 12. évfolyamon*. http://tte.hu/_public/oraterv/18_oravazlat_Stefany_Anne.pdf

10 Csapó Benő: *Tudás és iskola*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2004. 200. o.

11 Kovács Árpád–Tarcza Zoltán: *Emlékgyűjtők. Az első tapasztalatok az Audiovizuális emlékgyűjtés című program pedagógiai hatásairól*. In: Kerényi György, Schmidt Mária, Tallai Gábor (szerk.): i. m. 164. o.

illusztrációként történő felhasználás esetén, vagyis amikor nem vagy csak alig teszünk többet a filmekkel, mint hogy a tananyag kísérőjeként bemutatjuk, esetleg kötetlen diskurzust folytatunk róla. Nyilvánvalóan jobban koncentrálnánk bizonyos tanítási célok megvalósítására, ha az interjúkat elemzendő forrásként közelítjük meg.

Ahogy az a projektet előkészítő tanulmányban szerepel: az életét elbeszélő élet-története „*folymatosan alkotott és újraalkotott konstrukció, amely – egyéni céljain túl – elemeiben, csomópontjaiban, kirajzolódó mintáiban, sőt még nyelvi megvalósításában is az elbeszélő és a számára jelentős társadalmi környezet viszonyából származik és arra reflektál. A történész ambíciója a múlt rekonstrukciója. Az egyéni élettörténetekből ezzel szemben azt a múltat kell megérteni, amellyel a mesélők az elbeszélés pillanatában együtt élnek.*”¹² Vagyis az elbeszélés hitellessége nem azonosítható a megtörtént tényeknek való megfeleléssel, annál is inkább, hiszen ezeket a tényeket – mivel sokszor az interjúalany személyes életének tényei – jó részt nem is ellenőrizhetjük.

Célszerű, ha az interjú megtekintése előtt tisztázzuk a tanulók számára a megtörtént múlt, a történetírás és az egyéni emlékezet viszonyát. Vigyázzunk arra, hogy a végletes gondolkodásra hajlamos korosztály szemében ne hiteltelenítsük el az emlékezők állításait, vagyis ne az szűrődjék le bennük, hogy az interjúalanyok állításai a megtörtént múlt-ra vonatkozóan alapvetően hamisak, éppen ezért értéktelenek.

A szovjet hadseregről szóló elbeszélések példázata, hogy az oral history miért nem vethető közvetlenül össze a történetírók – és a tankönyv – megállapításaival. Az elbeszélésekben az orosz katonát általában barbár rabló, erőszaktevő, elhurcoló, agyonlövő szerepben látjuk, de olykor felbukkan a kedves, idős asszonynak segítő, élelmiszert osztogató, védelmező szerepében is – néha egyazon elbeszélés keretében. Hamisítást követnének el, ha egy-egy ilyen történetet valamely történelmi ítélet igazolásaként állítanánk be. Nyilván külön kell választani legalább három, egymástól persze nem független szintet: az egyes ember kegyetlenségét vagy emberségét a megszálló hadsereg kultúrájától, pszichéjétől, indulataitól, valamint attól a hosszabb távú – a háborún túlmutató – politikai küldetéstől, amelyet ez a hadsereg teljesített.

A forráselemzés során az interjúk és filmek esetében is számos út áll előttünk. Hogy milyen megközelítési módot alkalmazzunk, az függ a filmösszeállításban vagy az interjúban

rejlő lehetőségektől, a fejleszteni kívánt tudás jellegétől, a rendelkezésünkre álló időtől, illetve a tanulók korától, felkészültségétől és érdeklődésétől.

A mintaóráról¹³

A publikálásra engedélyezett interjú felhasználásával Kardos Csaba és Pálffy György filmrendezőik összesen tíz, egyenként 20-30 perces filmösszeállítást készítettek. Az egyes filmek egy-egy témát dolgoznak fel a második világháborútól egészen a rendszerváltozásig, a következőképpen:

1. A fronton – Sorsok, élethelyzetek a második világháború időszakából
2. „Senkim sem maradt...” – Fejezetek a magyar holokauszt történetéből
3. Bejötték az oroszok – Megszállás? Felszabadítás? A szovjet hadsereg Magyarországon
4. Rabszolgaságra kényszerítve – Hadifogság és kényszermunka a Szovjetunióban
5. Sztálin legjobb tanítványa – Hétköznapok a Rákosi-rendszerben
6. Munkatáborok a Hortobágyon
7. Andrassy út 60. – Kistarcsa. Egy üldözött élete a Rákosi-korszakban
8. A mi forradalmunk – 1956 Forradalom és szabadságharc Magyarországon
9. „Miénk az ország, miénk a minden” – Érvényesülés a Kádár-rendszerben
10. „Ennyi embert nem vihetnek el!” – A magyar rendszerváltozás előzményei

Az egyes témák kiválasztását nemcsak a történelemtanítás szempontjai, de a rendelkezésre álló interjúanyag is meghatározta, így érthető, ha például a második világháborúhoz négy téma is kapcsolódik. A filmeket általában kiegészíti néhány interjúrészlet, amelyek a tanítás szempontjából fontosak lehetnek, de szétfejtették volna a filmösszeállítások kompozícióját. A filmek mellett tanári segédletként kronológia, név- és fogalommagyarázat, történelmi magyarázatok vannak, illetve egy-egy ajánlott óraleírás, amit feladatlapok és esetleges egyéb források egészítenek ki. Az alábbiakban ebből közlünk egy példát.

Óraleírás

„Ennyi embert nem vihetnek el!”

A magyar rendszerváltozás előzményei

A film és az azt kiegészítő források feldolgozása önmagában nem elég a rendszerváltozás folyamatának megértéséhez. Célszerű, ha a tanóra előtt a tanulók megismerkednek a rendszerváltozás legfontosabb tényeivel és összefüggéseivel.

Természetesen a film, illetve a hasonló té-

májú interjúrészletek alapján igen sokféle tanóra képzelhető el. Az alábbi ajánlás éppen ezért nem lehet több, mint egy lehetséges megközelítés a sok közül.

1. Tanulócsoport:

Középiszkola, 12. évfolyam

2. Időtartam:

Két tanóra (2x45 perc)

3. Célok:

- a rendszerváltozásra vonatkozó ismeretek szélesítése és elmélyítése;
- az egyéni motivációk, érzelmek és indulatok megértése;
- a diktatúra és a demokrácia közötti határvonalak azonosítása, megértése;
- generációk közötti párbeszéd elősegítése;
- a morális érzékenység, illetve az empátikus készség erősítése;
- a kritikai és problémamegoldó gondolkodás fejlesztése.

4. Filmek

1. *A rendszerváltozás előzményei*. Összeállította: Pálfi György (27 perc). A filmben szereplő személyek: Czifra László, Dallos István, Heindl Péter, Kóczán Zoltán, Nemes András, Rakovszky Zsuzsa, Székely Gábor, Tamás Gáspár Miklós.

2. További filmrészletek:

- Szőke Imre – arról, hogy sokan még ma sem mernek beszélni;
- Bakody Gyula – a kisgazdapárt helyi szervezetének megalakulásáról;
- Czifra László – privatizációról, munkanélkülségről;
- Gémesi György – a gödöllői MDF választási győzelméről;
- Pozsgay Imre – a vasfüggöny lebontásáról.

Óraterv

Csoportfeladat esetén célszerű legalább négy csoportot alakítanunk. A D csoport feloldozhat egy az egyéb interjúrészletekben megadott témát (például *Czifra a rendszerváltozás társadalmi problémáiról* vagy *Pozsgay a vasfüggöny lebontásáról*).

Az óratervet egy film feldolgozása esetén természetesen nem mindig célszerű szigorúan betartanunk. Az irányított beszélgetések során olykor olyan kérdések is felmerülhetnek, amelyeknél hasznos tovább is elidőzni, így értelemszerűen más kérdések és feladatok esetleg ki is maradhatnak. ■ POROGI ANDRÁS

¹² Hosszú Gyula–Knausz Imre: i. m. 9. o.

¹³ <http://www.emlekpontok.hu/hu/gyujtemenyek/mintaorak/>

Óra menete	Kérdések, feladatok	Munkaforma	Eszközök	Idő (perc)
Előkészítő feladatok Házi feladat	1. Nézz utána: Milyen világpolitikai folyamatok teremtették meg a magyarországi rendszerváltozás esélyét? 2. Hogyan emlékeznek szüleid a rendszerváltozás időszakára?	Egyéni munka	fűzet, történelemkönyv, egyéb források	–
1. óra				
Az 1. előkészítő feladat megbeszélése		teljes osztály	fűzet	8
A film megtekintése, a feladatlap kitöltése	A feladatlapot részben a film megtekintésével egy időben (egyénileg), részben a film megtekintése után kell kitölteni!	egyéni munka, csoportmunka	laptop, projektor, feladatlap	27
A feladatlap kitöltése		csoportmunka	feladatlap	10
2. óra				
A feladatlap válaszainak ismertetése	Előzetes kérdés: Mi nem volt érthető?	tanulói előadás, teljes osztály, irányított beszélgetés	feladatlap	15
A 2. előkészítő feladat	Mennyiben kapcsolható, illetve mennyiben különböznek a szüleid emlékei a filmben elhangzottaktól?	teljes osztály, irányított beszélgetés	fűzet	15
Diktatúra és demokrácia, szocializmus és kapitalizmus alapstruktúrájának összehasonlítása	Történt-e rendszerváltozás? Melyek a lényeges különbségek az 1990 előtti és a mai rendszer között?	teljes osztály, irányított beszélgetés		10

**„Ennyi embert nem vihetnek el!”
A magyar rendszerváltozás előzményei**

Feladatlapok

A csoport	
<p>Ismertesse Kóczán Zoltán ellenzéki politikussá válásának történetét úgy, hogy közben válaszol az alábbi kérdésekre!</p> <p>– Hogyan, miért és mikor kezdett el ellenzéki összejövetelekre járni?</p> <p>– Miért nem lehetett leírni az előadást? Miért nem volt telefon? Hogyan érezte magát az első ellenzéki gyűlésén 1987-ben?</p> <p>– Miből gondolta, hogy megváltozhat a rendszer? Hogyan zajlott az MDF soproni alakuló ülése? Miért határolódott el a helyi MDF KZ megnyilatkozásától? Miért vitték be a rendőrségre?</p> <p>– Mi jellemezte a soproni elhárítás parancsnoka által vezetett kihallgatást? Miért volt ilyen szókimondó KZ?</p> <p>– Miért lett SZDSZ-es?</p>	

B és C csoport	
<p>1. Azonosítsa az elbeszélésekből azokat a motívumokat, amelyek a Kádár-rendszer jellegzetességeire, illetve a diktatúra jelenlétére utalnak!</p> <p>2. Melyek a diktatúra hanyatlásának jelei?</p>	

D és E csoport	
<p>1. A film szereplőinek elbeszélése alapján az ellenzékhez való kapcsolódás milyen úttjai rajzolhatók meg?</p> <p>2. Milyen érzések, érzelmek, indulatok jellemezték a kort? Milyen érzelmekkel emlékeznek vissza a rendszerváltozás idejére?</p>	

A művészetoktatás és tehetséggondozás ünnepi gálája

EZ-AZ, Művészetekkel a közösségért, a kultúráért, az élet minőségéért! címmel rendezett közös ünnepi bemutatót a Magyar Művészetoktatásért Országos Szakmai Szervezet és a Tehetségpontok Művészeti Tagozata 2011. december 4-én Budapesten a Hagyományok Házában.

A Magyar Művészetoktatásért Országos Szakmai Szervezet (MAMOSZ) a zeneművészet, a tánc-, a szín- és bábművészet, valamint a képző- és iparművészeti ágak oktatásában részt vevő művészek, művésztanárok és szaktanárok önálló kezdeményezéseként jött létre annak érdekében, hogy:

- segítőkészségével növelje a művészetoktatási intézményekben folyó szakmai munka minőségét;
- hozzájáruljon a magyar társadalom művészeteket értő és művelő nemzedékének felneveléséhez;
- érdekképviseléssel erősítse az Európai Unióban egyedülálló magyar művészetoktatás értékeinek megőrzését.

A MAMOSZ elnöke, Baranyai Zoltánné elmondta, hogy a szervezet elmúlt években végzett tevékenysége – jogszabályok véleményezése, központi tantervek írása, továbbképzések tartása, módszertani kiadványok készítése – mind az oktatásirányítás, mind a fenntartók, az intézményvezetők, a pedagógusok munkáját nagymértékben segítette.

2010-ben a tehetségpontok nagy hálózatán belül létrejött a Tehetségpontok Művészeti Tagozata, amely segítette a különböző művészeti ágakban tevékenykedő tehet-

segítő szakemberek közötti együttműködésben. Somlyó Magdolna, a tagozat vezetője megfogalmazta, hogy céljuk a tehetségsegítő tevékenységek összefogása, az együttműködések intenzitálásának, minőségének növelése, hiszen a tehetségpontok hálózatában fontos szerepük van, és még jelentősebb lehet a művészeti tehetségsegítő kezdeményezéseknek, tevékenységeknek. A művészeti nevelés lényege az esztétikai érzék és a személyiség egyidejű fejlesztése, vagyis az, hogy a gyermek, a fiatal komplex módon érzékeli a környezetét, képes legyen meglátni a rejtett szépségeket, de vegye észre a hiányosságokat is. Az előadóművészet és az alkotó tevékenység jobbitó szándékkal formálja az abban részt vevőket és környezetüket. Azokban a tehetségpontokban, amelyekben szakfeladat a művészeti oktatás, az összetett művészeti tevékenység sokféle kompetencia kialakulását segíti elő. A művészeti tevékenységek során szerzett motiváció és sikerélmény erőt ad a más tantárgyakban tapasztalható lemaradás leküzdésében, egyben a közösségformálás hatékony lehetőségeit teremti meg. Egyszerre segíti a negatív élményektől való eltávolodást és a pozitív önértékelés kialakulását.

A két szakmai szervező már több feladatot oldott meg közösen, így például a *Művészetekkel a tehetségéért* konferenciát és a Grund Tehetségpontban a *Tanítani tudás művészete* című rendezvényt.

A szervezők az ünnepi gála felhívásában megfogalmazták, hogy:

- sokan vannak, akik hisznek abban, hogy a tehetséggondozás hazánk egyik kiemelten fontos feladata;
- sokan tesznek azért, hogy a fiatal tehetségeket megtalálják, és azért, hogy azok el ne kallódjanak;
- sokan tettek azért, hogy Magyarországon és a határon túli területeken közel 700 tehetségpont alakult és működik.

A rendezvény azon intézmények részvételével jött létre, akik a művészetoktatással, a művészetekkel végzett tehetséggondozással kapcsolatban az alábbiakat vallják: ez az, ami

- segít a gyermekek személyiségének kiteljesítésében;
- minden területen megkönnyíti az életcélok elérését;
- képessé tesz a harmonikus életvitel kialakítására;
- erősíti a nemzeti és helyi közösségi összetartozást;
- a gyerekek önként vállalt kötelezettsége, ezért folyamatos örömforrás;
- örök érvényű értékeket képvisel, közvetít és hagyományoz;
- nélküle megszűnik a kultúrát befogadni képes társadalom;
- hagyományainkat őrizve jövőbe mutató;
- Magyarországon olyan magas színvonalon működik, hogy Európában példaértékű.

Az állásfoglalás támogató nyilatkozatát 23 009 tanuló, 69 903 hozzátartozó és 1573 pedagógus képviselőlel írták alá.

December 4-én széles körű összefogással, a tehetségpontokban megszerzett hálózati tudással, a kialakult szervezeti és intézményi kapcsolatokkal egy olyan különleges, egyedülálló programot sikerült létrehozni, amely a művészeti ágak összefogásán, kölcsönös tiszteletén és megbecsülésén alapult. Ezen az ünnepi gálán bemutatták mindazt az értéket, amit a művészetoktatás, a művészeti neveléssel végzett tehetséggondozás jelent a magyar közoktatásban, a gyermekek személyiségfej-

■ ELŐADÓ: CSEP' JAZZ DANCE CSOPORT, HAGYOMÁNYŐRZŐ AMI, BUDAPEST. FELKÉSZÍTŐ TANÁR, KOREOGRÁFUS: HODONSZKY JULIANNA

■ BOLHAPAC. ELŐADÓ: KALLAI GYERMEK NÉPTÁNCGYÜTTES, NAGYKÁLLÓ, VÁSÁRHELYI LÁSZLÓ AMI TEHETSÉGPONT. CSOPORTVEZETŐK: MARINKA-NAGY KATALIN ÉS MARINKA TIBOR

lesztésében. A rendezvényen látható volt 16 alapfokú művészeti iskola azon diákjainak munkáiból összeállított kiállítás, akik az elmúlt három évben az oktatásirányítás által meghirdetett országos képzőművészeti tanulmányi versenyek valamelyikén kiemelkedő helyezést értek el és vállalkoztak a bemutatkozásra. Az óriástablón a különböző korosztályok legkülönbözőbb témájú és technikájú képei szemléltették a gyerekek fáradhatatlan alkotóképét, kifejezőkészségük sokszínűségét, az intézmények kiváló szakmai munkáját. Kiállító intézmények voltak: ANK Művészeti Iskola (Pécs), Balaton-felvidéki Szín-Vonal AMI (Badacsonytomaj), Budai Rajziskola (Budapest), Fodor András Iskola – Csalogány AMI (Lengyeltóti), Hubay Jenő AMI (Budapest), József Nádor AMI (Üröm), Klapka György AMI (Isaszeg), Kovács Margit ÁMK – AMI (Győr), Liszt Ferenc AMI (Baja), Moholy Nagy AMI (Baja), Munkácsy Mihály AMI (Budapest), Művészeti Alapiskola (Homokbödöge), Nagy Imre ÁMK – AMI (Budapest), Nádasdy Kálmán AMI (Budapest), SZÁMK Chován Kálmán AMI (Szarvas) és Vásárhelyi László AMI (Nyíregyháza). A műsorban 21 intézmény 230 fiatalja lépett fel. A klasszikus és modern táncoktól a néptáncig, az önálló hangszeres bemutatótól a nagyzenekarig, a szavalattól a színelőadásig minden műfajra és formációra akadt példa az előadáson. Az elkötelezett pedagógusok munkája nyomán kiváló egyéni és csoportos produkciókban gyönyörködhetett a közönség. A zene-, tánc- és színművészeti bemutatóban részt vevő intézmények: Alba Regia AMI (Székesfehérvár), Allegro AMI (Pápa), Andor Ilona Iskola (Budapest), Arany János AMI (Bag), Babay József Iskola (Nagyatád), Bajza utcai Iskola (Budapest), Bartók Béla AMI (Budapest), Dankó Pista Óvoda-Bölcsöde, Iskola és Kollégium (Biri), Diósgyőri AMI (Miskolc), Egressy Béni – Erkel Ferenc Zeneiskola AMI (Miskolc),

Hagyományörző AMI (Budapest), József Nádor AMI (Üröm), Kocsis Albert AMI (Hatvan), Kontaszok AMI (Pécs), Pécsi Sebestyén Zenetagozatos Általános Iskola (Budapest), Szilver AMI (Szentés), Teleki-Wattay Művészeti Iskola (Pomáz), Tóth Aladár Zeneiskola (Budapest), Vásárhelyi László AMI (Nyíregyháza), Vikár Sándor Zeneiskola (Nyíregyháza) és Weöres Sándor Iskola (Pápa). A telt házas rendezvényt a szülőknél, pedagógusoknál kívül az oktatásirányítás, a pedagógus- és művészeti képzés, a művészeti élet és a tehetségszolgálat több jelles képviselője is megtisztelte jelenlétével.

A szervezők úgy látják, hogy ha a nevelési-oktatási folyamatok során gyakrabban élnének a bemutatás, az összefogás lehetőségével, a társadalmi környezet számára egyértelművé válna a művészeti nevelés kiemelt szerepe. Minden bizonnyal kevesebb összeütközés, előítélet és meg nem értés jellemezné a művészetoktatással kapcsolatos megnyilvánulásokat.

A Tehetségpontok Művészeti Tagozata és a Magyar Művészetoktatásért Szakmai Szervezet közös feladatának tekinti, hogy javaslatokat, ajánlásokat dolgozzon ki a művészetoktatás és a tehetségszolgálat módjaira, a hálózati együttműködés aktuális feladataira, melyek közül elsődleges:

- a modellértékű művészeti tehetségműhelyek megtalálása;
- országos nagyrendezvény keretében bemutatkozási lehetőség megszervezése minden tehetségpontnak, minden művészeti ágban;
- közös tehetségnapok szervezése;
- művészetpedagógiai tanácskozások szervezése, hogy a nagy hagyományokkal, tapasztalatokkal és hatékony módszerekkel rendelkező művészeti tehetségpontok segítséget nyújtsanak a művészeteket a személyiségfejlesztésbe tudatosan beépíteni szándékozóknak;

- a tehetségazonosítás, tehetségfejlesztés, művészetoktatás segítése módszertani szakanyagokkal minden művészeti ágban;
- a szülők találkozási lehetőségeinek megteremtése (bevonásuk lehetőségei, szerepük, felelősségük tudatosítása);
- a művészeti ágak országosan és nemzetközileg elismert képviselőinek megnyerése a művészeti nevelés-oktatásnak.

A feladat tehát adott: erőfeszítés, befektetés, összefogás – nem egy, hanem számtalan ilyen és ehhez hasonló alkalommal. Nem egyszerű feladat ehhez a szükséges erőforrások előteremtése, a pedagógusok érdekeltté tétele egy-egy újabb rendezvény előkészítésében, a média megnyerése a művészetoktatás bemutatása számára, a zeneművészek, képzőművészek, színművészek és táncművészek összefogása.

Az erőket jól felmérve, határozottan és egymást segítve kell kiállnunk a művészetoktatásért, a tanítványokért és magunkért! A művészeti ágak képviselői a jövőben is

■ SZENTESI OLÁHOS ÉS CSÁRDÁS. ELŐADÓ: BALOG BOLDIZSÁR ÉS SZERÉNYI DOMOKOS, TELEKI-WATTAY MŰVÉSZETI ISKOLA TEHETSÉGPONT, POMÁZ. FELKÉSZÍTŐ TANÁR: SZERÉNYI BÉLA

magas színvonalú művészetoktatással, értékes produkciókkal kívánják bizonyítani a művészetoktatás jelentőségét, fontosságát és hasznosságát.

A rendezvényt szervezők további segítő együttműködésre kérték a pedagógiai, művészeti képző intézményeket, a művészeti szakmai szervezeteket, a pedagógiai szakmai és szakszervezeteket, pedagógusokat.

Az önként vállalt feladatok sorában a következő esemény a 2012. január 31-re tervezett szakmai konferencia lesz, amely az alapfokú művészetoktatási intézmények fenntartóit, intézményvezetőit, pedagógusait igyekszik segíteni a parlament által elfogadott új köznevelési törvény értelmezésében.

Székhely: 4028 Debrecen, Zákány u. 5.

Telefon: (06-52) 541-441

Fax: (06-52) 541-473

Weboldal: www.hunniareg.hu

E-mail: info@hunniareg.hu

A Hunniareg Pedagógiai Intézet a közoktatási közszolgáltatás sajátos szakfeladatait látja el elsősorban a kelet-magyarországi régióban.

Fő tevékenységek:

- **szaktanácsadás** - az oktatási, pedagógiai módszerek megismertetése és terjesztése;
- **igazgatási pedagógiai szolgáltatás** - közgazdasági, intézmény-fenntartási, jogi, tanügyi-igazgatási információk közvetítése;
- **pedagógiai tájékoztatás** - szakmai információk, adatok és tanügyi dokumentumok gyűjtése, őrzése, feldolgozása és használatba adása, tájékoztatás nyújtása;
- **a pedagógusok ön- és továbbképzésének támogatása;**
- **tehetség gondozás;**
- **pedagógiai értékelés** - eredménymérések, hatékonysági és neveltségi vizsgálatok szervezése, mérőeszközök, szűrőeljárások, neveltségi kérdőíveket fejlesztése;
- **tanulói tájékoztató, tanácsadó szolgálat**

Együttműködési tapasztalatainkat és gyakorlatunkat pályázati projektek önálló megvalósításával és konzorciumi tagként történő közreműködéssel, többcélú kistérségi társulásokkal, más szakmai szolgáltatókkal, felsőoktatási intézményekkel végzett közös tevékenységekkel erősítjük az ország teljes területén.

Ne szégyeld magad!

Andrew P. Morrison pszichiáter *A szégyenkezés – Okok, tünetek, gyógymódok* című könyvében azt írja, hogy korunk a szégyen kultúrája. A felgyorsuló, elembertelenedő világ egyre teljesíthetlenebb kihívások elé állítja az embert, amelyeknek csak ritkán tud eleget tenni, ezek a kudarcok pedig sokak számára a szégyenérzet melegágyát képezik.

Mi a szégyen?

A tudomány roppant megosztott abban a tekintetben, hogy mit is kell szégyen alatt értenünk, rengeteg definíciót találhatunk a fogalom leírására a vonatkozó szakirodalomban. A meghatározásokban közös vonás, hogy mindegyik valamiképp a hiba, a mulasztás, a kudarc tudatához köti a szégyenérzet kialakulását. A jelenséget magát leginkább úgy írhatjuk le, hogy szégyent akkor érzünk, ha egy kudarcélmény vagy kellemetlenség mások előtt ér minket, vagy úgy véljük, mások is tudomást szerezhetnek róla.

A szégyent gyakran összemossák a bűntudat jelenségével, és bár legtöbbször együtt éljük át ezeket az érzelmeket, mégis különböznek egymástól. Bűntudat a társadalom vagy saját magunk által létrehozott szabályok, tilalmak megszegésekor keletkezik (például viselkedésünkkel, cselekedetünkkel megbántunk valakit), szégyent viszont akkor érzünk, ha egy cél elérésében vallunk kudarcot, vagy úgy érezzük, hogy egy velünk szemben támasztott követelménynek nem tudunk megfelelni. Vagyis a bűntudat arra vonatkozik, amit csinálunk, a szégyen pedig arra, akik vagyunk. A bűntudat azt üzeni, rosszat tettünk valakivel, megbántottunk valakit (emiat megjelenik a felelősség érzése is), a szégyen érzése viszont azt, hogy nem olyanok vagyunk, amilyenek lenni szeretnénk. A bűntudat a társak felé fordít és morális cselekedetekre ösztönöz, megjelenik benne a szándék a beismerő vallomásra, a bocsánatkérésre és az esetleges jóvátételre, így jelentős szerepe van a személyiségefélődézésben, mert a morális szabályszegés tekintetében fontos visszatartó tényező lehet. A szégyenérzet azonban a csökkentértékűség élményével jár együtt, káros hatású.

A szégyen nem pszichológiai jellemzőkhöz kötődik (felelősség, empátia, morális belátás), hanem inkább a felszínesebb külső viselkedésbeli sajátosságokra vonatkozik (illem, modor, bátorság látszata). A szégyenkező emberek visza akarnak vonulni, el akarnak rejtőzni, nem akarják, hogy bárki lássa őket. Összehúzzák magukat és legszívesebben tényleg a föld alá süllyednének szégyenükben. A szégyenérzés tulajdonképpen kikényszeríti az elszakadást, kizárja a csoportból az egyént. A megszegyentett elszigetelődik, mert nemcsak a közösség zárja ki, hanem önmagát is igyekszik távol

tartani a közösségtől. Saját magát olyannak tartja, akit nem lehet elfogadni, értéktelennek, feleslegesnek érzi magát. Ebben a lelkiállapotban pedig még az öngyilkosság veszélye is jelentősen megnő.

Éppen ezért nagyon fontos a szégyen mihamarabb történő feloldása, melynek legcélravezetőbb módja a szégyen másokkal való megosztása (az emberi kapcsolatok erősségének egyik megbízható mutatója, hogy mennyire merik bevallani egymásnak a szégyenteljesnek vélt élményeiket). A szégyenkező ember általában csak olyan embertársával képes megosztani élményét, akiben maradéktalanul megbízik, vagy akinek már sikerült levetkőznie saját szégyenérzetét. A szégyen bevallása során a másiktól érkező empatikus reakció nyomán a szégyent átélő megértheti, hogy kudarcával együtt elfogadják, és nem kell tökéletesnek lennie ahhoz, hogy szeressék. Nagyon fontos, hogy a kinevetés, a lebecsülés kockázata nélkül oszthassa meg érzéseit a szégyent átélő, ugyanis a túlzottan kritikus partner még tovább fokozhatja a negatív önértékelést, ami beláthatatlan mentális következményekhez vezethet.

Szégyen mindenhol

A szégyenérzet, úgy tűnik, egyetemes emberi adottság. Freud szerint például már a kisgyermekkorban (1–3 év) megjelenik a szégyenérzet gyökere. Ebben az időszakban alakul ki a gyermekben az autonómia érzése, vagyis hogy képes önmagát irányítani, mozgatni az izmait és az anyától függetlenül létezni. Ugyanakkor az autonómiaszükséglet szülők által történő korlátozása (például mozgáster meghatározása, jó és rossz kategóriák megjelenése) és a korlátozott fizikai képességei (például bizonytalan járás két lábon) miatt mégsem tud mindent teljesíteni, amire vágyik, nem tudja maradéktalanul birtokába venni a világ dolgait, így frusztráció, harag, düh és szégyenérzet alakul ki a gyermekben. Pontosan emiatt a túlkontrolláltság vagy az önkontroll elvesztésének érzése a szégyenre és a kételyre való tartós hajlamot alapozza meg ebben a korban. Az ilyen nevelésben részesülők felnőve rettegnek a kudarcotól, vagy attól, hogy valamiben hibásnak találtnak, mert ilyenkor erős szégyenérzetet élnek át, és szinte megsemmisülnek ebben az érzésben.

De nemcsak egyének, hanem akár családok,

közösségek, kultúrák is komolyan határoltak lehetnek a szégyenérzet által. A diszfunkcionális családok például pontosan ilyen mérgező szégyenérzéseken, elrejtési való titkokon alapulnak (a pszichológia három típusukat különbözteti meg az ehhez való viszonyuk alapján: szégyentelen, szégyenteli és szégyen nélküli), melyek sokszor látszólag az összetartozás érzését erősítik, ám hosszú távon mindenképpen károsak a családtagok lelki egészségére.

A szégyen, a megszegyentés szinte minden közösségben, társadalomban előfordult/ előfordul, elég csak a világ bizonyos részein a mai napig élő, intézményesített megszegyentő szertartásokra, népítéletekre gondolni (lásd: régen a házasságtörőket szégyenszemre számaron vagy trágás taligán vitték végig a falun). Ezek a megszegyentő rituálék megbélyegeznek, kizáró hatásuk van, amely meggátolja a megújulást és a szociális újraegyesülést, és akár hosszú évszázadokra, évezredekre meghatározhatják egy társadalom szégyenhez való viszonyát. Japánt például napjainkig szégyenben erősen hívó kultúráknak írják le, ahol az emberek a társadalmi viselkedésre nagy hangsúlyt fektetnek, mivel ez alapján bírálják az ember személyiségét. Eszerint a japán kultúrában rendkívüli fontossággal bír mások véleménye, és emiatt sokan csak akkor érzik biztonságban magukat, ha a többiek viselkedéséhez alkalmazkodnak – ezáltal elkerülve a különbségből származó szégyent. De példának okáért a muzulmán kultúrában is hasonlóan hangsúlyos a szégyen fogalma, hiszen a lakosság majd 30 százaléka gelotofóbiában szenved, vagyis kórosan fél attól, hogy kinevetik. Ennélfogva rendkívül ügyelnek arra, hogy elkerüljék a megszegyenyülést, és óvakodnak a kulturális normáktól és viselkedési mintáktól való legkisebb eltéréstől is.

Sajnos a gyermekek világában különösen jól működik a megszegyentés intézménye. Bárki, aki más (túlsúlyos, alacsony, magas, szemüveges, jó tanuló, rossz tanuló, szegény vagy éppen gazdag) könnyen az élcelődések céltáblájává válhat az iskola falai között is. A gyerekek roppantmód meg tudják szégyeníteni egymást, de éppen úgy tudnak szenvedni is az átélő szégyenérzéstől. Furcsa módon egyszerre mutatnak nagyon nagy fogékonyságot a szégyenre és a megszegyentésre. S persze a felnőttek részéről is érheti őket megszegyentés, mondjuk egy táblánál történő feleltetés közbeni atrocitás akár egy egész életre meghatározhatja a tanuló adott tantárgyhoz vagy akár a tanuláshoz való viszonyát. Az erkölcsi nevelésben súlyos hiba megszegyentéssel büntetni, éppen ezért a szégyennek semmi keresnivalója az iskola falai között. Sajnos éppen eleget szembesülünk vele az élet más területein. ■ SIMONYI GÁSPÁR

Philip Roth hite

Egy kortárs amerikai író műveiről

Napjaink amerikai irodalmának egyik kiemelkedő alakja. Különböző műfajokban ír, hol a politikai szatíra nyelvén fogalmaz, hol tárgyilagosan bemutat, hol pedig káfkai helyzeteket idéz meg műveiben. Írásaiban ott lappang a *muszáj érzésének* kíméletlensége. Szórakoztat és provokál egyszerre. Borús gondolatainak van pozitív oldala is. Hősei szenvedélyesen kísérik meg a világ rendjét helyreállítani, eltörölni a rosszat. Megszállott módon keresi a *Nagy Amerikai Regényt*, a *Nagy Amerikai Álmodot*. Finom ízlésű, tudatos regényíró, kedvenc témája a hanyatlás. Hősei egyéni igazságot teszik alakjaikat egyedivé, talán különccé is. Minden hősével tudunk azonosulni mint olvasók, értjük a lényükből fakadó gondolataikat, tetteiket, nem csak a főhős megszövegéből látjuk a történeteket.

Roth galíciai zsidó bevándorlók gyermeke. 1933-ban született a New Jersey állambeli Newarkban. A Chicagói Egyetemen szerzett diplomát angol irodalomból. Az Iowai és a Princeton egyetemeken tanított kreatív írást és összehasonlító irodalmat. Roth igazi közege New York, az a város, amelyik nála is órák alatt elérhető szokásos hatásait: felvillantja a lehetőségeket. Ismeri New Yorkot, tudja, hogy tele van olyan emberekkel, akiket a „vizsgálódás szelleme hajt, de morálistan nem mind alkalmas a feladatára” – ahogy jellemzi őket.

Nem akar a civilizáció írója lenni, mert a regény nem az élet, bár hat ránk. Elzárkózik az intellektuális divatoktól. Személyesen foglalkozik az idővel, ennek a fejtegetésében van az igazi ereje. Fürkésző természetű, a szellem játékával hatol a világba. Sok olyan rész akad műveiben, amit senki más nem írhatott volna meg, csak ő. Hisz a szellemben, a lélekben. Érti a ránk nehezedező terheket, az öregség, a magány, a sikertelenség nyomozó súlyát. Írásai ráébresztenek bennünket a valóságra, a magunk látására hangol minket. Nála minden ember megteremtí a maga mítoszát, és a válaszokat ott vannak a műveiben. Regényeinek alaptémája az *egyéni problémáinak megoldása a nyílt társadalomban*, és arról szólnak, *hogyan teremt a főhős lehetőséget saját jövője számára*.

Íróként egy elbeszéléskötettel debütált, és rögtön felfigyeltek rá a kritikusok. Az *Isten vedel, Kolumbuszt (Goodbye, Columbus)* 1960-ban Nemzeti Könyvdíjjal ismerték el, de igazi sikerét harmadik kötete, a *Portnoy-kór* hozta meg számára. Később különböző műfajokkal kísérletezett, *A mi bandánk (Our Gang)* című pamfletje és a káfkai ihletésű *The Breast* is szép sikert hozott számára. Ekkor alkotta meg írói alteregóját, Zuckerman alakját, aki gyakori főszereplője vagy narrátora műveinek.

Jelentős íróvá a *Shylock-hadművelet (Operation Shylock)* regénye tette. A politika mindig is érdekelte, írásaiban rendre előkerülnek a különböző korok világpolitikai eseményei. Amerikai trilógia néven emlegetik ekkortájt írt regényeit. Ilyen az *Amerikai pasztorál (American pastoral)* című regénye,

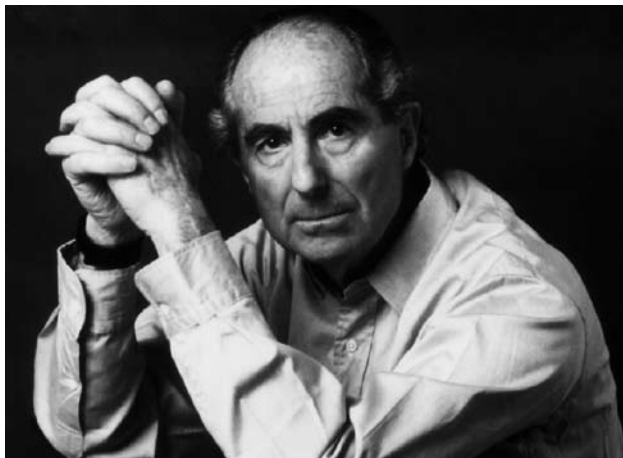
amelyben a főhős, Levov, egy erényes newarki sztársportoló élete akkor torkollik tragédiába, amikor a kamaszlánya terroristává válik. Másik ilyen műve, a *Kommunistához mentem feleségül (I married a communist)* a mccarthyizmus idején játszódik, aztán a trilógia harmadik darabja, *A szégyenfolt Amerika kisebbségpolitikájáról szól. A kor izgalmas témáit fessegette.*

Későbbi műve, a *Kiégés* című regénye egy sikeres amerikai színésznőről, Simon Axlerről szól, aki a hatvanas éveiben elveszíti önbizalmát, hitét tehetségében, úgy gondolja, képtelen már színpadra lépni, úgy érzi, elvesztett a magabiztossága. „Nem maradt varázsa, csupán neveléses ripacs lett belőle.” Szerepei „éggé váltak”. Közönsége elfordult tőle, ügynöke képtelen rávenni, hogy színpadra lépjen. Magánélete is vakvágányra futott, felesége elhagyta. Pszichiátriai kezelésre is szorult.

A művészi kiégést bemutató regényben – egy furcsa, bizarr szerelmi szállal – még Axler előtt is felcsillan egy új élet lehetősége. Korábbi művésztszársainak lánya – a nála huszonöt évvel fiatalabb – Pegeen, aki évtizedekig leszbikus volt, beleszeret Axlerbe. Személyes szerelem alakul ki az egyetemi tanárról és közte. Itt is egészen közel visz minket a hőseihez, még a hálószerhatásokat is leírja.

A szerelem és az öregedés regénye, meditáció a halálról, a tehetségről, arról, hogyan foszlik szerteszét az „élet minden produktuma”, hogyan válik az öngyilkosság a végső megoldássá. A múltó hírnév, a remény, a tehetség, a szerelem és a szexualitás megrázó regénye. Roth mellbeszélés nélkül leírja, milyen csapdák leselkednek egy férfitra életútján.

A Shakespeare Hamletjét idéző *Szellem el (Exit Ghost)* című művében alteregója, Nathan Zuckerman újra New Yorkba érkezik. Előtte ti-

zenegy évén át magányosan élt a New England-i hegyen. A regényben néhány évvel vagyunk az ikertornyok lerombolása után, Amerika már lelki sokkot kapott a terrortámadás miatt. Az al-Kaida beleivódott a gondolataikba, minden beérkező személy gyanús, se gyűmölcsöt, se húst nem lehet bevinni az országba.

A főhős prosztatarák műtét után gyógyulóban van. Magánya megszűnik, mert egy fiatal házaspárral akad össze, és hirtelen elhatározásból lakást cserél velük. Ez az első életét felforgató pillanat. A fiatal feleség, Jamie erotikus vonzása *visszavezeti a szív és a test pezsdítő összejátékába*, pedig ezzel már leszámolt.

A második pillanat, regényszál az életét megváltoztató kapcsolat, hogy a múltjából előbukkan Amy Bellette, aki első irodalmi példaképének, E. I. Lonoffnak a műzsája volt. Ma ő is beteg öregasszony, túl egy agyműtéten. A harmadik esemény, ami kizökkenti a magányából, egy fiatal irodalmár, Kliman, aki Lonoff életét kutatja, őt igyekszik előbányászni a feledésből. (Salinger óta az amerikai irodalomban izgalmas a visszavonultan élő író.) Hatásukra újra belemerül a viharos érzelmekbe, újraéli az „*érzéki vonzalom bumerángjának hatását*”. *Meg akar szabadulni az élet hibáinak kísértő következményeitől.*

Roth nem téveszti szem elől az emberi testiséget és a halandóságot. Pontosan megadja

főhősei tudatának helyszínrajzát. Kihaszználja a többféle jelentés adta lehetőségeket. Megcsillantja kreatív erejét, összekapcsolja a relativizmust a disputával. Számára is világos, hogy az egyenlőség Amerikában sem volt ideál, a vezérlő eszme inkább a hübrisz volt.

Az egész világot magába szívta, számára sem létezik élet munka nélkül. Cselekményei nem sablonosak. Tehetségének legfőbb sajátossága önkifejező képessége. Írásaiban nem lelketek ápoló orvos, szellemet gazdagító tanító, hanem valóságteremtő mesterember, keresi az *ártatlan idealizmus gubancához kapcsolódó kíváncsiság* okait, eredményeit. A rendkívüli és páratlan helyzetekben érzi jól magát. Azt keresi, miként ismerzik meg a világ a talányos dolgok által. Hősei fejébe sebészszikével hatol. Néha túloz, hogy élesebben előjőjön a lényeg, ő mondja meg, hogy mit értsünk.

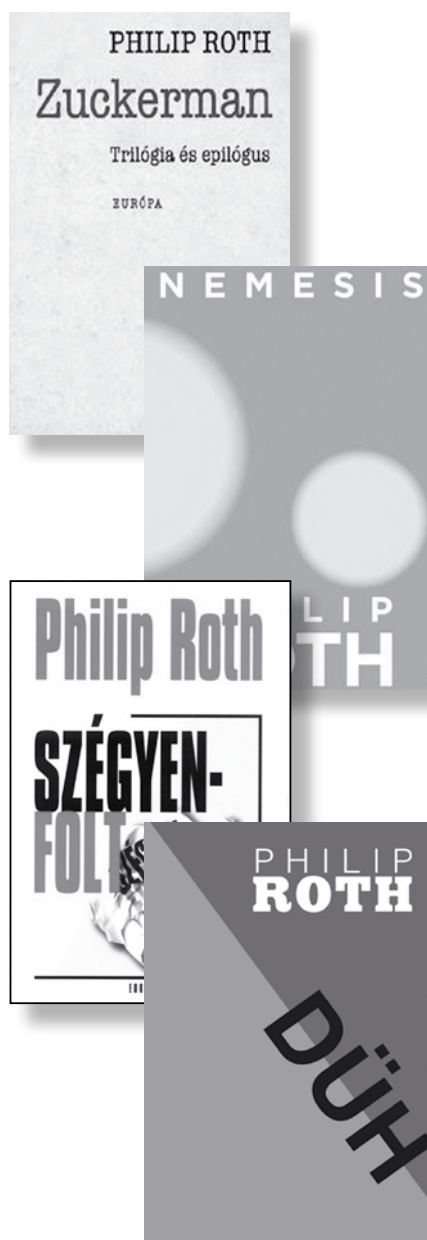
Az amerikai irodalom liberális hagyományát követi. Olyan történeteket ír, amelyek időnként összehúzódnak, aztán kibomlanak. Háromszor nyerte el a PEN Club Faulkner-díját, sőt még a Pulitzer-díjat is, valamint megkapta az Amerikai Történelemszaki Társaságának kitüntetését is az *Összeesküvés Amerika ellen (The Plot Against America)* című regényéért, amelyben azt írja le, mi lett volna, ha az Egyesült Államok elnöke a második világháború idején a náci barát pilóta, Lindbergh lett volna. Az alternatív történelem-írás mestermunkája a mű.

2004-ben a Philip Roth Társaság megalapította a *Philip Roth Studies* folyóiratot. Az évente megjelenő tanulmánygyűjteményt 2005-ben adták ki először. Roth korábbi műveinek bemutatása, elemzése a fő céljuk. Számmtalan elismerésben részesült. Szülővárosában utcát neveztek el róla, csak a Nobel-díj hiányzik még.

Roth magánélete időnként a bulvársajtó címlapjára került. Egyszer idegösszeomlás gyanúját sejtették nála, majd elvált felesége könyve alapján írtak róla nem túl kedvező fényben.

Műveiben egyéni stílusú, alapvető cselekménye van mindennek. Olyan toposzokat használ, amelyek életünk sarkpontjain állnak: öregedés, halál. Rothnál is érezhetjük, hogy mennyire az idő teremtményei vagyunk és mennyire átalakítja minden korszak a hagyományokat. „Az idő és a hely tárgyszerűsége nem válik semmiféle szürrealista hamissággá, búvrealista hópányás tárgyává.”

Amerikában a siker nem a véletlen műve, mert a munka, a megszállottság segít, és Roth szorgalmas is. Nem rituálékra épülő Amerikában él, hanem az örök változásban lévőben, ahol az alkalmazkodóképesség a legfőbb erény. Roth univerzumának irodalmi arca tiszta. Hisz abban, hogy miután az ember társadalomban él, ennek különféle következményei vannak. Az információ áradása feltartóztathatatlan. A könyvek és az újságok naponta ton-

naszámra jelennek meg, aztán többségüket néhány nap múlva bezúzzák. A piac szabályait is figyelembe vevő teoretikusok, irodalmárok szerint „ha egy könyv nem fog, az nem lehet jó”. Az ő könyvei fogynak, így – a formális logika elvén – az előbbi állításból levonható konklúzió szerint: Roth könyvei jók.

Ha szétszálazzuk a dolgokat, láthatjuk: alakjai kerülgetik egymást. A gazdag és változatos emberi kapcsolatok megteremtésének esélyeit vizsgálja. Különleges ismerője az erotikus vonzalmaknak, az érzéki játékoknak. Roth, mint egy precíz nyomozótiszt a kihallgatás során, apróra felfedi az eseményeket és azok mozgatórugóit. Nem tesz egyenlőségjelet a logikus és a valóságos közé. Nála nem szorítja ki a logika a lelket és a képzelőerőt a valóság leírásában. Szereti

leírni a körülötte lévő eseményeket. Mélyen gyökerező amerikai hagyományokat követ, amikor hősei életének „fortélyait”, tettük mikéntjeit boncolgatja, hiszen Amerika attól lett Amerika, hogy az emberek mindig azt keresték, mitől lesz jobb egy híd, egy épület vagy egy kocsi. Ez mélyen benne él az amerikai kultúrában, még akkor is, ha világunkban már keveredik a *magas kultúra* a nála kommerszebb ízlésű művekkel, gondolatokkal.

Gördülékenyen ír, amit egyébként a legfontosabb írói jellemzőnek tart. Nála *sem öli meg a sértettség a művészetet* – ahogy Nietzsche fogalmazott. Jó a politikai észlelése. Jól talál rá a társadalmi örvényekre, amelyekbe szokásunk belekeveredni életünk során. A szokás uralmát vizsgálja hőseiben. Elkötelezett demokrata. Roth országában csak demokrata elnökjelölt nyerhetne választásokat.

Roth írásaiban is érvényesül, hogy a művészet az intelligencia által formált érzés. Különböző szándékú energiák érvényesülnek, és jönnek a bekezdések, halmozódik az energia, áramot kap a mondat, útjára kel, mert a nyelvénél és a mondatannál nincs izgalmasabb, természetükkel és törvényeikkel örök harcban állunk. *Írói agyának hullámzása során mindent mozgásba hoz, áthelyez, eltol.* Az olvasó elkapja a szereplők érzéseit, mintha torkon ragadná őket, és nem ereszti el, míg meg nem tud tőlük mindent.

A vizualitás világalomra törő világában az irodalom a gondolkodás egyik módozata, ahogy azt Freud is írta. Hiába tűnik bizonytalannak, elbeszélő ösztöne nem apad el. Roth Mailerrel, Salingerrel, Singerrel, Malamuddal, Updike-kal az amerikai irodalom óriása, ikonja. Öregedését nem a világ elmúlásával, végével kapcsolja össze. Múlt van, de van jövő nélkülünk is, és ha egy kis szerencséje van az alkotónak, gondolkodónak, akkor abban is kap valamilyen szerepet, lehetőséget.

Roth hisz abban, hogy az amerikai valóság képes olyan mutatványokra, amelyek minden képzeletet megszegyenítenek. Regényeiben az elképzelések hitelesítése történik, mert az elbeszélés nagyszerű. Az ő írásai is „titokzatos gongregzéseket keltenek”, és az ember ámul, hogyan fér meg ennyi súly és könnyedség szkepticizmussal, ezért válik „varázslattá minden apró történetéből, hiszen minden ugrás a változékonyságba”. Komolyan vehetjük Roth civilizációval kapcsolatos gondolatait. Világok vannak körülöttünk, érintjük múltunk, jövőnk morzsáit.

Csak azt lenne jó megtudni, hogy Amerika miért ott van, ahol van.

Az emberiség nem akar megszabadulni Istentől.

Nem csak a fejlett társadalom étvágyából fakad a felesleges dolgok iránti vágy, ebben rejlik a szabadság. ■ NOVÁK IMRE

Pósa Zoltán költői estje Szófiában

Jancsó Miklós 90. születésnapját a *Szegénylegények* vetítésével, előadásokkal ünnepelték

Szófia Napja alkalmából – a tavalyi ünnepségsorozat részeként – 2011. szeptember 26-án este a Szófiái Magyar Kulturális Intézetben a Magyar Nagykövetség és a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Osztálya közreműködésével Doncsev Toso igazgató, író, irodalomtörténész mutatta be Pósa Zoltán József Attila-, Péterfi Vilmos-életműdíjas író, költőt, 1995 óta a Magyar Nemzet szerzőjét, 2000. április 16-tól 2011. október 13-ig a Magyar Nemzet kulturális rovatának frontemberét, belső főmunkatársát. A szerző műveiből a bemutatott prózarészletek fordítói: Julia Krumova és Nelli Dimova, verseinek magyar áttüztetői: Sztafka Hruszanova és Nikolaj Bojkov, továbbá Vaszilena Lungarova egyetemi hallgató olvastak fel részleteket. Az olvasókkal folytatott beszélgetés szinkrontolmácsa Julia Krumova volt, aki ez idő tájt Pósa Zoltán *Az ifjúság maradéka* című regényének fordításán dolgozik, amire elnyerte az MTA Füst Milán Fordítói Ösztöndíját. Másnap, szeptember 27-én, a rendező kilencvenedik születésnapján Jancsó Miklós *Szegénylegények* című filmjét vetítették. A filmről, Jancsó Miklós és Hernádi Gyula szoros írói-rendezői együttműködéséről, az alkotói egyetéről ikerkapcsolatról Doncsev Toso és Vera Najdenova filmkritikus, egyetemi tanár, Jancsó Miklós monográfusa és Pósa Zoltán, Hernádi Gyula monográfusa beszélt Julia Krumova tolmácsolásával.

Szófia álmosság belvárosában, az Akszakov utca 16. szám alatti patinás épület földszintjén található a Szófiái Magyar Kulturális Intézet, amelyben mindennap tárlatmegnyitók, filmvetítések, zenei események, író-olvasó találkozók, tudományos előadások várják a közönséget. A színházteremben hétfőn este hatkor magyar szakos egyetemistákból, szakemberekből, írókból, bolgár, magyar, lengyel olvasókból álló közönség fogadta Pósa Zoltánt és műveinek tolmácsolóit. A vendéget Doncsev Toso író, intézetigazgató mutatta be; tanulmány formájában is megírt előadásában egyszerre törekedett az író-olvasó találkozókra kötelező kedélyes hangulat megteremtésére és az irodalomtörténészhez illő tudományos pontosságra. Pósa Zoltán József Attila-, Bertha Bulcsú-, Szellemi Honvédelem-, Obersovszky Gyula-díjas, Salvatore Quasimodo-okleveles, Péterfi Vilmos-életműdíjas, húsz önálló könyvvel rendelkező író, költő, irodalomtörténész, tizenegy éve a Magyar Nemzet kulturális frontembere, tavaly ősz óta immár nyugdíjas irodalmi szakújságírója volt. Azóta félig Balatonföldváron, félig Budapesten él, s gyakran megfordul szülőhazájában, Debrecenben, a nemzet fővárosában is feleségével, Barna Mártával, a múzsával együtt, s hamarosan végleg Balatonföldvára költöznek. Doncsev Toso reméli, hogy: „*az örökifjú arc, amelynek tulajdonosa most itt ül mellettem, Magyarország, Balatonföldvár, Budapest, Debrecen után mostantól Bulgária szellemi összképéhez is hozzátartozik*”. A szófiaiak közül oly sokaknak már csak azért is érdemes volt eljönniük eme kellemes, nyáriasan őszi esten a szófia magyar intézetbe, hogy megtudják, ki is ez a fiatalos küllemű, inkább egyetemi hallgatóra, mint meglett, kis híján hatvanhárom éves emberre, befutott íróra, költőre, újságíróra hajazó örökifjú úriember, akit 1990, a rendszerváltozás előtt saját hazájában is éppen csak el kezdtek ismerni íróként, költőként. Hogy *Az ezeréves Pósa Zoltán – Isten vagy sátán, harmadik út*

nincs című, hírtévé Csonth János-filmből is kiderül: olykor a bebörtönzés határán is állt.

Pósa Zoltán könyvekbe foglalt életművének nagy hányadát teszik ki a regények. Ezek közül az úgynevezett összegző főmű, az életbölcse-

ségek lenyomata az *Aranykori tekercek* című, mintegy ezeroldalmi nagyregény. Ebben írónk a huszadik század meghatározó eszméinek összefoglalásával keresi az igazi aranykort, amelyben az ember még személyes jó barátságban volt az égiekkel. Pósa az *Aranykori tekercekben*, majd a trilógiává bővült folytatásokban – a *Menekülés négy sávon* és a *Mediterrán tintabúra* című látomásos regényekben – elmondja, hogy a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek kádári diktatúrája az élet értelmét vette el a magyarságtól. Pósa megírt továbbá kilenc realista regényt, illetve két hosszú elbeszélést, amelyben végigmondja Magyarország történetét 1948-tól mindmáig, azaz mindent, amit az eddig megélt, immár hatvanhárom esztendőben. Legutóbbi regénye, *Az ifjúság maradéka*, a tavaly véget ért, tegnapi posztkommunista Magyarország szigorú láttelepe 2009-ben látott napvilágot.

Legalább annyira érdekesek Pósa verskötetetei (*Magyar vagyok, Alászállás, Olvasó, Törött tükörbe néztél, A fehér bohóc feltámadása*). Míg prózai művei bonyolultak, összetettek, a versek világa egyszerű, letisztult bölcses-

ségek összegzése. A szakrális költemények a megtalált Szentháromság, a megszenvedett hit filozofikus himnuszai. Életteliek, a pogányságtól sem idegenkedőek a hazaszeretet sámanian pergő költeményei. Ezekben a trianoni országcsönkítés fájdalma, a régi, a debreceni és a megtalált balatonföldvári kis haza szeretete egyaránt föllelhető. Jóka Anna híres Pósa-méltatásából idézve: „*egészen különlegesek a harmadik csoportba sorolható szerelmes versek, amelyek mindegyike a hitvesnek, Barna Mártának van címezve. Negyedik téma a szorongás és annak lehetséges feloldásai, az erdélyi, olaszországi úti élmények. És végül: nem véletlenül címadója Pósa Zoltán legújabb kötetének Pierrot, a fehér bohóc, aki fájdalmas fintorral az arcán keresi az élet e világi értelmét. Kívánjuk Pósa Zoltánnak, hogy találja meg Isten teremtésének áldott jegyeit az általa rokonnak mondott Bulgáriában is, érezze magát otthon náluk és térjen haza felejthetetlen, költői, írói erudíciókat is adó élményekkel Magyarországra.*”

Doncsev Toso előadása után számos kérdést tettek föl az írónak, aki először elragadtatottan vallott Szófia csodáiról, a Vitosza hegységről megvilágító aranygömbökről, a Nap ikerpárjáról, az Alekszandar Nevszki-székesegyházról, Ivan Vazov, a bolgár Arany János síremlékéről, a Rilai kolostor hegyek közé zárt misztikus csodájáról, a világ egyik legszebb falfestményeit rejtő Bojanai templomról, a Dragalevci kolostorról, a paraszt barokk műemlék városkáról, bolgár szabadsághősök és költők menedékeről, Koprivsticáról. Megköszönte Doncsev Tosónak és feleségének, Editnek azt, hogy megmutatták neki ezeket a csodákat. *Itthon érzem magam Bulgáriában, ezt az utazást életem legszebb élményei között tartom számon* – mondotta, majd a politikai és a művészeti kérdésekre válaszolva kijelentette: tavaly áprilisa óta a nehézségek ellenére hisz Magyarország, 2011 óta pedig Bulgária fölemelkedésében. ■ NELLI DIMOVA

A klasszikus és a modern magyar művészet bulgáriai nagykövetei

Látogatás Doncsev Tosónál, a Szófia Magyar Kulturális Intézet új igazgatójánál

Az Akszakov utca 16. szám alatt, a város gyönyörű főterének tőszomszédságában áll a Szófia Magyar Kulturális Intézet, amelyet május elseje óta magyar és bolgár nyelven egyaránt alkotó író, műfordító, irodalomtörténész, Doncsev Toso vezet. Profi módon megszervezett író-olvasó találkozó és munkahétnyi gazdag programsorozat vendégeként is tanúsíthatom: a ház rendezvényeit Bulgáriában élő magyarok, magyar szakos tanárok, kutatók, diákok mellett a magyar kultúra iránt érdeklődő bolgárok is rendszeresen és szép számban látogatják.

Doncsev Toso a patinás ház földszintjén lévő kiállítóteremben – ahol egy jubileumi Liszt Ferenc-kiállítás képeiben gyönyörködhetnek a látogatók – elmondta, hogy áprilisban kapta meg a kinevezését Hatos Páltól, a fenntartó szervezet, a Balassi Intézet igazgatójától. Mély vízbe kellett ugrania, hiszen május 12-én kezdődött a Magyar Kultúra Hete Szófiában, melynek előkészítésén az intézet munkatársai régóta dolgoztak. Doncsev Toso hitvallása szerint egy igazgató olyan, mint egy karmester: csapatjátékos, aki részben-egészen maga határozza meg a repertoárt, vezeti a zenekart, de a karmester zenekar nélkül mit sem ér. A Szófia Magyar Kulturális Intézet egy kis kamarazenekar, az igazgatóval együtt összesen nyolcan játszanak benne, sokféle tevékenységgel. Az igazgató jobb keze Dimitrov Györgyi, a gazdasági referens, aki az igazgatóváltás alatt megbízottként ellátta az igazgatói feladatokat, Julia Krumova műfordító a könyvtáros, Dimova Nelli műfordító a programszervező. Miskédi Szandra titkár-fordító. Legrégibb

embere a harminc éve ott dolgozó Kraszimir Vaszilev gépkocsivezető és gondnok, becenevén Kraszi.

Doncsev Toso arra építve igyekszik az érdekes elődök hagyományait is folytatva újat hozni, hogy ő korábban a Budapesti Bolgár

Intézetben volt a bolgár kultúra nagykövete, most Szófiában lesz négy éven át a magyar kultúra szószólója. Magyar anyja és bolgár apa gyermekeként is mindkét kultúrában otthon érzi magát, s tisztában van azzal, kik azok, akiket érdemes helyzetbe hozni. A magyar intézet igazgatója egyben a nagykövetség kulturális attaséja is tanácsosi rangban. Ennek köszönhetően is szoros kapcsolat alakult ki Láng Judit nagykövet aszszony és az igazgató között, aki így fogalmazott: nekik ott a végeken a külföldi magyar műhelyekben kell a korábbinál vonzóbb, érdekesebb, sokrétűbb képet kialakítaniuk Magyarországról. Az intézet minden héten többször is kiállításoknak, író-olvasó találkozóknak, magyar és a magyar kultúrához kötődő bolgár művészek bemutatóinak, magyar filmek vetítéseinek, zenei programoknak, hangversenyeknek ad helyet. Doncsev Toso reméli, hogy magyarországi írók, az intézetben dolgozó műfordítók, illetve az intézethez kötődő alkotók – mint például Martin Hrisztov, Sztefka Hruszanova, Nikolaj Bojkov – segítségével sikerült egy szorosan együttműködő műhelyt kialakítani.

A 2011-es év második felének középpontjában azok a rendezvények álltak, amelyekkel Liszt Ferenc születésének kétszázadik évfordulóját ünnepli a magyar intézet. A nagy romantikus zeneszerző születésnapja előtt érdekes kezdeményezés valósult meg az intézet közreműködésével: *Artpanoráma* címmel egy zenei tárgyú művészeti folyóirat nyitószáma jelent meg októberben, amely az első betűtől az utolsóig a magyar génius életművét méltatja; a tanulmányok egy részét a Szófia Magyar Kulturális Intézet munkatársai írták és fordították. Ezek közül Doncsev Toso kiemelkedő jelentőségűnek tartja Gracza Lajos tanulmányát Liszt Ferenc szakemberek által is kevésbé ismert bolgár vonatkozású kompozíciójáról. Liszt himnusz szerzett 1863-ban a szláv írást megteremtő Szent Cirill és Szent Metód szláv apostolok tiszteletére, amelyet Rómában, a Szent Jeromos-templomban mutattak be először férfi-

A Szófia Magyar Kulturális Intézet

1948-ban jött létre, három évvel ezelőtt ünnepelte fennállásának hatvanadik évfordulóját. Hosszú éveken át a felszabadító cár, II. Sándor sugárútján, Szófia szívében volt, később költözött jelenlegi helyére, az Akszakov utca 16. szám alá. Az utca másik végében van a Magyar Nagykövetség. Érdekes, hogy egyazon utca két végpontján, egymástól alig húszpercnyi távolságban van a magyar politika és a magyar kulturális élet mágneses központja. A jelenlegi Szófia Magyar Kulturális Intézet a földszinten található, alig háromszáz négyzetméternyi területen. Az irodákban és a kiszolgálóhelyiségeken kívül van egy kiállítóterme, egy előadóterme, egy nyelvtanfolyamok megtartására alkalmas könyvtárszobája. Hatvanhárom év alatt tizennégy igazgatója volt, többek között Bödey József nyelvész, filológus, a bolgár–magyar középszótár és kieszótár szerkesztője, számos cikk alkotója, Juhász Péter irodalomtörténész, kritikus, Király Zoltán költő, műfordító, Szondi György irodalomtörténész, műfordító, szerkesztő, Arató György művelődéstörténész, Sipos István irodalomtörténész, továbbá Móger Ildikó, Jakab Róbert, Orosz Ferenc, Szabó István, Aranyosi László, Szapora Sándor és Varga Perke József. Jelenlegi igazgatója 2011. május 1. óta Doncsev Toso magyarul, bolgáruul alkotó szépíró, műfordító, irodalmi szerkesztő. Számos olyan ember dolgozott itt, akik jelentősen öregbítették a magyar kultúra hírét Bulgáriában. Olyan alapokat, hagyományokat teremtettek meg, mint például a Sumeni szavalóverseny, a Liszt–Bartók Zongoraverseny, a Kossuth-hagyományok ápolására a Vidini Kossuth Ház, vagy a sumeni, a várnai emlékmúzeum – a mindenkor magyar intézet védnöksége, irányítása alatt. A két nép kapcsolata hagyományosan jó.

karra és orgonára. Ebből a műből a mester később zongoraátíratot is készített. Az igazgató kezdeményezte, hogy a VI. Liszt–Bartók Zongoraversenyen ez a különleges mű választható darab legyen. A verseny döntője és

gálaműsora a bolgár Pancso Vladigerov Zenekadémián volt az adventi időszakban.

Nemzeti ünnepünk, az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc évfordulóját a Szófia Magyar Kulturális Intézet és a Magyar Nagykövetség október 24-én ünnepelte meg, mert 23-án Bulgáriában helyhatósági és államfői választások voltak. Azon a hétfői napon a Kiss Virág (zongora) és Dezső Sándor (gordonka) művészpár Liszt, Kodály, Bartók zongora- és gordonkaműveket adott elő a Szófia Magyar Nagykövetségen. Akkor és ott vette át a Schmitt Pál köztársasági elnök által odaítélt Elnöki Érdeméremet Láng Judit nagykövetszontól Sztefka Hruszanova, a magyar irodalom egyik legjelesebb fiatal bolgár műfordítója. Schmitt Pál köztársasági elnök már a szeptemberi szófia látogatásán átadta volna az Elnöki Érdeméremet, de az alkotó abban az időszakban a sors különös fordulata révén Budapesten tartózkodott munkahelye, a Bolgár Tudományos Akadémia halaszthatatlan megbízásából.

Október 5-én volt annak az évfordulója, hogy

Doncsev Toso húsz esztendeje megalapította a *Haemus* című bolgár irodalmi, kulturális és társadalmi folyóiratot. Az évfordulónapon kerekasztal-beszélgetést tartottak irodalomtörténészek, írók, költők, műfordítók részvételével. Ugyanerre a napra interaktív irodalmi műsort is szervezett az intézet. Kosztolányi Dezső *A bolgár kalauz* című elbeszélését magyar és bolgár írók továbbbírájk, folytatják vagy átírják sci-fi, fantasy formájában. 2010-hez hasonlóan 2011-ben is tíz könyvet jelentettek meg magyar íróktól bolgár nyelven.

Doncsev Toso a terveiről elmondta még, hogy 2012 az olimpia éve lesz, amely jó alkalom arra, hogy a sokoldalú Magyarország-kép kialakítását a magyar sportra és az idegenforgalomra is kiterjesszék. Az intézet a jelenlegi Liszt Ferenc-kiállításához hasonlóan játékok, dokumentumfilmek, valamint kiváló magyar sportriporterek fotóinak segítségével szeretne keresztmetszetet adni a magyar sport történetéről. A végére hagyta a legmerészebb tervet: annak örülne, ha a 2012-es decemberi, szófia karácsonyi könyvvásáron Magyarország lenne a díszvendég. ■ PÓSA ZOLTÁN

„Gabi vigyázz, porszem az ember”

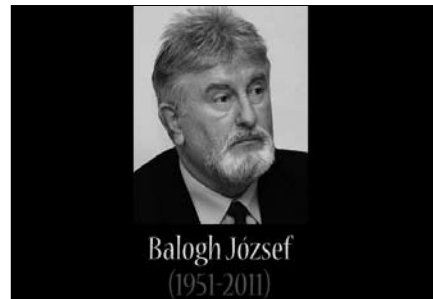
Ezeket a szavakat formázta meg hangtalan ajkával, amikor november elején meglátogattam. Akkor már öt hónapja feküdt a szombathelyi Markusovszky kórház intenzív osztályán – mozdulatlanul. Gép lélegeztette, gép táplálta, de tudata mindvégig tiszta volt. Csak az utolsó két hetet aludta át egészen – ebbe december 15-i, hatvanadik születésnapja is beleesett –, majd huszadikán a szíve is feladta a harcot.

Akire emlékeznek, nem hal meg soha – tartja a mondás, s ennek értelmében Balogh József költő, tanár, szakíró, dalszövegíró örökké közöttünk marad. Horváth Vilmos, a Halmay Zoltán Olimpiai Hagyományörző Egyesület elnöke is többek között ennek a meggyőződésének adott hangot búcsúbeszédében: *„Drága barátunk! Mély nyomot hagytl Magad után a világban. Versesköteteidet, fellépéseidet, tankönyveidet, dalszövegeidet egész életeddel hitelesítetted. Fájdalmasan korán hagytl itt bennünket, ugyanakkor hatalmas örökséget testátlánk, gondolataid által örökké közöttünk maradsz. Milyen paradoxon ez is! Te, a távozó, nekünk, a gyászolóknak adsz vigasztalást! Ennél többet ember nem érhet el élete során.”*

A gyertya, míg másoknak világít, maga is elég – tartja egy másik mondás. *„Smerted és szeretted az élet jókedvű tágasságát, ugyanakkor dühített, felháborított – közismert igazságszereteted miatt – a sunyiság, az önzés, a lélektelelenség. De Te, Jóska, ebbe soha nem törődtl*

bele! Szavakból, versekből, cselekedetekből felépítettél egy olyan világot, ahol a tisztesség, a becsület, a jó szándék a zsinórmérték. Minden költeményedből, minden megszólalásodból kicsengett a remény. A remény arra, hogy a világ észreveszi azt, hogy vesztébe rohan. Te hittél abban, néha Önmagad szerint is kissé naivan, de ragaszkodva a tisztességhez, hogy ez megváltozatható. A szebb, tisztább emberi világ reményét ringattad, utolsó köteted, a Reményringató címe akár erre is utalhat” – folytatta szavait Horváth Vilmos. Devecsery László pedig eképp szólt a 41 évet számláló őszinte barátság és munkakapcsolat szeretett alanyához: *„Nem csupán a város, a megye lakói búcsúznak, hanem az egész ország, hiszen ismerik, mondják verseidet, énekelik dalszövegeidet felnőttek és gyerekek. Sok-sok diák tanult tankönyveidből. A Lord-rajongók is Neked énekelnek, érted szól a Virágdal, és közben szirmok hullanak...”*

Lapunk is őrzi keze nyomát. 2005-ben, az Új Katedra tartalom szerkezeti átalakításakor – ismerve rendkívüli szójátékos képességét – hozzá fordultam az új rovatok neveiért, s ő azonnal sorolni kezdte: az irodalomé legyen *Sulitéka*, a zenei rovaté *Kottavarázs*, a vizuális művészeteké *Szertenéző*, az „utazó” rovaté *zhatár*, a színes oldalaké *Tarkabarka* és így tovább... Hűségese olvasónk volt, most pedig úgy érezzük, ahogyan ő érezte nemrég egy közeli jó barátja elvesztésekor: *„Messzire ment egy jó barát, /egy jó magyar,*

Balogh József
(1951-2011)

Balogh József Pécsen született, felsőfokú tanulmányait Szombathelyen végezte, majd több Vas megyei településen is tanított. 1987 óta dolgozott Szombathelyen, utolsó éveiben a Reményik Sándor Evangélikus Általános Iskola tanáraként tevékenykedett. Tizenhét önálló kötete látott napvilágot, versei több megyei és országos antológiában s még több hazai és határon túli folyóiratban szerepeltek. Írt általános iskolai tankönyveket, feladatgyűjteményeket is. Vezetett gyermek színjátszó csoportot, rendszeresen zsűrizett különböző versenyeken. A LORD zenekar állandó szövegírója volt. Munkásságát októberben Megyei Prima díjjal és közönségszíjjal jutalmazták, melyet betegsége miatt családjá vett át.

s már odaát / figyelj földi sorsomat, / azt, hogy fáradtan kél a Nap, /s hogy semmi-koncon osztozunk, /esendők, gyalgók így vagyunk.”

Isten veled, Balogh Jóska! ■ VARGA GABI

Még! Műfajteremtő fotóvers-kiállítás a Szikrában

2011 vége, Budapest. A művészet új utakon jár. Egy kortárs művész fotográfiái versírára ihlettek egy fiatal költőnt, aki továbbgondolta, továbbálmodta, kiegészítette a fotóhármason megjelenő villanásokat, üzeneteket. Ezeknek az alkotásoknak adott otthont elsőként a Szikra Kultúrház: Eifert János és Viola Szandra *Még!* című kiállításának. A november 29-én nyílt tárlaton kiállított fotók és versek témái így együtt erős transzcendenciával bírnak, istenkeresők, önelemzők. A versek metaforáikban fotószerűek, fényképhasonlatokkal, elmosódó színekkel jelenítették meg a vizuálisan ábrázolt mondanivalót, míg a képek expresszív szimbolikájukkal tulajdonképpen sűrített költeményekként is értelmezhetők. Teremtő kölcsönhatás és ezáltal egymásból építkező feszültség jellemzi e két különböző művészi nyelv, művészeti kifejezőmód, megszólalási forma: a fotóművészet és az irodalom összeleltetését. A megnyitón az alkotókkal Horváth Gábor Miklós, Szócs Géza kultúráért felelős államtitkarral és költővel pedig Viola Szandra beszélgetett. Utóbbi célja az volt, hogy a közönség Szócs Gézát mint embert és mint irodalmárt is jobban megismerhesse, hiszen politikai szerepvállalása az utóbbi években talán túlságosan is elhomályosította irodalmi, kulturális munkásságának jelentőségét. Az eseményt a Dévai Gyöngyi és Rózsa György alkotta Dévai-duó kellemes dzsesszmuzsikája színesítette. Kétszemes sorozatunk első részében Viola Szandra költőt ismerjük meg közelebbről.

Művészet nélkül nem lehet teljes életet élni Viola Szandra szerint a kulturális értékekre való fogékonyság „majdhogynem létfontosságú”

– *Mióta írsz verseket?*

– Amióta írni tudok. Sőt vannak családi videófelvételek, amelyeken 3-4 évesen – amikor azt hittem, hogy egyedül vagyok és nem figyel senki – saját magam által kitalált dalocskákat énekelgetek. Úgy látszik, hogy a költészet iránti igényem velem együtt született...

– *A családból láttál erre példát?*

– Nem, a szüleim reál beállítottságúak, de anyukám sokat olvasott nekem, és az óvodában is tetszettek a mondókák, mesék, versikék. Gyermekkorában sokkal inkább része az embernek a költészet, és én is hasonlókat szerettem volna kitalálni... Így kezdődött. Ezek a sorocskák tipikus gyerekversek lehettek, sajnos az évek során mind elkallódtak.

– *Ki volt a kedvenc költőd, íród?*

– Valójában mindegyiket kedveltem. Az általános iskolában és a gimnáziumban is nagyon jó magyartanárim voltak. Emlékszem, tizenkét évesen már Orbán Ottót olvastam... Sok gyerek azt érzi a versek, a kötelező olvasmányok kapcsán, hogy „jaj, minek ezt elolvasni”. Nekem mindig élmény volt az olvasás. Ha például csak egy részletet kellett elolvasni a következő órára, én az egész szöveget elolvastam, s mindig presztízskérdést csináltam abból, hogy lehetőleg az én irodalmi dolgozatom legyen a legjobb. A posztmodernnel kezdtem, s mintegy időrendben „visszafelé” haladva olvastam el a világirodalmat.

– *Az irodalomtanáraidnak megmutattad az írásaidat, kikérted a véleményüket?*

– Igen, és ők mindig őszintén megmondták, ha valamit nem találtak jónak. Felolvashattam írásaimat az irodalomórán is, így már egészen korán megtapasztalhattam a közönség előtti szereplést.

– *Hol publikáltál először?*

– Iskolaújságban és kisebb helyi kiadványokban való megjelenés után tizennégy évesen

Viola Szandra

1987-ben született Szentesen. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar–kommunikáció szakát elvégezve jelenleg ugyanott filozófia szakon folytatja tanulmányait. Verseit kezdetben – 15 éves korától – az *Új Átlók Művészeti Társaság* antológiáiban publikálta (*Vesztőhely és menedék*, 2002; *Új Átlók Évkönyve*, 2004; *Toronyzene*, 2009). Első verseskötete *Léleksztriptíz* (Stádium, 2008) címmel jelent meg, melyben a verseken kívül művészi fotók is találhatóak. Amellett, hogy költő, rendszeresen publikál színházi, illetve tánckritikákat is. A líra, a tánc- és fotóművészet kapcsolatát vizsgálja mind esszéiben, mind performance-aiban. Versei, kritikái többek között a *Partuimban*, a *Dunatükörben*, a *Szörös Kőben*, a *Pannonhalmi Szemlében*, valamint a *Táncélet.hu* oldalain olvashatók. *Vándorlásmonológok* címmel prózaírással is megpróbálkozott a közelmúltban indult *Ambroozia* folyóirat hasábjain. Az élethosszig tartó tanulás eszméjét vallva, filozófusi diplomája után az irodalomtudományok doktora szeretne lenni.

„Könyve versbe mentett tavasz – a hétköznapi élmények rögzítése és a spirituális világba tett bátor kirándulások együtt formálják ígéretessé ezt a vékony kötetet. Minden síkon munkál benne a »látva lássanak«. Ez indokolja a fényképillusztrációkat is.” (Gyimesi László)

„Viola Szandra gyerek még. *Sir Joshua Reynolds: Az ártatlanság kora* – Viola Szandra szövegeit olvasva valami ilyesmit érzünk a torkunkban. A még lenyelhető, ám minduntalan szorító gombócot. Az ártatlanság védelmét. Pedig ő már nem gyerek, felnőtté magamagát teszi, de fiatalágélménye még az övé. Lükettő szépsége, mely telítetten derengő, megszólítja az Istent is.” (Koppány Zsolt)

Termés

Gyümölcsérlelő
türelemmel áll a fal.
Nálunk az összes
fal repedezett.
Különben időnk
lassan édessé aszal.
De mi lesz, ha én
csak megkeseredek?

Óhaj

Hold árama tüzel.
Élőbe forog kő.
Fölül erdő ered.
Alattam folyó nő.
Óriás szikla: magam.
Ember-keményességű?
Mikor kopsz semmivé
s leszel szabad kék úr?

egy országos tehetségkutató pályázat révén megismerkedtem Kárpáti Kamillal, az Új Átlók Művészeti Társaság vezetőjével. Az ő antológiájuk volt az első komolyabb megjelenésem 2002-ben.

– **Huszonegy éves korodban jelent meg első köteted, a Léleksztriptíz. Ebben nemcsak verseid, de rólad készült fotók is láthatók.**

– Igen, ezeket Lékó Tamás készítette. Mindenütt van összefüggés a vers és a kép között, egymásra hatnak. Én a testet is a művészet szolgálatába állítom, ahogyan egy táncos. Magam is táncos szerettem volna lenni, de nem bírtam a nehéz fizikai igénybevételt, gyakran lesérültem. A szavakkal való bánásban viszont nem ütköztem semmilyen „fizikai” akadályba, a versben úgy tudtam „táncolni”, ahogy táncosként sosem. De az érdeklődés megmaradt, már négy éve tánckritikusként dolgozom szakmai lapoknál, a táncnyelv verbalitásba való átültetését pedig nagyon izgalmas kihívásnak tartom.

– **Szüleid hogyan vélekednek sikereidről, költői és kritikus munkáidról?**

– Édesapámat kevésbé érdekli a költészet, családi és ismeretségi körömből talán őt a legnehezebb rendszeres olvasóvá „nevelnem” (általában igyekszem mindenkit megfertőzni irodalom – és táncművészet – iránti rajongással), édesanyám viszont nagyon örül, bár azt hiszem, ha mást csinálnék, és abban lennék eredményes, annak is örülne, hiszen ő engem fogad el elsősorban, és abban támogat, ami számomra a boldogság forrása.

– **Hogyan látod a mai gyerekek irodalom iránti érdeklődését és mi a véleményed az iskolai irodalomoktatásról?**

– Nagyon elkésérítő, hogy a tanulókkal nem

tudják megszerettetni az irodalmat. Helyenként valóban nem a korosztálynak megfelelő a tananyag. Zrínyivel vagy az *Egri csillagokkal* például kisdíakként én is nagyon nehezen birkóztam meg. Ráadásul a kortárs irodalom szinte nem is szerepel a tananyagban. Csak a legelkeszebb magyartanároknak jut energiájuk arra, hogy az órák anyagába köztünk élő írókat, költőket is belecsempésszenek. Persze az elponyvásodást egyáltalán nem támogatom, s azt sem, hogy a kereskedelem által aktuálisan diktált sikerkönyvekhez igazítsuk a tananyagot. De a ma élő kortársak között is vannak zseniális tehetségek, akiket érdemes akár személyesen is meghívni az iskolákba.

– **Az iskolák többsége nyitott rendhagyó irodalomórák rendezésére.**

– Nagyon jó, hogy vannak olyan igazgatók, akik együttműködnek a magyartanárokkal. A volt gimimben, a szentesi Horváth Mihály Gimnáziumban is voltak ilyenek, legalább a helyi születésű Grencsó Krisztiánt és Cserna-Szabó Andrást meghívták. Fontos lenne, hogy a magyartanárok mindenképpen ismertessék meg a diákokkal a kortársakat is, és szeretnék meg velük az olvasást, a színházat, érzék el valamilyen módon, hogy nyitottak legyenek az absztrakciókra, a művészi értékekre is. Ez majdhogynem létfontosságú!

Egy alternatív színházi társulatnál is dolgoztam mint művészeti asszisztens, ott szintén tervbe vettük a kötelező irodalmi művek feldolgozását, újfajta tálalását. Sokat tudnak a színészek, előadóművészek is segíteni, hiszen az irodalomnak és a színháznak támogatnia kell egymást – és a kulturális nevelést természetesen!

– **Mikorra várható a következő (második) versesköteted?**

Szócs Géza

Író és politikus. 1953-ban született Marosvásárhelyen. Magyar–orosz tanári diplomát szerzett a kolozsvári egyetemen. Dolgozott mint kétkezi munkás, irodalmi referens, újságíró, irodalomtanár. Az *Ellenpontok* szamizdat kiadvány egyik szerkesztője volt, ezért a román hatalom elfogta, bántalmazta, majd kiutasította Romániából. A romániai rendszerváltás után visszatelepült Erdélybe, ahol újságírói-szerkesztői munkája mellett politikai szerepet is vállalt: 1990–1991 között az RMDSZ főtitkára, 1991–1993 között politikai alelnöke volt. 1990–1992 között szenátorra választották. 1992 óta az Erdélyi Híradó Könyv- és Lapkiadó Kft. elnöke. 1992 óta a *Magyar Szemle* szerkesztőbizottsági tagja. 1996–1998 között a Magyar Polgári Együttműködés Egyesületének elnökségi tagja lett. 1996–2000 között a Hungária Tv Közalapítvány ellenőrző testületének tagja volt. 2007 óta az *Irodalmi Jelen* főmunkatársa. 2008 óta a Hungária Tv kuratóriumának elnökségi tagja. 2010-től az Orbán-kormány Nemzeti Erőforrás Minisztérium kultúráért felelős államtitkára. Irodalmi munkásságáért többek között József Attila-, Déry Tibor-, Füst Milán-díjat kapott és a Bécsi Európai Akadémia nagydíjával is kitüntették. A kortárs lírának és prózájának összetéveszthetetlen, egyedi alakja. Allegorikus poétikájában az akasztófahumor a gyermeki játékosággal és a fikcionalitással keveredik. Műveinek egyik legfontosabb témája a nemzeti sors és a szabadság.

Szócs Géza: József

Északi fény a Délinél.

Az állomást

úgy belepte most a hó

hogy már semmi

hogy már semmi sem hallható.

Belepett mindent a tél

a tél

ott alatt,

lent a Délinél

belepett mindent már a hó

mint Dérynél fejét a dér.

(Részlet a *Mihály, József, Sándor, János, Endre, Attila és a nők* című versciklusból. Szócs Géza költeményeit a rendezvényen Horváth Gábor Miklós olvasta fel.)

– Tavasszal jelenik majd meg az Ab-Art Kiadónál.

– **Abban is lesznek fotók?**

– Igen, de ezúttal nem rólam...

– **Modern korban élünk, a könyvtárak és a könyvesboltok mellett ma már a világhálón is egyre több vers és próza található.**

– Ez jó dolog, hiszen a fiatalok így talán könnyebben rálehetnek a kortárs lírára. Sajnos azonban még mindig kevesen olvassák ezeket a honlapokat. Pedig többtucatnyi gyűjtőportál létezik, és szinte mindegyik irodalmi folyóiratnak van elektronikus változata is. Lehet azonban, hogy marketingszakembereket is be kellene vonnunk, akik tudnának tanácsokat adni, hogyan „reklámozzuk” az irodalmat, az olvasást.

– **A te verseid, tánc- és fotókritikáid is olvashatók a neten?**

– Igen, több helyen is. Előbb-utóbb pedig saját honlapom vagy legalább egy blogom is lesz, ahol megoszthatom másokkal a verseimet.

– **A közösségi portálok nem lehetnek jó felületek egy tollforgatónak?**

– De igen, ezzel az eszközzel is élhetnek a költők, írók. Fontos, hogy a diákok, akik ma-

napság szinte mindig a neten lógnak, beleakad-
janak itt-ott egy-egy szép gondolatba, amely
megérinti őket. Nagy szerepük van ebben a
szülőknél, a pedagógusoknál. Meg persze a
médiánál! Lennének ötleteim, hogyan lehetne
lendületes, esetleg vicces, mégis színvonalas
kulturális műsorokat készíteni!

– **A Szikrában nyílt fotóvers-kiállítás ho-
gyan jött létre?**

– Eifert Jánost és munkáit régóta jól ismer-
tem, s felvettem neki az ötletet, hogy verset
írnék a fotóihoz. Egyik barátom a Szikra mun-
katársa, így került oda a tárlat.

– **Lesz folytatás? Hiszen a közönség a kiál-
lítás címével mondhatná: Még!**

– Igen, szeretnénk színházi körülmények
között megismételni, táncosokkal, fényekkel,
zenével körítve. Azt hiszem, egy performance
keretében még hatásosabb lenne a vizuális és
szöveges üzenet átadása. Rengeteg új, merész
ötletünk van, idő (és pénz) kérdése a megva-
lósulásuk.

– **Ha a jövőbe nézel, hogyan látod magadat
tíz év múlva?**

– Remélem, addigra meglesz a doktorim iro-
dalomból, és taníthatok a Pázmányon. Tánc- és
fotókritikákat, verseket, sőt prózát akkor is biz-
tosan írok majd, van jó pár könyvötletem, ame-
lyek addigra talán megvalósulnak. Egy József
Attila-díjas íróbaráttal közösen drámát is

írok. Nekem ez az első próbálkozásom ebben
a műnemben, de remélem, tíz év múlva ebből
is lesz több. Ezenkívül szívesen dolgoznék
valamelyik televízióban vagy rádióban mint
egy irodalmi vagy művészeti műsor vezetője,
szerkesztője.

– **Gondolom, a közszolgálatban.**

– Természetesen. A kereskedelmi médiában
ritkább a művészet és az irodalom, de hátha
vannak még csodák, és valamelyik kereske-
delmi csatorna is nyitottabbnak bizonyul a
köznevelést valóban szolgáló témák iránt.
Mert a művészetre való nyitottság, kultúra
nélkül – úgy gondolom – nem lehet teljes éle-
tet élni! ■ LAJTAI GÁBOR

A nemzet közös ihlet Sorok Makovecz Imréről

Nehéz volt visszategezmem.

Kambodzsa templomairól beszélgettünk, az organikus építészet ezer-
éves kőből faragott csodáiról. Arról, hogy ezek az emberarcú, asszony-
formájú épületek belső terekben hordják a férfierőt, felmutatva a terem-
tés folytonosságát.

Kambodzsai templomok. Hidak a Föld és a Menny között.

Találkozásunk elején kemény volt, szigorú, kissé érdes. Fürkészte, mi
rejtőzhet vonásaim mögött. Aztán egyszer csak elmosolyodott. Szinte
gyermeki bizalommal. Visszaadta Kambodzsában készített fényképei-
met és mutatott egy rajzot. Sivatagi sziklából kinövő emberarcú temp-
lomot láttam. És a sziklalányekből feltörő fénysugarakat.

Három éven át gyakran találkoztunk a Szövetség a Nemzetért Polgári
Kör ülésein. Álmodoztunk. Álmodtunk a polgári körökre épülő közvetlen
demokráciáról, ami felválthatja a pártok mohó hatalomgyakorlását. Ál-
modtunk a valódi társadalmi érdekcsoportokat megjelenítő kétkamarás
parlamentről, ami felválthatja a parlamenti szavazógépezeteket. És ar-
ról, hogy meg kell szünnie annak a hazug törésvonalnak, ami gyűlölködő
baloldali és jobboldali választókra darabolja a nemzetet.

A nemzet közös ihlet. Ebben az ihletben élt, gondolkodott és alkotott
Makovecz Imre.

A Kárpát-medence kohójában összekeveredett tegnapelőtti, tegnapi
és mai népek és népcsoportok szülték világra azt a kultúrát, amit ma-
gyarnak nevezünk.

Magyar vagyok... vallotta büszkén. *Makovecznek hívják.*

Épületlényeit szerettem és csodáltam. Ahhoz, hogy teremtőjüket ért-
sem és megértsem, gondolkodásának megismerése kellett.

Elovestam kristálytisztá írásait. Amikor tehettem, beszélgettem vele.
Beszélgetni csak kettesben lehet. A beszélgetés tele van jó szándék-
kal, intimitással, formálódó gondolatokkal, születni készülő igazsággal.

Az igazság nem lapos síkidom, nem ponttól pontig tartó egyenes
vonal. Sokkal inkább gömb, lehetséges és valóságos metszeteivel és
érintői sokaságaival. Különösen, hogy görbült terekben létezünk. Rész-
ket birtokolunk. Részekből nagytítjuk fel a mindenség modelljét.

Megértettem, hogy mindent átrostált magában, minden élete útján
találkozott. Ami rostjában fennakadt, abból építkezett. Építészeti, társa-
dalomismereti, vallási, szellemtudományi kánonokat hagyott maga mö-
gött, kimentve belőlük a számára használható értékeket.

Mérhetetlenül fontossá váltak az élő organizmusként felfogott Föld és
a kozmikus környezet összefüggései. Ezek jó része látható. Ott munkál-
nak a hegyekben, síkságokon, folyókban, tengerekben, a növényi, állati
és emberi létben, számtalan formát terítve szemléletünk elé. Van miből
merítenünk.

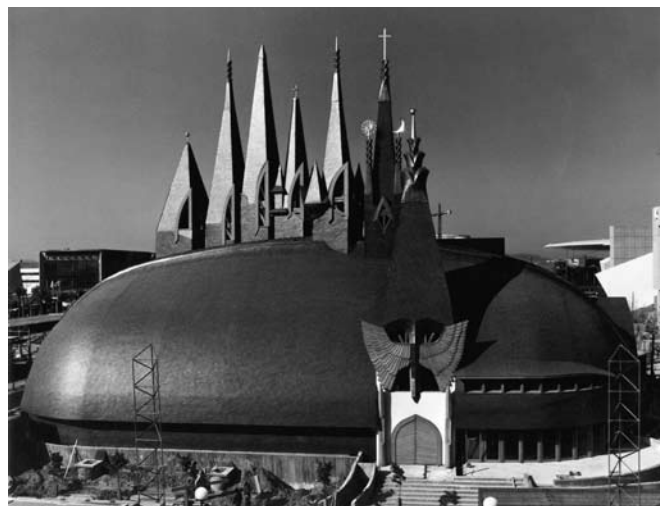
Építő volt. Teremtő ember, aki nem önmagának, hanem másoknak
épít.

Ezért úgy vélem, bár csodálatos formákat alkotott, leginkább az em-
beri létezés szépsége és rettenete foglalkoztatta.

Egyén–közösség–nemzet–haza. Értük viaskodott. Föléjük emelte há-
zait, templomait, és felfelé... és egyre feljebb.

Arra, ahol már nyílik a végtelen. ■ MALGOT ISTVÁN

(Megjelent a *Magyar Építőművészet* 2011/5., Makovecz Imre-émlék-
számában.)

Jánosi Együttes: népzenei hungaricum

Harmincöt éve az autentikus népzene kutatása, művelése és átörökítése szolgálatában

„A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal.” (Kodály Zoltán)

A Jánosi Együttes a magyarországi táncmuzika megalapítói közé tartozik. Megalakulása óta egyrészt a magyar hangszeres népzenei hagyomány autentikus megszólaltatásával, másrészt önálló zenei műsoraival, hangversenyeivel vívott ki elismerést. Tematikus koncertjeivel a zenekar új műfajt teremtett. A magyar népzenei mozgalomban egyedülálló az a huszonegy tematikus koncertműsor, amelynek mindegyike a magyar zenei hagyomány egy-egy fontos területét, korszakát vagy a műzenére gyakorolt hatását mutatta be közérthető formában. – *Az a vonós játékmód, amely a Kárpát-medencében élő magyarság archaikus zenei kultúrájában még ma is megfigyelhető, a világörökség része lehetne, illetve az kellene hogy legyen* – nyilatkozta lapunknak Jánosi András, a Jánosi Együttes megalapítója, aki rivaldafényben belül és kívül, de mindenekelőtt az emberi lelkekhez eljutva végzi hangszeres, valamint zenepedagógiai tevékenységét.

– **Felmenői között volt zenei tehetség, netán népi muzsikus?**

– Édesanyám kispesti, édesapám egy kis bácskai faluból származik. Budai otthonunkban soha nem neveltek arra, hogy a népzenevel foglalkozzam, de mindketten a népművészet szeretetében éltek, és természetesen ez rám is hatással volt, az ő szemléletük idővel számomra is természetessé vált. Édesapám, Jánosi Sándor jól játszott furulyán és ügyes táncos volt. A háború előtt és alatt a magyarországi cserkészmozgalom azon ágának volt a vezetője, amely a cserkészekkel megismertette és megszerettette a népi kultúrát. Emiatt a hatvanas évek elejéig csak alkalmi munkákat kaphatott. Akkor sikerült restaurátori állásban elhelyezkednie, de ez sem történt zökkenőmentesen. A háború előtti cserkészmozgalomból nőtt ki az Állami Népi Együttes és az a generáció, amelyik később a magyar néptáncmozgalmat, illetve a néptáncok tudományos kutatását elindította. Öt éves koromtól részt vettem az édesapám által vezetett táncos-énekző családi összejöveteleken, amelyeken eredeti tánclépéseket és több száz népdalt tanulhattunk meg szüleim baráti körének gyermekeivel együtt. Az akkori gyermekkori élmények kitörölhetetlen nyomokat hagytak bennem. Emlékszem azokra a találkozásokra is, amikor édesapám kedves barátja, Lükő Gábor járt nálunk – ő is Karácsony Sándor tanítványa volt, ahogyan apám is –, aki később a hazai összehasonlító néprajztudomány megteremtője lett. Édesanyám is megszervezte apám cserkészvezetői múltját, magyar-angol-német szakos tanári diplomája ellenére kötelezően orosz nyelvet kellett tanítania; a napközis, később a méltatlanul ráerőltetett iskolai feladatok miatt otthagyta a pedagóguspályát és az MTA könyvtárában helyezkedett el.

Amikor elindult a táncmuzika mozgalom, rögtön éreztem, hogy megtaláltam azt, amihez természetes módon vonzódok.

– **A népi hangszeres zene műveléséhez egyéni tapasztalat és tanulás útján jutott el?**

– Kiskoromban hegedültem ugyan, de egy

hosszabb betegség miatt abbahagytam a hegedűtanulást. Huszonévesen vettem újra kezembe a hangszeret. Eredetileg képzőművésznek készültem, szobrász vagy restaurátor szerettem volna lenni. Sikeresen felvételiztem a Képzőművészeti Főiskolára, mégsem vettem fel. Sajnálattal vettem tudomásul, hogy a családi háttér miatt semmiképp nem felelhetek meg. De érdeklődési köröm az alkotás iránt megmaradt, rengeteget rajzoltam, majd kitanultam a kőfaragó mesterséget. A budai vár helyreállítása során az egyik márványlépcsőt én faragtam. Édesapám hívta fel a figyelmemet a Fővárosi Művelődési Házban rendezett találkozókra, Kallós Zoltán előadásaira.

– **Ott dőlt el minden?**

– Mondhatni igen. Kallós előadása után Sebők zenéltek és a Bartók együttes tagjai táncoltak. Ott hirdették meg az első táncházat, aminek attól kezdve tisztevendége lettem. Kapcsolatba kerültem Lelkes Lajos „Kertész” tánc csoportjával, majd Lajos javaslatára Timár Sándorhoz kerültem, aki édesapámat is ismerte. Két és fél évig táncoltam az utánpótlás csoportban, közben természetesen már hegedültem. A zene elbűvölt, ezért lázasan képeztem magam. Munka után szüntelenül gyakoroltam, a széki zenét tanulmányoztam. Megszereztem a Pátria-felvételek másolatait, azokat hallgattam, tanultam. 1974-től a Martin György által szervezett kutatómunkában vettem részt, melynek során le is jegyeztem a több száz gyűjtött dallamot.

– **A népzene otthonról hozott szeretete mellett megjelent a tudatosság is a zenei életében. Egyfajta belülről jövő kíváncsiság hajtotta?**

– Igen, valamint kezdett föltűnni a népzene és a barokk zene egységes stílusa közötti párhuzam. A Lajtha által gyűjtött, majd a Széken élőben hallott széki hangszeres zene, és ahogyan azt Halmos Béla és Sebő Ferenc megszólaltatta – döntő fordulatot jelentett az életemben. Lásan megérett bennem az elhatározás: zenekart alapítok.

– **Mikor és milyen céllal alakult a zenekar?**

– 1975-ben alapítottam a Jánosi Együttest. A hetvenes évek első felében a VDSZ Bartók Béla Táncegyüttese volt az egyetlen a vezető amatőr táncegyüttesek közül, amelyik az eredetileg csak táncgyűjtési tagoknak szervezett klubszerű táncmulatságok kapujának kitérője és a nagyközönség számára való hozzáférhetővé tétele mellett döntött. Ezzel ez az együttes megteremtette a későbbi táncmuzika mozgalom kialakulásának lehetőségét, egyúttal gyűjtőhelyévé vált az autentikus néptánc, illetve hangszeres népzene iránt érdeklődőknek. Ezért kezdtem először táncolni, majd zenélni magam is a Bartók Együttesben. A '70-es évek utolsó harmadától 1988-ig zenekarunknak hetente volt táncháza.

– **Akkor mondhatjuk, hogy az ön zenekara a táncmuzikából nőtt ki, abban gyökerezik?**

– Igen. Már a '80-as évek elejétől kezdve saját zenekari profillal is rendelkezünk, a táncmuzika mellett koncertjeink is voltak. A három és fél évtized alatt több mint huszonegy tematikus koncertműsort mutattunk be. Ezeknek mind valamilyen népzenei vagy nép- és műzenei témája volt, például több műsorunkban új szemlélettel, új felfogással mutattuk be a népzene és a műzene kapcsolatát. Első ilyen műsorunk a „Zene húros hangszerekre... dudára és furulyára” volt, amely Bartók-művek népzenei forrásait mu-

tatta be, de Kodály, Liszt, sőt Haydn népzenei, illetve XVIII. századi magyar zenei forrásai is témái koncertjeinknek. Készült zenei műsorunk, amely a Rákóczi-szabadságharc, valamint az 1848-as forradalom és az azt követő szabadságharc zenei hagyományát vagy Haydn korának magyar nemesi udvari muzsikáját mutatja be, egy koncertünk pedig a csírájában maradt magyar barokk zenét álmódja a közönség elé.

– Milyen a zenekar felállása, kik a tagjai?

– Hagyományos vonósegyüttes vagyunk, melyben hegedű, brácsa, bőgő, esetenként cimbalom és más hangszerek is részt vesznek. Brácsásunk húsz éve Túri András, bőgősünk Kiss Csaba. Műsoraink igénye szerint más és más énekesekkel is dolgozunk: legtöbbször Kobzos Kiss Tamással, az Óbudai Népzenei Iskola igazgatójával, Szűcs Miklóssal, Tintér Gabriellával, valamint a Csíkszeredában élő Gyóffy Erzsébettel.

– Hol gyűjtöttétek eddig népzenei anyagot?

– A hangszeres népzene gyűjtése csak a második világháború után kezdődött. A tánc-házmozgalom mellett virágzott fel a népzene-kutatás ezen ága. Számunkra, akik a hetvenes évek elején kapcsolódunk be a hazai népzenei mozgalomba, munkánk nélkülözhetetlen részévé vált a népzene-gyűjtés, hiszen elsősorban így ismerhettük meg azt a zenei anyagot, amit megszerettünk volna tanulni. Jártunk a még archaikus népzene-t őrző falvakat, hogy felleljük ezeket a kincseket. Sokat jártam az erdélyi Mezőségen, legtöbbször Széken, ahol Dobos Károly széki cigányzenésztől tanultam muzsikálni. Gyűjtöttem még Mezőkeszűn, Kendilónán, Gyulatelkén, Vajdakamaráson és Palatkán is. Kalotaszegen Mérában jártam és a Gyimesekbe is eljutottam. Gyimesközéplekón élt a kiváló zenész, Zerkula János, akinek különleges hegedűtechnikáját tanulmányozhattam. Ezek a falusi cigány muzsikusok egy nagyon régi, évszázadokkal korábbi vonós hagyományt őriztek, illetve őriznek, ami Európa más részein már nem lelhető fel.

– A gyűjtött népzenei anyagot beépítik a saját zenéjükbé?

– Természetesen. A falusi zenészekről hallottakat megpróbáljuk úgy megtanulni, ahogyan az ő játéukban hallható. A hangszeres dallamok hagyományos előadásmódjával együtt az archaikus vonós játékmódot is igyekszünk megtanulni és továbbadni. Ez a vonós (hegedűs) játékmód, amely a Kárpát-medencében élő magyarság archaikus zenei kultúrájában még ma is megfigyelhető, a világörökség része lehetne, illetve az kellene hogy legyen, hiszen azonosítható a vonós játék a XVIII. században, illetve azt megelőzően Európaszerte alkalmazott gyakorlatával. Bizonyára nem véletlen, hogy a XIX–XX. században a világ leg híresebb klasszikus hegedűiskolája éppen a magyar hegedűiskolából nőtt ki. A XIX. században még úgy emlegették a magyarokat, hogy nálunk a hegedű nemzeti hangszer.

– Zenészként hogyan látja, a magyar népzene lehetne-e egyfajta hungaricum, amivel hazánkat még inkább ismertté tehetnénk a világban?

– Nagyon is lehetne! A hagyományos zenének és táncnak a mai kultúrába való beépítése az északi, skandináv népeknél teljesen természetes. Népzenei örökségünk az egységes magyar kultúra része, mely a határon kívüli területeken még elevebben él. Saját kulturális örökségének a megismerése, alapos ismerete, anyanyelv-ként való alkalmazása teheti leginkább képessé az embert arra, hogy más nemzet kultúráját becsülje, tisztelje, elfogadja legyen képes.

– Van-e Magyarországon olyan állami intézmény, ahol kifejezetten a hangszeres népzeneoktatással foglalkoznak?

– Szerencsére van. A '70-es években Óbudán, a III. kerületi zeneiskolában Béres János és Jakab Mihály népzeneészek vezetésével furulya- és citeraképzés indult. Idővel egyre bővült a képzés vonósokkal, fúvósokkal, majd a kerületi zeneiskolától különvált intézmény Óbudai Népzenei Iskola néven vált ismertté. Jőmagam 1981 óta tanítok hegedűt ebben az intézményben. Ezen kívül ma már országsszerte kb. nyolcvan helyen lehet népzene-t tanulni zeneiskolákban és művészeti iskolákban.

Jó néhány éve már zenei szakközépiskolákban is folyik népzenei képzés, például a váci, a székesfehérvári, a békéscsabai zenei szakközépiskolában.

– Hol képezik a tanárokat?

– 1993-ban indult Nyíregyházán a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán az ének–zene népzene szakos képzés, amely általános ének–zene népzene tanári képesítést adott. Számos népzene-tanító kollégámmal együtt itt szereztünk tanári diplomát. Az egyetemi szintű hangszeres szaktanárképzés azonban nem volt megoldott. Népzeneészként Norvégiában szereztem egyetemi diplomát a høgskolei Telemark Rauland-i intézetében. Magyarországon 2007-ben indult népzenei szak a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. A 2009-től önálló Népzene Tan-szék munkájában a kezdettől, 2007-óta veszek részt.

– Bebizonyított tény, hogy az a gyermek, aki zenét tanul, sokkal fogékonyabb az öt körülvevő világra és jobb tanulmányi eredményeket ér el. Ön is így látja?

– Ezt nagy zeneszerzőnk, zenetudósunk és zenepedagógusunk, Kodály Zoltán hangoztatta talán elsőként, azóta ezt a tapasztalati igazságot a legkülönbözőbb tudományos kísérletekkel igazolták. Egy korábbi televízióműsorban, amelyben a kínai gazdaság XXI. századi szárnyalásáról volt szó, megkérdeztek egy kínai üzletembert a siker okáról. A szakember véleménye szerint a kínai gazdaság és tudomány hihetetlennek tűnő sikereiben nagy a része annak, hogy Kínában magas színvonalú a zeneoktatás. Talán jó lenne, ha a

magyar gazdaság vezető szakemberei is elgondolkodnának ezen...

– Nálunk adott a világon mindenütt elismert Kodály-módszer, amellyel nem igazán élünk. A tanulók heti egy énekórája nem teszi lehetővé, hogy behatóbban foglalkozzanak vele a zenepedagógusok.

– Sajnos az iskolai zenei képzés terén teljesen lerombolták mindazt, amit Kodály felépített...

– Milyen fellépésekkel büszkélkedhet a Jánosí Együttes?

– Bejártuk a világ jelentős részét. Európában szinte minden országban, sőt Amerikában is vendég szerepeltünk. 1981-ben mutattuk be a már említett *Zene húros hangszerekre... dudára és furulyára* című műsorunkat, amelyen Bartók-művek népzenei forrásai hangzottak el a zeneszerző művei mellett. A műsört Bartók leveleiből felolvasott részletek, diavetítés és tánc egészítette ki. Ezzel a nagy sikerű produkciókkal – amely később hanglemezen és CD-n is megjelent – meghívást kaptunk Londonba, Amsterdamba, Berlinbe, Monfalconéba, Bécsbe és New Yorkba is, de Liszt rapszódiáinak a forrásait és a Haydn műveiben felismerhető régi magyar táncokat bemutató koncertünkkel, valamint más műsorainkkal is sokat vendég szerepeltünk külföldön.

– 2011-ben Liszt születésének bicentenáriumát ünnepeltük, amely során számos zenei programmal ismerkedett meg a közönség. Önök hogyan kapcsolódtak be ebbe a rendezvénysorozatba?

– Január 28-án a Londoni Magyar Kulturális Központ felkérésére a Liszt-év nyitó rendezvénysorozatán szerepeltünk Liszt Magyar rapszódiáinak zenei forrásait bemutató koncertünkkel a londoni Kings Place-ben. Az év során ugyanezzel a koncertünkkel léptünk fel augusztus 29. és szeptember 2. között Varsóban a Les Titans La Folle Journé nagynevű fesztiválon, október 8-án a Kolozsvárott szervezett Liszt-fesztiválon, valamint november 25-én Isztambulban az Isztambuli Magyar Kulturális és Baráti Társaság által rendezett ünnepi hangversenyen. Most ugyan már 2012-t írunk, mégis a Liszt-évhez kapcsolható, hogy ugyancsak az említett Liszt-műsorunkkal örvendeztetjük meg a közönséget január 20-án a Ferencvárosi Ádám Jenő Zeneiskola által szervezett jótékonyasági hangversenysorozatban.

– Hogyan tovább? Vajon mit hoz önöknek az idei esztendő?

– Néhány hete, december 18-án az Uránia Nemzeti Filmszínházban ünnepeltük az együttes megalakulásának 35. évfordulóját. A közeljövőben ugyancsak ebből az alkalomból szándékozunk megjelentetni három hanglemezt, amelyek anyagát egyrészt a már említett huszonegy tematikus koncertműsorunkból válogattuk, másrészt új, a jövőben megvalósítandó terveinknek első megnyilatkozásai is lemezre kerülnek. ■ KLOTZ MÁRIA

Pedagógusok a filmvászonon

A filmek gyakran érzékletesebben tárják fel az iskola világának problémáit, mint a különböző pedagógiai elemzések, kutatások garmadája. A tantermek számtalan mozgókép számára biztosítottak (és biztosítanak napjainkban is) tökéletes díszletet a maguk sajátos konfliktusaival, speciális közegével és persze egyedi hőseivel. Ezen filmek legfontosabb hősei pedig kik mások is lehetnének, mint a pedagógusok? S legyen akár fiatal, idealista, szenvedélyes tanító, netán bölcs, dörsölt professzor a főszereplő, ezek az alkotások arra emlékeztetik nézőjüket, hogy milyen fontos szerepük van a pedagógusoknak a fiatal személyiségek formálásában, nevelésében. Sorozatunkban emlékezetes pedagógusfigurákat bemutató alkotások közül válogatunk.

Gyermeki várakozás (A Child Is Waiting, 1963)

A fogyatékkal élő gyermekeknek otthont adó Crawthorne Intézetbe új nevelőnő érkezik. Az egykor zongoraművésznőnek készült Jean Hansennek (Judy Garland) sem ápolói, sem pedagógiai tapasztalata nincs, egyszerűen a zenén keresztül szeretne segítséget nyújtani az otthon lakóinak. Jean hamar feltalálja magát a sérült gyerekek között, ám a keménykezű igazgató, dr. Matthew Clark (Burt Lancaster) nem nézi jó szemmel, hogy túlságosan is közel kerül a csendes, zárkózott kisfiúhoz, Reuben Widdicombe-hoz (Bruce Ritchey), akit szülei már évek óta nem látogatnak.

A görög emigráns szülők gyermekeként született John Cassavetes 1963-ban készült korai filmje, a *Gyermeki várakozás* kevésbé ismert darab a direktor életművében. Ez nem meglepő, hiszen a film vajmi kevésbé viseli magán a rendező jellegzetes kézjegyét.

Az ötvenes években főként televíziós szerepekben feltűnő Cassavetes az 1959-ben készült első mozijával, a *New York árnyaival* érdemelte ki a lehetőséget, hogy kipróbálhassa magát Hollywoodban (annak ellenére, hogy a *New York árnyai* csupán a kritikusok között aratott osztatlan elismerést, anyagilag és a nézőszámok tükrében csekély sikereket tudhatott magáénak). S habár két filmet is rendezett az Álomgyár számára a hatvanas években (előbb az 1961-es *Késői Blues* című drámát, majd két esztendővel később a *Gyermeki várakozást*), a producerek és a stúdióvezetők folytonos beavatkozása, a művész kontroll hiánya és munkájának állandó akadályozása hamar elviselhetlenné vált számára. A *Gyermeki várakozás* vágómunkálatai során olyannyira összekülönbözött a filmjét szinte teljesen átformáló Stanley Kramer producermogullal, hogy a stúdió kirúgta Cassavetest és nélküle fejezte be a mozit. Cassavetes elmondása szerint ő azt akarta bemutatni, hogy a szellemileg sérült gyerekeknek nem intézetben lenne a helyük, elkülönítve, elvágyva a világtól, míg a Kramer által

újravágott film éppen ennek az ellenkezőjét sugallja befejező képsoraival. A megható, lírai történet tehát sokkal inkább Kramer és a korabeli Hollywood ízlését tükrözve mutatja be a sérült gyerekek életét a hatvanas évek Amerikájában, ám pedagógiai szempontból még így is fontos darabnak tekinthető.

A *Gyermeki várakozás* a társadalmilag meglehetősen érzékeny témában több kérdést tesz fel, mint amennyit megválaszol. Mi lehet a sérült gyermekek társadalmi szerepe? Otthon, családi környezetben vagy hathatós szakmai segítség mellett, hasonló fogyatékkal élő társaik között élhetnek teljesebb életet? A tehetséges gyermekek kiemelése elsőbbséget élvezhet egy adott társadalmon belül vagy a sérültek felzárkóztatására is ugyanannyi szakmai figyelmet és pénzt kell áldozni? Ezekkel a felvetésekkel még ma is óvatosan bánnak a filmkészítők (nem csak Hollywoodban), a hatvanas évek elején pedig csaknem tabu témának számított a fogyatékkal élők problematikája, tekintve, hogy akkoriban a szellemileg sérülteket gyakran sterilizálták, lobotómiaműtéseket hajtottak végre rajtuk,

hogy kezelhetőek legyenek, és zsúfolt szanatóriumokba zárták össze őket. Érthető, hogy Kramer igyekezett tompítani Cassavetes művének élet, és egyértelmű állásfoglalás helyett inkább egy semleges, megfigyelő nézőpontot láttatni, illetőleg a súlyos szociális kérdések kárára a szereplők személyes drámáit előtérbe helyezni. A Burt Lancaster és Judy Garland között zajló ideológiai vita (egyenlő bánásmód vagy teljes elfogadás) a sérült gyermekek oktatásáról és a film társadalmi szerepvállalása ugyan végül kissé elsikkad a moziban, ám a Cassavetes felesége, Gena Rowlands által alakított szülő karakterfejlődése révén, ahogyan megtanulja szépen lassan elfogadni fia, Reuben fogyatékoságát, mégis őszinte és megrázó darabbá teszi.

A *Gyermeki várakozás* mégsem emiatt marad emlékezetes, hanem a Crawthorne Intézet lakóinak mindennapjaiba hiteles bepillantást engedő képsorai okán. A sérült gyermekek hétköznapjait, speciális tanóráit megörökítő, dokumentarista jellegű felvételek talán a film legerősebb részei, ezeken ismerni rá leginkább Cassavetes egyéni stílusára, aki televíziós múltjából fakadóan expresszív arcképek sorával hozza közel nézőihez nehéz sorsú szereplőit. A színészi stáb tagjai ugyanis – a felnőtteket és a Reubent alakító Bruce Ritcheyt leszámítva – mind fogyatékkal élők voltak. A veretes színészgárda helyett ők az igazi főszereplői a *Gyermeki várakozás*nak, a lezárásban általuk előadott kis színdarab pedig minden bizonnyal a legmorózusabb nézők szeméből is előcsal néhány könnycseppet. ■ SIMONYI GÁSPÁR

A bowling

Az ünnepek után kicsit elnehezülve, kikerekedve indulunk neki a következő évnek. Jó lenne mozogni valamit, de kint sötét van és hideg, és – valljuk be – az izzasztó kemény sporthoz sem igazán van kedvünk. Kössük össze hát a kellemest a hasznossal, ismerkedjünk meg a bowlinggal, a játék izgalmában észrevétlenül dolgoztatjuk meg a testünket. Külön felszerelésre nem lesz szükségünk, a pályán mindent megkapunk, és még az eredményt is számolja helyettünk a gép.

A bowling története régi időkbe nyúlik vissza, a régészek a piramisok feltárása során találtak golyót és márványrudakat, amelyek arra utaltak, hogy már az ókori Egyiptomban i. e. 3000 körül is döntötték a bábukat. Később a Római Birodalomban és Babilóniában is elterjedt volt a szórakozásnak ez a formája. VIII. Henrik katonái ágyúgolyókkal gurítottak, sőt a király – attól félve, hogy kötelezettségeiket elhanyagolnák emiatt – rendeletben tiltotta meg a pórnépnek a játék gyakorlását. Ahány nép, annyi változata alakult ki a golyósportnak, mint a teke, bocsa, petanque stb.

A bowlingként ismert, 10 bábuval (amit fának is hívnak) játszott játék valószínűleg a holland bevándorlók által került Amerikába. Eredetileg gyémánt alakban lerakott 9 bábuval játszották, a cél az volt, hogy egyedül a középsőt döntsék le. A szesz- és szerencsejátéktiltalom idején (s utóbbi a póker mellett a

bowlingot is érintette), hogy elkerüljék a tiltást, megnövelték a fák számát tízre, megváltoztatták az elhelyezésüket, és módosították a pontozást is. Az új játék hamar nagy népszerűsége tette szert, 1875-ben alakult meg az USA-ban a Nemzeti Bowling Szövetség, 1901-ben rendezték az első nemzeti tornát. A huszadik század közepén az automata bábuállító rendszer bevezetésével Amerika egyik kedvenc időtöltésévé vált a bowling. Új lendületet adott a sportnak az automata eredményszámoló rendszer, majd az ütköző felszerelése is, mely a pálya oldalán igény szerint felemelhető korlát, ami nem engedi a golyót a csatornába gurulni, így gyermekek, kezdők számára is élvezetes a játék.

Magyarországon az első bowlingpálya 1989-ben épült, s ma már egyre többen barátkoznak ezzel a sporttal, miközben profi bowlingklubok és versenyzőink is vannak.

A bowlingban egy nehéz golyóval kell eltalálni és feldönteni a pálya végén háromszög alakban felállított 10 bábut (fát). Minden ledöntött fáért 1 pontot kapunk; ha sikerül mind a tízet letarolni, azért külön jutalom jár. Ha a golyó a pálya szélére jut, a csatornába kerül, ezért természetesen nem jár pont.

A pálya mintegy 18 m hosszú és 1 m széles, alapja hagyományosan 39 falécből áll, de készülhet szintetikus anyagból is. A felszínét olajjal vonják be, hogy elősegítse a golyó

továbbhaladását. Mivel a cél meglehetősen távol van, a pontos irányítást segíti a lécek eltérő színe is, de nyilatkat, pontokat is felfestek rá, melyek helyzete megegyezik a bábuk pozíciójával.

A bowlinggolyók mérete nagyjából azonos, súlyuk azonban igencsak különbözhet. Általában rá is írják fontban a tömegüket, a legnehezebb 16 fontos, azaz kb 7,5 kg, míg a gyerekeknek szánt golyók 3-4 kilót nyomnak. A biztosabb fogás és a jobb irányítás kedvéért 3 ujjnak vágnak benne helyet: a hüvelyk-, középső és gyűrűsujjak számára. A golyók nemcsak súlyukban, de a lyukak méretében is változatosak, így biztosan mindenki megtalálja a kezéhez illőt. A legnagyobb golyót válasszuk, amit még megfelelően tudunk kezelni, a nehezebb nagyobb üt, de a könnyebbet jobban tudjuk irányítani. Éppen ezért sokan az első gurításhoz nehezebb, a másodikhoz könnyebb golyót választanak. Figyeljünk arra is, hogy az ujjaink kényelmesen beleférjenek, vicces – vagy kellemetlen – helyzetbe kerülhetünk, ha a golyóba beleszoruló ujj miatt nem tudjuk azt időben elengedni.

A bowlingcipőt speciális talprésszel látják el, amely lehetővé teszi, hogy a gurítás előtt csúsztathassuk a lábunkat a padlón orra esés és mindenféle nyom hagyása nélkül. A bowlingpályákon rendszerint ingyen vagy csekély díj ellenében bérelhetjük.

A golyóval le kell ütni a bábukat, egyszerűen hangzik. A pálya azonban igen keskeny, viszont meglehetősen hosszú, így pontosan, egyenesen kell gurítani a golyót ahhoz, hogy ne a csatornában kössön ki. Ráadásul a golyó igen nehéz, ha ezt félkézrel, pláne, csuklóval akarjuk mozgatni-irányítani, az nemcsak fárasztó, de sérülésveszélyes is lenne. Használjuk ki tehát a gravitáció erejét! Mindkét kézzel emeljük fel a súlyt, s a karunkat ingaként használva engedjük hátralendülni, majd innen lendületet véve tegyük le a földre. Így minimális izomerő használata mellett kellő

Szabályok:

- Egy játék során 10 mezőt (frame) kell teljesíteni, minden mezőben két lehetőségünk van a gurításra.
- Érvénytelen gurítás: ha belépünk a pályára vagy ha a golyó a csatornába érkezik.
- Strike: amikor az első gurítás tarol, azaz mind a 10 bábut leüti.
- Spare: amikor mind a 10 bábut sikerül leütnünk, de ehhez 2 golyót használunk.
- Split: az első gurítást követően fennmaradó nehéz állás, amikor mindkét szélén marad bábu állva, de a középső már ledőlt.
- Számolás: minden ledöntött fa 1 pontot jelent. Strike esetén a 10-hez a következő két gurítás eredményét hozzáadjuk (ha mindkettő strike, akkor 30 pontot kapunk), míg spare esetén a következő egy gurítás eredményét adhatjuk hozzá. Ha az utolsó mezőben dobunk strike-ot vagy spare-t, akkor plusz 2 vagy 1 gurítást kapunk. A tökéletes játék 12 egymást követő strike-ból áll, 300 pontot érve (a magyar csúcs egyébként 299). A ritkán, kedvtelésből játszó amatőrök persze már 150-200 fás teljesítménnyel is kivívhatják társaik és a szomszédos pályán játszó társak figyelmét.

sebeséggel tudjuk elindítani a golyót. Ha neki-futni nem is kell, de pár lépéssel fokozhatjuk a lendületet. A profik rendszerint 4 vagy 5 lépéssel érik el a pálya szélét, de a kezdők általában jobban boldogulnak álló helyből, kétszer-háromszor meglengetve a súlyt és csak azután elengedve. Eredményesen – ha nem is túl elegánsan – guríthatunk akár két kézzel a lábak közül. A dobás irányát, lendületét az egész test és a kar mozgása határozza meg, a csukló csak a csavarásban játszik aktív szerepet. Ahány ember, annyi gurítás, próbálkozunk bátran, míg megtaláljuk a hozzánk illő és számunkra eredményes technikát. Az első néhány alkalommal ne szégyelljük felhúzni az ütközőt, ez megakadályozza, hogy a golyó a csatornában kössön ki, és akár még egy 5 éves kisgyerek jobbra-balra verődő, lassan araszoló dobása is tarolhat a segítségével. Így ugyan alacsonyabb pontszámú, de reális eredményt érünk el, s ha már elég biztosan megy az egyenes gurítás, akkor nem lesz rá szükségünk.

Ha a bábukat pontosan szemből ütjük meg, jó eséllyel hátul fenn marad egy-két fa (többnyire mindkét oldalon egy-egy), éppen ezért a „nagyok” ferdén oldalról ütik meg a bábukat. Ehhez csavarni kell a golyót, vagyis az elengedés előtt csuklóval pörgetni. Ennek elősegítésére külön kanyargolyókat gyár-

tanak, amelyekben egy nehéz mag elősegíti a fordulást.

A bowling igazi politikailag korrekt sport: nők, férfiak, gyerekek, fiatalok és idősebbek, edzettségi állapottól, testsúlytól függetlenül hasonlóan eredményesek lehetnek benne némi gyakorlás után. A pálya olajozása miatt a golyó mindig egy kicsit másként viselkedik, így míg az egyik nap a súlyt szinte kilövő kigyúrt vagány ér el több pontot, legközelebb a gyengébben gurító, de pontosabban célzó törekeny hölgy lesz eredményesebb. Biztosan jókedvünk lesz a fejüknél is nagyobb golyóval keményen, zokszó nélkül birkózó kisgyerekek látványától.

Bár bowlingozni általában a játék és a társaság kedvéért megyünk, a súlyos golyó cipelése, gurítása bizony komoly izommunkát igényel. Az anaerob terhelés hatékonyan égeti a kalóriákat, miközben olyan izmokat is megmozgatunk, amelyeket máskor nem nagyon használunk. A kar erősítésén túl a hát- és farizmokat is megdolgoztatja, az első néhány alkalommal bizony izomláznak is lesz. Kilazítja, megnyújtja a kar inait, ízületeit. A tartós, alacsony terhelés miatt a szív- és érrendszeri betegségekben szenvedők is bátran kipróbálhatják. A bowling hatására javul a mozgáskoordináció, a koncentráció; a játék izgalma, a sikerélmény, a társaság és a mozgás együtt hatékony stresszoldó és kedélyjavító hatású.

A pálya díja kb. 3000–4000 forint óránként, de ezért a pénzért 3-4 fős társaság is szórakozhat, egyes helyeken pedig a gyerekes családoknak jelentős kedvezményeket is adnak. Ebben az árban minden benne van, külön költséget csak a büfé használata jelenthet, de a fogyasztás nem feltétlenül kötelező. Vigyünk el egy-két barátot vagy a gyerekeket, a bowling mindenki számára élvezetes kikapcsolódást jelent. Nem lesz tőle kockás a hasunk, mégis átmozgat, míg az újfajta kihívás, a játék és a társaság biztosítja a jó hangulatot. ■ FD

Játék-nyerteseink

A decemberi lapszámunkban meghirdetett játékunk helyes megfejtése: Tari Márta eredeti képzettsége: képzőművész, tanár; hivatása: pedagógus; mézeskalács-plasztikák készítésével pedig nyugdíjas éveiben kezdett el foglalkozni. Az Excenter Demo Stúdió Kft. által felajánlott, három (plusz egy) darab Tari Márta: *Kincsestár* című könyvet és három darab *Édes álom* című kalendáriumot Balassa Mária (Budapest), Baranyi Lászlóné Anna (Csongrád), Horváth Györgyné (Budapest) és Tófalvi Szilvia (Budapest) nyerték. Gratulálunk!

Eötvös József Pedagógiai Szolgáltató

OM azonosító: 200216
Felnőttképzési nyilvántartási szám: 01063-2008
Intézményi akkreditációs lajstromszám: AL-1988
Cím: 7100 Szekszárd, Szent István tér 11-13.

Az Eötvös József Pedagógiai Szolgáltató pedagógus-továbbképzési ajánlata

- A tanítási/tanulási folyamatban alkalmazható tudást biztosítunk.
- 30 vagy 60 órás pedagógus akkreditált képzések óvodapedagógusoknak, tanítóknak, tanároknak.
- 5, 10, 15 órás kompetenciafejlesztő tanfolyamaink nevelőtestületi értekezletekre, munkaközösségi foglalkozásokra, belső továbbképzésekre is igénybe vehetők.
- Képzéseink a továbbképzési normatívából elszámolhatók.
- Rugalmas időbeosztás!
- Elérhető földrajzi közelség!
- Kedvezmény: teljes nevelőtestület/munkaközösség/kistérség jelentkezése esetén.

Várjuk jelentkezéseiket!

További információ: Telefon: 06-74/505-660 • Fax: 06-74/505-639 • www.epszi.hu • E-mail: kepzes@epszi.hu